

**Η
ΠΟΛΠΙΚΗ
ΔΙΑΣΤΑΣΗ
ΤΩΝ
ΧΑΡΤΩΝ**

Η
ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ
ΤΗΣ
ΛΕΥΚΩΣΙΑΣ

*Η πολιτική διάσταση των χαρτών
Η περίπτωση της Λευκωσίας*

*Κυριακή Κυριάκου
(σπουδάστριά)*

*Πέννη Κουτρολίκου
(επιβλέπουσα)*

*Διατμηματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών
Πολεοδομία – Χωροταξία*

*Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο
Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών*

Αθήνα, Οκτώβρης 2020

Περιεχόμενα

<i>Εισαγωγή</i> [9]	
<i>Περί Εθνικισμού</i> [15]	Αφετηρία του εθνικισμού [19] Στοιχεία Συγκρότησης [21] Πατριωτισμός [24] Κοινότοπος εθνικισμός [26] Εθνικές ταυτότητες [27] Χωρικά γνωρίσματα του έθνους [29]
<i>Περί Αναπαραστάσεων</i> [33]	Χαρτογραφικές Αναπαραστάσεις [36] Συγκρουσιακά Δίπολα [40] Χαρτογραφικά Στοιχεία [45]
<i>Λευκωσία: Δύο όψεις του ίδιου νομίσματος</i> [55]	Πολιτικό Πλαίσιο [56] Εθνικές Ταυτότητες/Αφηγήσεις [63] Περί Λευκωσίας [67] Τουριστικοί Χάρτες της Λευκωσίας [71] Ανασυγκρότηση σκέψεων [84]
<i>Προοπτικές</i> [91]	
<i>Βιβλιογραφία</i> [95]	

Εισαγωγή

Η τοξικότητα του ακραίου εθνικισμού, καθώς και οι βιαιότητες που αυτός προκαλεί, είναι η κινητήρια δύναμη για την εν λόγω συγγραφή. Έννοιες που φαίνονται τόσο σταθερές αποδεικνύονται κοινωνικές κατασκευές του εθνικισμού (Billig 1995). Ως εκ τούτου, ο εθνικισμός, ως διεθνής ιδεολογία, ή κοσμοθεωρία, έχει συμβάλει σε μεγάλο βαθμό στη σύνθεση της νεωτερικής κοινής λογικής, εμποτίζοντας τον τρόπο σκέψης, σε επίπεδο πολιτικής δράσης και καθημερινής ζωής.

Πέραν από τις οξυμμένες εκφάνσεις του εθνικισμού, υπάρχουν εκδοχές του που στέκονται πιο διακριτικά στο χώρο. Πρόκειται για καθημερινές αναπαραστάσεις, οι οποίες σιωπηλά υπενθυμίζουν το έθνος και συγκροτούν, κατά τον Billig (1995), τον κοινότοπο εθνικισμό. Το διακύβευμα με τον κοινότοπο εθνικισμό είναι πως – ακριβώς επειδή χαρακτηρίζεται από διακριτική παρουσία – δεν εμπεριέχεται εντός των ορίων του εθνικισμού και κατά συνέπεια δεν αντιμετωπίζεται ως τέτοιος. Εντοπίζεται ανυποψίαστα, σε διάφορες χωρικές και χρονικές φάσεις της καθημερινής ζωής: στη σημαία του έθνους (που όπου και αν κοιτάξουμε στέκεται μπροστά μας), σε αθλητικά γεγονότα ή στο άκουσμα του εθνικού ύμνου. Η παρουσία του, αν και δε μοιάζει με αυτή του ακραίου και επιθετικού εθνικισμού, φαίνεται πως γίνεται η βάση για την ανάπτυξη και την εδραίωσή του.

Υποθέτοντας, λοιπόν, πως ο κοινότοπος εθνικισμός συμβάλλει δυναμικά στην εδραίωση του ακραίου εθνικισμού, διερευνάται πώς και κατά πόσο, ένα χωρικό εργαλείο με καθημερινή χρήση, όπως

οι χάρτες, εμπεριέχουν το έθνος και αναπαράγουν τις εκάστοτε εθνοκεντρικές αφηγήσεις, συμβάλλοντας στη συντήρηση του εθνικισμού. Από το ευρύ φάσμα στο οποίο εντοπίζεται ο εθνικισμός, επιλέχθηκε η εστίαση στις χαρτογραφικές αναπαραστάσεις, επειδή αποτελούν το κατεξοχήν εργαλείο για την κατανόηση του χώρου και την επέμβαση σε αυτόν, τόσο στα πλαίσια της καθημερινής ζωής, όσο και στον επιστημονικό χώρο.

Ο σκοπός της συγγραφής είναι διπλός. Εν αρχή, η διερεύνηση αποσκοπεί στην αναγωγή των χαρτών σε εν δυνάμει πρακτικές που συμβάλουν στη φυσικοποίηση των εθνών, στην καθιέρωση των εθνοκεντρικών αφηγήσεων και κατ' επέκταση στη διατήρηση του εθνικισμού (κοινότοπου και μη). Συνεπώς – βάσει της σκέψης ότι ο χάρτης δεν είναι το ίδιο το έδαφος (Korzybski στο Harley 1989) – επιχειρείται, μέσα από την αποδόμηση των χαρτών, η ανατροπή της ουδετερότητας που προσδίδεται σε αυτούς και η ανάδειξη της πολιτικής, πολιτισμικής και ιδεολογικής διάστασής τους.

Για την "απομάκρυνση" των χαρτογραφικών αναπαραστάσεων από την αντικειμενικότητα και για την υπογράμμιση των κοινωνικών στοιχείων που τις συγκροτούν, επιλέχθηκε η εστίαση στην κυπριακή συγκυρία, μέσα από την εξέταση και σύγκριση δύο χαρτών της Λευκωσίας. Ο ένας, προερχόμενος από την τουρκοκυπριακή κοινότητα, αναφέρεται στη βόρεια Λευκωσία και ο άλλος, ερχόμενος από την ελληνοκυπριακή κοινότητα, περιγράφει το νότιο τμήμα της πόλης. Η κυπριακή συγκυρία αποτελεί ένα από τα παράδειγμα όπου οι κοινωνικές σχέσεις δηλητηριάστηκαν από την έξαρση του εθνικισμού και οι - μέχρι τότε - θρησκευτικές ομάδες μεταλλάχθηκαν σε εθνοτικές. Η έχθρα και η βία που επέφερε ο επιζήμιος εθνικός

εμποτισμός, διαμόρφωσε τη γεωγραφία του νησιού, δημιουργώντας σύνορα και εθνικούς τόπους – τόπους εαυτών και τόπους άλλων.

Δεύτερος στόχος, πλην όμως εξίσου σημαντικός, είναι ρήξη με την ορθότητα, την αντικειμενικότητα και την εγκυρότητα με την οποία παρουσιάζονται οι δύο κυρίαρχες ερμηνείες του κυπριακού προβλήματος, οι οποίες - αν και αντίθετες - βασίζονται σε κοινές εθνοκεντρικές αφηγήσεις, έχοντας απλά άλλο έθνος σαν άξονα. Ο στόχος αυτός προσεγγίζεται διαμέσου δύο οδών. Αφενός, μέσα από τη διερεύνηση προοδευτικών περιγραφών της πρόσφατης ιστορίας, μακριά από εθνικές ρητορικές, και αφετέρου, μέσα από τον εντοπισμό των δύο διαφορετικών ιστοριογραφιών που κρύβονται στο περιεχόμενο των χαρτών, οι οποίες στηρίζονται σε δύο διαφορετικά πολιτισμικά και εθνοτικά πλαίσια.

Κάπου εδώ, διευκρινίζεται πως η κριτική που επιδέχονται οι χάρτες, ως προς την αντικειμενικότητά τους, δεν αποσκοπεί στην ανατροπή της χρησιμότητας της χαρτογραφικής διαδικασίας και του ίδιου του χάρτη, ως αποτέλεσμα της. Δηλαδή, η διερεύνηση δεν επιδιώκει να θέσει τους χάρτες ως άχρηστα εργαλεία. Αντιθέτως, οι χάρτες αποτελούν ένα χρήσιμο εργαλείο, τόσο σε επιστημονικό, όσο και σε καθημερινό επίπεδο.

Οι επόμενες σελίδες περιέχουν μια ερευνητική περιήγηση, η οποία προκύπτει από τη μείξη επιστημονικής γνώσης και προσωπικών εμπειριών. Το μεγαλύτερο μέρος της έρευνας βασίστηκε σε βιβλιογραφικές αναφορές, οι οποίες συμπληρώθηκαν από σύντομες επιτόπιες παρατηρήσεις και ακροάσεις προσωπικών αφηγήσεων.

Η βιβλιογραφική προσέγγιση χωρίζεται σε τρεις άξονες: [α]

στην αποσαφήνιση του εθνικισμού και των επί μέρους εννοιών του, [β] στην κατανόηση των χαρτογραφικών αναπαραστάσεων και των ρόλων τους ως εν δυνάμει πολιτικά εργαλεία και πεδία άσκησης εξουσίας και [γ] στην περισυλλογή στοιχείων για την κυπριακή συγκυρία, κατά κύριο λόγο μέσα από κοινωνιολογικές και ανθρωπολογικές μελέτες. Η βιβλιογραφική έρευνα, ως απαραίτητη ερευνητική διαδικασία, βοήθησε στο σχηματισμό του θεωρητικού πλαισίου (κεφάλαιο πρώτο και δεύτερο), το οποίο αποτέλεσε βάση για τη διερεύνηση της συγκεκριμένης περίπτωσης (κεφάλαιο τρίτο). Παράλληλα, η εφαρμογή ενός θεωρητικού πλαισίου σε ένα συγκεκριμένο χώρο και χρόνο έδωσε τη δυνατότητα, αφενός να αναيرهθούν ή να επιβεβαιωθούν, αναλόγως, οι θεωρητικές αρχές, και αφετέρου να κατανοηθούν καλύτερα οι ιδιαιτερότητες από τις οποίες χαρακτηρίζεται ο κάθε μοναδικός τόπος.

Οι επιτόπιες περιπλανήσεις στην εντός των τειχών Λευκωσία, βόρεια και νότια, έγιναν σε διάφορες χρονικές φάσεις των τελευταίων δύο ετών, χωρίς απαραίτητα να έχουν προαποφασιστεί συνειδητά ως τέτοιες. Αποδείχθηκαν, όμως, σημαντικές επειδή συνέβαλαν στην καλύτερη κατανόηση των στοιχείων του χαρτογραφικού υλικού, καθώς και στη δυνατότητα σύγκρισης του πραγματικού χώρου με την απεικόνισή του. Παράλληλα, ο περίπατος στην πόλη έδωσε περαιτέρω ευκαιρίες για την κατανόηση των διαφοροποιήσεων του νότιου από το βόρειο τμήμα της πόλης. Αξίζει να σημειωθεί ότι στην τελευταία επίσκεψη της Λευκωσίας (Ιούλιος 2020) δεν κατέστη δυνατή η πρόσβαση στο βόρειο τμήμα της πόλης, καθώς τα οδοφράγματα παρέμειναν κλειστά, με την πρόφαση της πανδημίας του κορωνοϊού. Επιπλέον, οι αφηγήσεις βιωματικών ιστοριών, ιδίως μεγαλύτερων σε ηλικία ατόμων, συνέβαλαν θετικά

Εικόνα 1:
Διαδήλωση ενάντια των κλειστών συνόρων κατά τη διάρκεια της πανδημίας.

στην ολοκλήρωση της έρευνας, καθώς συμπλήρωναν το παζλ των βιβλιογραφικών κενών. Δυστυχώς, συζητήσεις έγιναν μόνο με Ελληνοκύπριους, γεγονός που υπογραμμίζει για ακόμα μια φορά τους προβληματισμούς γύρω από το εθνικό ζήτημα.

Εικόνα 2:
Πανοραμική φωτογραφία της Λευκωσίας,

Περί Εθνικισμού

Παρά την τεράστια επιρροή που ασκεί στο σύγχρονο πολιτικό κόσμο – ως σημαντικός ρυθμιστής της νεωτερικής ιστορίας – ο εθνικισμός αποτελεί μια θολή έννοια, η ακριβής διατύπωση της οποίας φαίνεται σχεδόν αδύνατη (Anderson 1997). Το εννοιολογικό νεφέλωμα προκύπτει από τη συνθετότητα με την οποία νοείται ο εθνικισμός και τις αλληλοαναιρούμενες ή και αντιτιθέμενες ιδεολογικές βάσεις που συγκροτούν τον επιστημονικό διάλογο. Δηλαδή, μέσω των διαφορετικών απόψεων, σχηματίζονται διαφορετικές αφηρητές και ερμηνείες, οι οποίες με τη σειρά τους καταλήγουν σε διαφορετικές διατυπώσεις τόσο για τον ίδιο τον εθνικισμό, όσο και για τις συνυφασμένες με αυτόν έννοιες. Επομένως, άλλοτε προσεγγίζεται σαν ωφέλιμο στοιχείο για τη συγκρότηση της κοινωνίας και άλλοτε σα διαβρωτικός τρόπος αντίληψης του κόσμου. Συνάμα, στην απουσία κοινής προσέγγισης του όρου, συμβάλλουν οι διαφορετικές μορφές που παίρνει και ο βαθμός ακρότητας με τον οποίο φανερώνεται. Ως εκ τούτου, οι συνθήκες αυτές δεν ευνοούν τη δημιουργία ενός κοινώς αποδεκτού ορισμού για τις έννοιες του εθνικισμού. Μολονότι, όμως, ο σχηματισμός ενός επιστημονικού ορισμού του έθνους και του εθνικισμού αποδεικνύεται δύσκολος, το φαινόμενο υπάρχει (Anderson 1997) και οι συζητήσεις επ' αυτού δεν απουσιάζουν, ούτε από τον επίσημο/θεσμικό λόγο, ούτε από τον ανεπίσημο/καθημερινό.

Με βάση τα πιο πάνω και επειδή πράγματι, κατά τη βιβλιογραφική περιήγηση, απεδείχθη δύσκολος ο εντοπισμός απόλυτων προσεγγίσεων και ορισμών, η σύσταση του θεωρητικού πλαισίου

πραγματοποιείται περισσότερο μέσα από τον εντοπισμό του "διαλόγου" γύρω από το ζήτημα του εθνικισμού. Έπειτα, γίνεται εστίαση σε ορισμένες από τις θέσεις όπου υπάρχει μεγαλύτερη ταύτιση και οι οποίες φαίνεται να συμβάλουν εποικοδομητικά στην μετέπειτα πορεία της έρευνας.

Όπως ήδη σημειώθηκε, η ερμηνεία του εθνικισμού (και των επιμέρους εννοιών του) αποτελεί, αναμφιβόλως, ένα ζήτημα διαμάχης. Μια ουσιαστική διαφωνία ανάμεσα στον επιστημονικό – και κατ' επέκταση στον καθημερινό – λόγο είναι το κατά πόσο τα έθνη είναι γεννημένα από τη φύση ή από την κοινωνία. Με βάση αυτή τη διαφορά προκύπτουν και διαφορετικές "σχολές". Από τη μια, συναντιούνται οι αρχεγονιστικές προσεγγίσεις, κατά τις οποίες τα έθνη σχηματίζονται μέσα από φυσικούς κοινωνικούς σχηματισμούς. Εδώ, ο εθνικισμός περιγράφεται σα μια οικογένεια με κοινές πολιτισμικές ρίζες και κοινά γονιδιακά στοιχεία (Χατζόπουλος, 2002). Παράλληλα, δίνεται έμφαση σε προϋπάρχοντες εθνοτικούς δεσμούς, οι οποίοι πατούν σε μύθους κοινής καταγωγής και επικοινωνίας (Χατζόπουλος, 2002). Το έθνος, δηλαδή, προηγείται του εθνικισμού. Από την άλλη, παρατηρούνται οι νεωτεριστικές προσεγγίσεις. Οι νεωτεριστές υποστηρίζουν ότι *«το έθνος είναι γέννημα των δύο τελευταίων αιώνων και θρέμμα του εθνικισμού»* (Χατζόπουλος, 2002, σελ. 112). Δηλαδή, οι νεωτεριστικές προσεγγίσεις, σε αντιδιαστολή με τις αρχεγονιστικές, θεωρούν ότι ο εθνικισμός προηγείται του έθνους. Εδώ, τα έθνη νοούνται ως δημιουργήματα συσχετισμένα με οικονομικούς, πολιτικούς και πολιτισμικούς μετασχηματισμούς που επιβάλλει η νεωτερικότητα, τα οποία συμβάλλουν στον έλεγχο των μαζών από την ελίτ (Χατζόπουλος, 2002). Ανάμεσα στους κύριους εκπροσώπους

βρίσκονται οι Anderson (1997) και Hobsbawm (1994), των οποίων οι δουλειές συνεισφέραν σε μεγάλο βαθμό στην ανατροπή της φυσικότητας των εθνών. Ο Anderson (1997) περιγράφει το έθνος ως «φανταστική κοινότητα», βασισμένος στη λογική πως μια κοινότητα της οποίας τα μέλη δε γνωρίζονται, δεν μπορεί παρά να είναι φανταστική. Κατά τον ίδιο είναι, επιπλέον, φανταστική «επειδή ανεξάρτητα από την ουσιαστική ανισότητα και εκμετάλλευση που κυριαρχεί σε κάθε κοινότητα, το έθνος νοείται πάντα ως μια βαθιά οριζόντια συντροφική σχέση» (Anderson 1997, σελ. 28).

Σα συνέχεια των νεωτερικών αφηγήσεων εντοπίζονται οι μετανεωτερικές προσεγγίσεις, οι οποίες εμπίπτουν σε ένα πλαίσιο κοινού στόχου για υπέρβαση των κλασικών ερμηνευτικών σχημάτων και την προσέγγιση του εθνικού ζητήματος από νέες σκοπιές (Χατζόπουλος, 2002). Ως οι πιο σύγχρονες, συγκριτικά, προσεγγίσεις για τον εθνικισμό συμπεριλαμβάνουν σύγχρονα ζητήματα, όπως το φύλο και τη σεξουαλικότητα, εμπλουτίζοντας το επιστημονικό πεδίο του εθνικισμού (Χατζόπουλος, 2002). Ανάμεσα στους εκφραστές της μετανεωτερικής προσέγγισης του εθνικισμού είναι ο Billig (1995), ο οποίος διερευνά τους τρόπους με τους οποίους (ανα)παράγεται ο εθνικισμός στα πλαίσια της καθημερινότητας, εντός του δυτικού πολιτισμού.

Προσεγγίζοντας τον εθνικισμό συναντούμε ακόμα μια θεωρητική ασυμφωνία, η οποία προκύπτει από το ερώτημα σχετικά με τη μορφή που παίρνει ο εθνικισμός. Άλλοτε νοείται ως τρόπος κατανόησης του κόσμου, ως κοσμοθεωρία, περισσότερο σα θρησκεία ή συγγένεια (βλ. Anderson 1997). Ο Anderson (1997), για να τονίσει την παραλληλία του εθνικισμού με τις θρησκευτικές

Εικόνα 3.

φαντασιώσεις, αναφέρεται στη σημαντική θέση που κατέχουν σε αυτές ο θάνατος και η αθανασία. Άλλοτε, πάλι, κατανοείται ως ιδεολογία, κατά την οποία η δημιουργία και διατήρηση των εθνών-κρατών αποτελεί κύριο μέλημα (βλ. Billig 1995). Ως πολιτική ιδεολογία, αποτελείται από ένα σύνολο πεποιθήσεων όπως ο σοσιαλισμός, ο φιλελευθερισμός και ούτω καθεξής.

«Αν ο εθνικισμός είναι η ιδεολογία που διατηρεί τα έθνη-κράτη ως έθνη-κράτη, τότε είναι η πιο πετυχημένη ιδεολογία στην ανθρώπινη ιστορία.» (Birch 1989, στο Billig 1995)

Στο άκουσμα του εθνικισμού, έρχεται στο νου μια πολιτική ιδεολογία, ή κοσμοθεωρία, όπου το έθνος, ως μια σταθερή συνιστώσα, αποτελεί βασικό άξονα για τη λήψη αποφάσεων και δράσεων, με απώτερο σκοπό το "εθνικό συμφέρον". Αυτό, όμως, έχει ένα ευρύ φάσμα έκφρασης και αυτός είναι ένας ακόμα λόγος που συμβάλει στη δυσνόητη φύση του εθνικισμού. Ως επί το πλείστον, η αναφορά στον εθνικισμό παραπέμπει σε πιο ακραίες εκφράσεις του, αφού αυτές είναι πιο φανερές τόσο κατά την πορεία της ιστορίας, όσο και της καθημερινής ζωής.

Πέραν, όμως, της ακραίας έκφρασής του, ο εθνικισμός εκδηλώνεται και σε ηπιότερες μορφές: το άκουσμα του εθνικού ύμνου στην απονομή μεταλλίων, η τοποθέτηση ενός αγάλματος σε μια πλατεία ή ένας τουριστικός χάρτης μιας πόλης. Οι μορφές αυτές εντοπίζονται, συνήθως, στα πλαίσια της καθημερινής ζωής και, ενώ δεν υπάγονται στα πλαίσια του ακραίου εθνικισμού, εντούτοις τον διατηρούν και τον τροφοδοτούν. Έχουν χαμηλής έντασης παρουσία στο χώρο και ως εκ τούτου είναι δυσκολότερο να ανιχνευθούν. Και επειδή

ακριβώς δύσκολα ανιχνεύονται, είναι και δύσκολο να μελετηθούν και να αντιμετωπιστούν. Έτσι, η υπογράμμιση των καθημερινών, μη ακραίων εθνικιστικών εκφράσεων είναι θεμελιακή, αφού συμβάλλει στην ένταξή τους εντός των ορίων του εθνικισμού.

Ο Μήλλας (2019), διακρίνει τον εθνικισμό σε συναινετικό, όπου οι άνθρωποι καθορίζονται από την εθνική τους ταυτότητα, και σε συγκυριακό, ο οποίος χαρακτηρίζεται από επιθετικές πολιτικές, ενώ μέσα από τη διάκριση αυτή ανακύπτει μια συνέχεια όπου ο αθώος εθνικισμός κουβαλά την αναβίωση του "κακού", του ακραίου. Συνεχίζοντας, ο Μήλλας (2019, σελ.3) λέει πως «*το να καταπολεμάται ο συγκυριακός εθνικισμός (π.χ. Χρυσή Αυγή) και να αποσιωπώνται η εθνικιστική ιστοριογραφία, η εθνοκεντρική παιδεία, η πατριωτική λογοτεχνία, ο "εθνικός" πολιτικός ή εκκλησιαστικός λόγος κ.α., είναι μια υποκριτική συμφιλίωση με τον εθνικισμό ή στην καλύτερη περίπτωση μια εθνική τύφλωση. Έτσι συντηρείται καθημερινά ο εθνικισμός.*»

Αφετηρία του εθνικισμού

Η κυρίαρχη άποψη προσδίδει στο έθνος μια φυσικότητα. Τα έθνη, λέει ο Billig (1995), οι πατρίδες, καθώς και οι εθνικές ταυτότητες εμφανίζονται ως κατασκευάσματα της φύσης, ενώ παράλληλα, για να κατανοήσουμε τις πεποιθήσεις και πρακτικές που κάνουν τις υπάρχουσες ρυθμίσεις να φαίνονται φυσικές και αναπόφευκτες, κάνει έναν παραλληλισμό με την πατριαρχία και το ρατσισμό, ιδεολογίες κατά τις οποίες είναι φυσικό οι άνδρες ή οι λευκοί, αντίστοιχα, να θεωρούνται ανώτερα πλάσματα. Αντιστοίχως, η φυσικότητα που προσδίδεται στην οργάνωση του κόσμου σε έθνη-

κράτη, κάνει το διαχωρισμό "εμείς"/"άλλοι" να φαίνεται εγγενής (Trindafyllidou, 1998).

«Το βασικό χαρακτηριστικό του σύγχρονου έθνους και οτιδήποτε συνδέεται με αυτό είναι ότι πρόκειται για κάτι νέο. Αυτό τώρα γίνεται πιο κατανοητό, παρόλο που η αντίθετη υπόθεση, ότι η εθνική ταυτότητα είναι τρόπον τινά τόσο φυσική, αρχέγονη και διαρκής ώστε να προηγείται της ιστορίας, επικρατεί τόσο ευρέως ώστε ίσως είναι χρήσιμο να διευκρινίσουμε πόσο νεωτερικό είναι το λεξιλόγιο του ιδίου του αντικειμένου.» (Hobsbawm 1994)

Παρά τη φυσικότητα με την οποία παρουσιάζεται, η σύγχρονη αφοσίωση στο έθνος-κράτος δεν αποτελεί ενδημικό στοιχείο της ανθρώπινης κατάστασης (Billig 1995). Τα έθνη δεν είναι «τόσο παλαιά όσο η ιστορία» (Bagehot στο Hobsbawm 1994), αλλά προκύπτουν από κοινωνικές και πολιτισμικές διεργασίες. Για την ενίσχυση αυτής της θέσης κρίνεται θεμιτός ο εντοπισμός της "αρχής του νήματος" έτσι ώστε να υποστηριχθεί η αμφισβήτηση της πεποίθησης περί φυσικότητας των εθνικών διαχωρισμών.

Οι επιστήμονες, που αποδέχονται την κοινωνική κατασκευή του έθνους, τείνουν να συμφωνήσουν στο ότι η μεσαιωνική Ευρώπη δε γνώρισε έθνη-κράτη (Billig, 1995). Για να υποστηρίξει το επιχείρημα αυτό, ο Billig (1995), συγκρίνοντας τους χάρτες του μεσαίωνα με αντίστοιχους σύγχρονους, παρατηρεί πως οι πρώτοι απεικονίζουν έναν κόσμο χωρίς όρια και οι δεύτεροι, πιο οικείοι σε εμάς, απεικονίζουν έναν ολοκληρωμένο κόσμο χωρισμένο με ακρίβεια. Πιο συγκεκριμένα, τόσο ο Anderson (1997), όσο και ο Hobsbawm

(1994), τοποθετούν χρονικά τους όρους έθνος και εθνικισμός εντός των τελευταίων δύο αιώνων. Είναι, δηλαδή, δημιούργημα της νεωτερικότητας, το οποίο ενισχύθηκε μέσα στην πολιτική σκέψη τον 20ο αιώνα που, όμως, στέκεται σα να υπήρχε πάντα (Billig, 1995).

Ο Διαφωτισμός, περιγράφει ο Anderson (1997), επέφερε το δικό του σκοτάδι, αφού παράλληλα με την παρακμή των θρησκευτικών τρόπων σκέψης άκμασε η εποχή του εθνικισμού. Έτσι, ο εθνικισμός σηματοδοτεί την αφοσίωση σε μια νέα κοινή συνείδηση, το έθνος, ενώ οι παλιότερες ταυτότητες βασίζονταν σε άλλες έννοιες, παραδείγματος χάριν φυλετικές, θρησκευτικές ή χωρικές (Μήλλας, 2019). Αντίστοιχα, εντοπίζεται η διαφορά των αιτιών που προκαλούν πολέμους και συγκρούσεις, ανάμεσα στο παρόν και το παρελθόν. Ειδικότερα, ο Billig (1995) αναφέρεται σε σύγχρονους πολέμους που γίνονται όχι για λογαριασμό θεών ή πολιτικών ιδεολογιών, όπως παλιότερα, αλλά στα πλαίσια του αγώνα για εθνική αναγνώριση.

Καταλήγοντας στο σήμερα, όπως τονίζει ο Anderson (1997), η εθνική υπόσταση «είναι παγκοσμίως η πλέον νομιμοποιημένη αξία στην πολιτική αξία του καιρού μας» (σελ. 22).

Στοιχεία Συγκρότησης (του Εθνικισμού)

Πριν από τη συλλογή των στοιχείων που συγκροτούν τα έθνη απαιτούνται ορισμένες διευκρινίσεις. Αρχικά, αξίζει να τονιστεί πως, ενώ ο εθνικός σχηματισμός βασίζεται σε ορισμένα στοιχεία όπως η εθνικότητα και η γλώσσα, δε συνεπάγεται πως αυτά μεμονωμένα οπωσδήποτε θα αποτελέσουν κριτήρια προσδιορισμού και οικοδόμησης έθνους (Hobsbawm 1994). Δευτερευόντως, πλην όμως

εξίσου σημαντικό, είναι το γεγονός πως ο εθνικισμός συνδυάζει, τόσο ιδιαίτερα, όσο και καθολικά χαρακτηριστικά (Billig, 1995). Έχει τη δυνατότητα να αλλάζει και να προσαρμόζεται αναλόγως των χωρικών και χρονικών του ιδιαιτεροτήτων, παρουσιάζοντας διαφορετικά χαρακτηριστικά κάθε φορά, ανάλογα με το κοινωνικό και πολιτισμικό πλαίσιο στο οποίο σχηματίζεται. Αποτελεί, έτσι, στοιχείο ο εντοπισμός τόσο των καθολικών στοιχείων που συγκροτούν τους εθνικισμούς, όσο και των ιδιαίτερων στοιχείων που προκύπτουν από την πολυμορφία και τα ιδιαίτερα χωρο-χρονικά γνωρίσματα.

Αδιαμφισβήτητη αρχή του εθνικιστικού δόγματος, η οποία καθοδηγεί την ανάπτυξη της κοινωνικής και πολιτικής ζωής, είναι ότι ο κόσμος διαχωρίζεται σε έθνη (Triandafyllidou, 1998). Αφού το έθνος τίθεται ως το κύριο χαρακτηριστικό διάκρισης των ανθρώπων, θέτει άλλα γνωρίσματα (όπως ταξικά) να έχουν λιγότερη βαρύτητα. Από την κεντρική σημασία που προσδίδεται στο έθνος, προκύπτει η αφοσίωση και το πάθος για αυτό. Σύμφωνα με την Triandafyllidou (1998), απαραίτητη για την παρουσία του έθνους είναι η ύπαρξη εξωγενούς κοινωνικής ομάδας, η ύπαρξη των άλλων, ενώ αυτοί οι άλλοι δοκιμάζουν την ομοιογένεια του εσωτερικού συνόλου μέσα από την απειλητική παρουσία τους. Ο επαρκής προσδιορισμός του έθνους αποτελεί μια δύσκολη διαδικασία, αφού, όπως εξηγεί ο Hobsbawm (1994, σελ. 16), *«κανένα κριτήριο δεν μπορεί να προσδιορίσει επαρκώς ποια από τις διαφορετικές ανθρώπινες συλλογικότητες θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως έθνος»*.

Άλλο στοιχείο που συμβάλλει στη συγκρότηση της εθνικής συνείδησης είναι η γλώσσα. Κατά τον Hobsbawm (1994), το

γλωσσικό στοιχείο αποτελεί κυρίαρχο κριτήριο για τον ορισμό ενός έθνους, χωρίς να είναι ικανό απαραίτητα να αποτελέσει από μόνο του γνώρισμά του. Ως εκ τούτου, υπάρχουν έθνη τα οποία αποτελούνται από διαφορετικές γλωσσικές ομάδες και για αυτό το λόγο θεωρούνται εύθραυστα σε εθνικές κρίσεις, ενώ ταυτόχρονα υπάρχουν λαοί που μιλούν την ίδια γλώσσα και παρόλα αυτά δεν αποτελούν, ούτε θέλουν να αποτελέσουν, έθνος (Billig, 1995).

Η αναγνώριση των επίσημων κρατικών γλωσσών, ως πολιτική κίνηση, συμβάλλει στην υπογράμμιση και σταθεροποίηση του εκάστοτε εθνικού κράτους. Επιπλέον, η εγκαθίδρυση των επίσημων εθνικών γλωσσών είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την επίτευξη της εθνικής ηγεμονίας, καθώς και με την καταστολή των μειονοτικών ομάδων μέσα από την καταστολή της γλώσσας τους. Σε αυτές τις περιπτώσεις, το γλωσσικό ζήτημα γίνεται πολιτικό και ιδεολογικό στοιχείο, του οποίου οι στόχοι για εθνική σχηματοποίηση είναι προφανείς (Hobsbawm 1994). Για να υπογραμμίσει τη θέση του, ο Hobsbawm (1994) αναφέρεται στο ιρλανδικό εθνικιστικό κίνημα, στην περίπτωση του οποίου έγιναν προσπάθειες ανάκτησης της ιρλανδικής γλώσσας, παρόλο που η πλειοψηφία των ιρλανδών δεν την κατανοούσε.

Ο Anderson (1997), από την άλλη, συνδέει την ανάπτυξη του έθνους με την ανάπτυξη των γλωσσών μέσα από την εξέλιξη του «έντυπου καπιταλισμού». Πιο συγκεκριμένα, υποστηρίζει πως το κύριο μέλημα για κερδοφορία ώθησε τους καπιταλιστές να εκδίδουν τα βιβλία στις λαϊκές εθνικές γλώσσες, έτσι ώστε να μεγιστοποιηθεί η αγορά (Anderson 1997). Έτσι, σταμάτησαν οι γλωσσικοί εκσυγχρονισμοί και αποκρυσταλλώθηκαν οι έντυπες γλώσσες, η οποίες έθεσαν τη

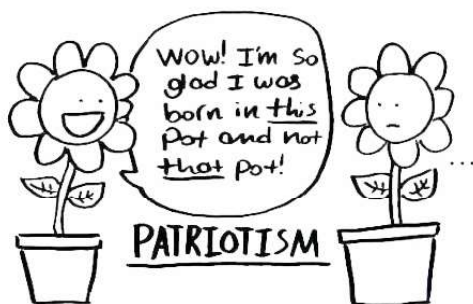
βάση ανάπτυξης των εθνικών συνειδήσεων. Μέσα από τα έντυπα, λοιπόν, σχηματίστηκαν οι πρώτες εθνικές γλώσσες που, με τη σειρά τους, διαμόρφωσαν τα πρώτα ευρωπαϊκά έθνη.

Η θρησκεία αποτελεί, επίσης, δυνητικό στοιχείο για τη συγκρότηση του εθνικισμού, αφού, σύμφωνα με τον Hobsbawm (1994), δύναται να αποκτά στενούς δεσμούς με την εθνική συνείδηση. Ίσως το πιο γνώριμο παράδειγμα να είναι η σύνδεση του ελληνικού έθνους-κράτους με το χριστιανισμό. Η μακρά παράδοση αλληλεξάρτησης του ελληνικού κράτους με την ορθόδοξη εκκλησία εμφανίζεται τόσο στην ίδια τη σημαία του κράτους, στην οποία αναπαρίσταται ένας λευκός σταυρός, όσο και μέσα από τις παρεμβάσεις της εκκλησίας στην πολιτική σκηνή. Ομοίως, ο εθνικισμός των αραβικών χωρών είναι άρρηκτα συνδεδεμένος με το ισλάμ (Hobsbawm 1994). Σε περιπτώσεις, μάλιστα, το έθνος-κράτος ταυτίζεται με μία θρησκεία, ακόμα και αν δεν την ενστερνίζονται όλα τα μέλη του, δημιουργώντας ιεραρχικές σχέσεις.

Πατριωτισμός

Εικόνα 4:

Χιουμοριστικό σκίτσο για τον Πατριωτισμό.

Έννοια στενά συνδεδεμένη με τον εθνικισμό είναι ο πατριωτισμός. Ποια είναι, όμως, η διαφορά της αφοσίωσης στο έθνος και της αγάπης για την πατρίδα; Η σύγκριση των δύο εννοιών παράγει πλήθος διαφορετικών προσεγγίσεων, οι οποίες σχετίζονται με το αν, και σε ποιο βαθμό, είναι έννοιες που διαφέρουν μεταξύ τους. Από τη μια, είναι η σκέψη πως ο εθνικισμός διαφέρει από τον πατριωτισμό, αφού η αγάπη για την πατρίδα δεν προϋποθέτει το μίσος των υπόλοιπων πατρίδων. Στη θεώρηση αυτή, οι δύο έννοιες αντιπροσωπεύουν διαφορετικές καταστάσεις και αναπτύσσουν

διαφορετικές σκέψεις, «Δεν πρέπει να συγχέουμε τον εθνικισμό με τον πατριωτισμό», λέει ο Όργουελ (2016, σελ.79), θεωρώντας απαραίτητη τη διάκριση των δύο εννοιών, ενώ παράλληλα συσχετίζει τον πατριωτισμό με την άμυνα και τον εθνικισμό με την θέληση για δύναμη, με την επίθεση. Σε αυτή την κατεύθυνση, προστίθεται η διάκριση της αγάπης για την πατρίδα από την ξενοφοβία και τη μισαλλοδοξία. Ο πατριωτισμός, λέει ο Daniel Bar-Tal (1993, στο Billig 1995), είναι μια λειτουργική δύναμη, η οποία παρέχει σταθερότητα και αίσθηση ταυτότητας, διακρίνοντας αυτή τη θετική στάση από τον εθνικισμό.

«[...] πατριωτισμός σημαίνει αφοσίωση σε ένα τόπο και σε ένα τρόπο ζωής, τους οποίους κάποιος θεωρεί ενδεχομένως τους καλύτερους του κόσμου, χωρίς ωστόσο να επιδιώκει να τους επιβάλει σε άλλους» (Όργουελ, 2016, σελ.80)

Από την άλλη, είναι η σκέψη που αρνείται τη διαφοροποίηση καλού πατριωτισμού με κακού εθνικισμού, θεωρώντας τις έννοιες με συνέχεια. Ένα από τα σημεία που αναπτύσσει ο Billig (1995) είναι πως η διαφορά του εθνικισμού με τον πατριωτισμό δε βασίζεται σε σαφή και ξεκάθαρα κριτήρια, πέραν από το πλαίσιο αναφοράς: είναι ο δικός τους εθνικισμός έναντι στον δικό μας πατριωτισμό. Σε ότι αφορά το δικό μας εθνικισμό τον αποκαλούμε πατριωτισμό, μια απαραίτητη και ευεργετική δύναμη, ενώ για τους άλλους είναι πιο εύκολο να πούμε πως είναι εθνικιστές. Είναι ευκολότερο, λέει ο Billig (1995), ο εθνικισμός να αναγνωρίζεται στα άλλα έθνη και όταν γίνεται αναφορά σε εμάς, ο εθνικισμός αντικαθίσταται από τον πατριωτισμό. Με αυτό τον τρόπο, ο Billig (1995) μας θυμίζει τον ξεχασμένο δικό μας εθνικισμό, διευρύνοντας τον όρο του

εθνικισμού όχι μόνο ως ιδεολογία των άλλων, αλλά ενσωματώνοντας και τους εαυτούς μας μέσα σε αυτόν.

Είναι χαρακτηριστικό το γεγονός πως σε εθνικές συγκρούσεις οι αντίπαλοι αλληλοαποκαλούνται εθνικιστές, ανεξαρτήτως αν και οι ίδιοι βασίζονται σε κοινές πεποιθήσεις περί έθνους. Ακόμα και αν η εθνικότητα αποτελεί βάση για την πολιτική τους, οι αρχηγοί κρατών δεν αποκαλούνται, στον εσωτερικό κυρίαρχο λόγο, εθνικιστές, άλλα πατριώτες. Εθνικιστές είναι συνήθως οι αρχηγοί των άλλων κρατών και ιδιαίτερα αυτών με τους οποίους υπάρχει αντιπαράθεση. Οι άλλοι είναι εθνικιστές, εμείς είμαστε πατριώτες, ακόμα και αν οι πρακτικές που αφορούν το έθνος σε επίπεδο πολιτικής και καθημερινής ζωής είναι ίδιες.

Κοινότοπος εθνικισμός

Πέραν από τους ακραίους τρόπους με τους οποίους δύναται να εμφανίζεται ο εθνικισμός, υπάρχουν εκφράσεις του που είναι πιο διακριτικές και κατ' επέκταση γίνονται πιο δύσκολα αντιληπτές. Αυτές οι εκφράσεις φανερώνονται μέσα από καθημερινές εμπειρίες σε γνώριμους χώρους με τους οποίους αλληλεπιδρούμε. Ο κοινότοπος εθνικισμός (banal nationalism), είναι όρος που εισάγεται από τον Billig (1995) για να αφηγηθεί τους μικρούς τρόπους που οι πολίτες υπενθυμίζουν καθημερινά για την εθνική τους θέση. Μια υπενθύμιση που είναι τόσο οικεία που παραβλέπεται, αλλά συμβάλλει στην καθιέρωση των εθνών-κρατών της δύσης να αναπαράγονται και να επισημαίνονται στις ζωές των πολιτών τους. Σκοπός του βιβλίου του είναι να φανερώσει την επισφάλεια που κρύβεται πίσω από τον 'αθώο', τον 'καθημερινό' εθνικισμό. Επί

Εικόνα 5:
Παιδάκια τραγουδούν τον εθνικό ύμνο.

της ουσίας, περιβάλλει εντός ορίων του εθνικισμού, πέραν από τα παθιασμένα παραδείγματα, και τις πιο οικείες/μετριοπαθείς συνήθειες, θεωρώντας τις ως θεμέλιο για την ανάπτυξη του ακραίου εθνικισμού. Η διάδοση του εθνικισμού συνδέεται άμεσα με τους τετριμμένους τρόπους με τους οποίους βιώνεται και αναπαρίσταται το έθνος (Antonsich και Skey, 2017). Το έθνος ενισχύεται ήσυχα, αλλά επίμονα, μέσα από σύμβολα τόσο συνηθισμένα που γίνονται σχεδόν αόρατα (Sumartojo, 2017), μέσα από απλές, καθημερινές νόρμες. Ένας εθνικισμός, λέει ο Billig (2017), δεν μπορεί να είναι αθώος, αφού ακόμα και αν απέχει από ακροδεξιές βιαιότητες, δυνητικά συμβάλλει στη νομιμοποίησή τους.

Για την εικονοποίηση του κοινότοπου εθνικισμού, ο Billig (1995) αναφέρει την οικεία εικόνα μιας σημαίας που κρέμεται 'σεμνά' έξω από ένα δημόσιο κτήριο, αντιπαραβάλλοντάς τη με αυτή που κυματίζει με πάθος. Μέσα από τη σύγκριση της κυματιστής και μη σημαίας απεικονίζει τη διάκριση ανάμεσα στον ακραίο και κοινότοπο εθνικισμό (Billig, 2017), ενώ παράλληλα τονίζει την αδιάκοπη σχέση ανάμεσά τους. Εξαιρώντας πολλές από τις καθημερινές συνήθειες από τα πλαίσια του εθνικισμού, ο κοινότοπος εθνικισμός παύει να είναι εθνικισμός και άρα σταματά να αποτελεί πρόβλημα. Αυτό είναι προβληματικό για τον Billig (1995), γιατί ο κοινότοπος εθνικισμός, ο οποίος αναπαράγει θεσμούς που διαθέτουν μέσα βίας, δύσκολα μπορεί να θεωρηθεί αθώος.

Εθνικές ταυτότητες

Οι εθνικές ταυτότητες είναι ένα σύνολο ιδιαίτερων χαρακτηριστικών, σε συλλογικό επίπεδο, που αφορούν την καθημερινή ζωή και

δημιουργούν κοινωνικές ομάδες που βασίζονται στην κοινή εθνική/εθνοτική καταγωγή. Αποτελεί μια ισχυρή μορφή συλλογικής ταυτότητας. Οι πρωταρχικοί παράγοντες που ενισχύουν τις εθνικές ταυτότητες είναι αυτοί που συγκροτούν το έθνος: η κοινή θρησκεία, η κοινή γλώσσα, η κοινή προέλευση και τα κοινά πολιτισμικά χαρακτηριστικά. Όπως το έθνος, έτσι και οι εθνικές ταυτότητες στέκονται σα να υπήρχαν από πάντα και η φυσικότητα με την οποία παρουσιάζονται είναι και ο κύριος παράγοντας που τις μονιμοποιεί. Οι εθνικές ταυτότητες, σύμφωνα με τον Billig (1995), είναι μορφές κοινωνικής ζωής και ιδεολογικές δημιουργίες που περιλαμβάνονται στην οικοδόμηση των εθνοτήτων.

Ο εθνικισμός αναπαράγει τις εθνικές ταυτότητες ως φυσικές ταυτότητες του σύγχρονου ανθρώπου οι οποίες διδάσκονται κατά κύριο λόγο μέσα από την εκπαίδευση και τα ΜΜΕ. Ως εκ τούτου, οι άνθρωποι αναγνωρίζουν ότι ανήκουν σε κοινωνικές ομάδες με βάση τους εθνικούς διαχωρισμούς, αφού αυτό αναπαράγεται διαρκώς, μέσα από θεσμικές, και μη, αναπαραστάσεις. Όπως θα δούμε και πιο κάτω, υπενθυμίζονται συνεχώς, μέσα από ενσωματωμένες πρακτικές της καθημερινής ζωής, που εν τέλει αγνοούνται.

Οι τρόποι με τους οποίους η ταυτότητα ενός έθνους μπορεί να ρυθμιστεί είναι αμφίδρομοι και, συνεπώς, σχετίζονται τόσο με εξωτερικούς, όσο και με εσωτερικούς παράγοντες. Από τη μια είναι εσωστρεφής, λόγω των κοινών χαρακτηριστικών που συνδέουν τα μέλη εντός της ομάδας και από την άλλη είναι εξωστρεφής, αφού η ύπαρξή της προϋποθέτει την ύπαρξη των άλλων. Οι εθνικές ταυτότητες, πέραν από τον εσωτερικό καθορισμό τους μέσα από τα κοινά χαρακτηριστικά που μοιράζονται οι πολίτες, καθορίζονται ή

Εικόνα 6:
Γυναίκες διαφόρων εθνοτήτων.

επαναπροσδιορίζονται μέσα από την επίδραση των άλλων, από τη διάκριση και τη διαφοροποίησή τους από άλλες εθνικές ή εθνοτικές ομάδες, οι οποίες θεωρείται πως απειλούν την ιδιαιτερότητα, την αυθεντικότητα και την ανεξαρτησία του έθνους (Triandafyllidou, 1998). Το "άλλο" είναι θεμελιακά διαφορετικό, έτσι που τελικά ορίζεται από αυτό που δεν είμαστε εμείς (Harle, 1994). Κατά συνέπεια, κατασκευάζονται εικόνες του "άλλου", οι οποίες ενίοτε γίνονται εικόνες του "εχθρού". Οι εικόνες αυτές, πλημμυρισμένες από στερεότυπα και προκαταλήψεις, δημιουργούν ένα φαντασικό "άλλο", το οποίο συνδέεται με το άδικο, το λάθος, το ανήθικο (Harle, 1994). Έτσι, το δίπολο εμείς/αυτοί είναι αναπόσπαστο από το δίπολο καλό/κακό, ενώ η διάκριση ανάμεσα σε καλό και κακό είναι ουσιαστικά διάκριση ανάμεσα σε εμάς και αυτούς (Harle, 1994).

Οι εθνικές ταυτότητες, ενώ σχετίζονται με ένα συγκεκριμένο έδαφος, όπου το εκάστοτε έθνος ασκεί εξουσίες (Triandafyllidou, 1998), ξεπερνούν τα γεωγραφικά όρια του έθνους και μπορούν να εκφραστούν σε τόπους μακριά από αυτό. Τα παραδείγματα εθνικών ομάδων εκτός των ορίων του έθνους συνδέονται άμεσα με τη μετακίνηση των ανθρώπων. Έτσι, όταν άνθρωποι με κοινά εθνικά χαρακτηριστικά συναντηθούν εκτός της γεωγραφικής επικράτειας του έθνους, αυτό δεν τους εμποδίζει από το να ορίζουν τους εαυτούς τους με εθνικά κριτήρια, δημιουργώντας τα κοινωνικά όρια των εθνικών ταυτοτήτων.

Χωρικά γνωρίσματα του έθνους

Η δημιουργία των εθνών σχετίζεται και με γνωρίσματα, τα οποία

έχουν γεωγραφικό/χωρικό χαρακτήρα. Στην προσπάθειά του να ορίσει το έθνος, ο Anderson (1997) προτείνει να το αντιληφθούμε σα «*μια ανθρώπινη κοινότητα που φαντάζεται τον εαυτό της ως πολιτική κοινότητα εγγενώς οριοθετημένη και ταυτόχρονα κυρίαρχη*» (σελ. 26). Στο ίδιο κλίμα, η εθνική οριοθέτηση, σύμφωνα με τον Billig (1995), ως βασικό συστατικό του έθνους-κράτους, αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι του εθνικισμού. Για τον καθορισμό ή την υπεράσπιση των χωρικών ορίων/συνόρων του έθνους, κύριος υπεύθυνος είναι ο στρατός' τόσο τα έμμισθα όργανα του στρατού, όσο και οι άμισθοι πολίτες-στρατιώτες οφείλουν να αγωνιστούν για αυτά, με απόλυτη πίστη προς το "ιερό" έθνος. Η εδαφική υπεράσπιση και η διασφάλιση των εθνικών ορίων ενέχουν καταστολή και βία. Τα μέσα βίας που κατέχουν τα σύγχρονα έθνη-κράτη (Billig 1995), τίθενται ως πρώτιστος τρόπος επιβολής των ορίων, με τη βία να νομιμοποιείται στο όνομα του έθνους-κράτους.

Το έθνος-κράτος ασκεί έλεγχο τόσο στο έδαφος εντός των ορίων του (πολλές φορές και εκτός), όσο και στους ανθρώπους που "πατούν" σε αυτό. Η οικονομική συνισταμένη δεν είναι αμελητέα, αφού η κυριαρχία επί εδάφους είναι παράλληλη με την κυριαρχία επί των πλουτοπαραγωγικών πόρων. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα των εξορύξεων και οι εθνικές διεκδικήσεις που συνεπάγονται.

Το σύστημα του έθνους-κράτους απεχθάνεται τα εδαφικά κενά: κάθε κομμάτι γης πρέπει να εντάσσεται σε κάποιο έθνος (Billig 1995). Παρ' όλα αυτά, όμως, η έννοια του έθνους-κράτους δεν ακολουθεί ένα μοντέλο ιδανικού μεγέθους ή σχήματος (Billig, 1995). Το σχήμα των κρατών μπορεί να είναι πιο γεωμετρικό, με μεγάλες ευθείες γραμμές, ή πιο ακανόνιστο. Την πρώτη περίπτωση

τη συναντούμε σε χώρες της Αφρικής και λιγότερο σε χώρες τις Ασίας, ενώ σε εσωτερικές διαιρέσεις κρατών την συναντούμε τις ΗΠΑ, τον Καναδά και την Αυστραλία (εικόνα 7). Αντιθέτως, στις χώρες της Ευρώπης και της Νότιας Αμερικής δε συναντούμε ευθείες γραμμές, καθώς τα σύνορα συνήθως διαμορφώνονται από γεωμορφολογικά χαρακτηριστικά (εικόνα 8). Σε ότι αφορά το νησιωτικό χώρο, χωρίς καμιά γεωγραφική σταθερά, κράτος μπορεί να είναι ένα σύμπλεγμα νησιών ή ένα μόνο νησί, ενώ πάλι ένα νησί μπορεί να φιλοξενεί δύο κράτη (Billig, 1995).

Ο εθνικισμός, λοιπόν, πρόκειται για μια σύνθετη έννοια, η οποία απλώνεται σε αρκετούς επιστημονικούς κλάδους. Η σύνδεσή του με το χώρο, αφενός αναδεικνύεται μέσα από τον εντοπισμό των χωρικών πτυχών του, που προαναφέρθηκαν. Αφετέρου, διαπιστώνεται, όπως θα δούμε πιο κάτω, μέσω της σύνδεσης του με τις χωρικές αναπαραστάσεις και, κατ' επέκταση, με τον εντοπισμό των τρόπων που (ανα)παράγεται μέσα σε αυτές.

Εικόνα 7 (πάνω):
Ορθοκανονική διοικητική διαίρεση της Αυστραλίας.

Εικόνα 8 (κάτω):
Κρατικά όρια της Λατινικής Αμερικής βάσει
γεωμορφολογικών χαρακτηριστικών.

Περί Αναπαραστάσεων

Εφόσον προηγουμένως έγινε μια προσπάθεια προσέγγισης βασικών σκέψεων για τον εθνικισμό, το παρόν κεφάλαιο καταπιάνεται με την έννοια των αναπαραστάσεων και συγκεκριμένα με τις χαρτογραφικές αναπαραστάσεις. Υπό την οπτική πως οι αναπαραστάσεις (και δη οι χαρτογραφικές) καθρεφτίζουν πολιτισμικά, κοινωνικά και πολιτικά χαρακτηριστικά, το κεφάλαιο αναζητά ορισμένες από τις πιο καθοριστικές ιδέες που συνέβαλαν στην αλλαγή του τρόπου ερμηνείας της χαρτογράφησης και της αναθεώρησης της αντικειμενικής της φύσης. Μέσα από αυτές τις αναζητήσεις, φτιάχνεται ένα θεωρητικό πλαίσιο για μια κριτική ανάλυση των χαρτογραφικών αναπαραστάσεων. Το πλαίσιο αυτό, ως βοηθός στη συλλογή θεωρητικής γνώσης για τη βαθύτερη κατανόηση και ερμηνεία των χαρτών, θα αποτελέσει τη βάση για την προσέγγιση της μελέτης περίπτωσης και, κατ' επέκταση, της επίτευξης του αρχικού στόχου: την ανατροπή της ουδετερότητας των χαρτών, τη θεώρησή τους ως πολιτικά εργαλεία (μέσα πολιτικής προπαγάνδας και πεδία άσκησης εξουσίας) και, τέλος, τη θεώρησή τους ως πεδίο έκφρασης, ανάδειξη και συντήρησης του εθνικισμού.

Η εν λόγω προσέγγιση δεν αποσκοπεί στην ανάκληση της αναγκαιότητας των χαρτών. Η κριτική σκοπιά, δηλαδή, με την οποία προσεγγίζεται η χαρτογράφηση δεν υπονοεί την αναίρεσή της. Κάθε άλλο, οι χάρτες αποτελούν ένα σπουδαίο εργαλείο τόσο των επιστημών, όσο και της καθημερινής ζωής. Ως το κατεξοχήν μέσο περιγραφής των χωρικών δεδομένων, αποτελεί για τους επιστήμονες του χώρου ένα βασικό εργαλείο για τη μελέτη του και την επέμβαση

σε αυτόν. Επιπλέον, η χρήση των χαρτών στο επίπεδο της καθημερινότητας είναι εξίσου σημαντική. Συνιστούν απαραίτητο βοήθημα για τους ταξιδιώτες, ενώ τα τελευταία χρόνια, μέσα από τη μεταφορά τους στα smartphones, έγιναν κομμάτι της καθημερινής μετακίνησης. Ακριβώς, όμως, επειδή αποτελούν εργαλείο με τόσο ευρεία χρήση, η επισήμανση των ιδιαίτερων δυνατοτήτων τους αποδεικνύονται μείζονος σημασίας. Υπό αυτή την έννοια, δεν εξετάζεται ένα χαρτογραφικό δίπολο "αληθούς" έναντι "ψεύτικου" χάρτη. Αντιθέτως, το περιεχόμενο του κεφαλαίου συνοψίζεται στο ότι οι χάρτες, στο σύνολό τους, εμπεριέχουν και αναπαράγουν τις δικές τους οπτικές και ως τέτοιοι πρέπει να διαβάζονται.

Η αναπαράσταση αφορά την περιγραφή γεγονότων και έμψυχων ή άψυχων όντων. Εφαρμόζεται τόσο μέσα από τις μορφές τέχνης, όσο και μέσα από πεδία επιστημών: μέσα από εικαστικά, γραπτά, μουσικά ή θεατρικά/κινηματογραφικά μέσα. Κατά τον Hall (1997), είναι μια κοινωνική πρακτική, μέσα από την οποία αναφερόμαστε στον "πραγματικό" κόσμο: σε ανθρώπους, σε αντικείμενα, σε έννοιες, σε γεγονότα ή σε τόπους, επιδιώκοντας την έκφραση ιδεών και αντιλήψεων, καθώς και την καλύτερη κατανόηση του κόσμου. Υπό αυτή την έννοια, περιγράφονται τα υλικά ή άυλα τμήματα της πραγματικότητας, έτσι όπως – υποκειμενικά – κατανοούνται από το δημιουργό της αναπαράστασης.

Η αναπαράσταση αφορά την ερμηνεία γεγονότων και όχι τα ίδια τα γεγονότα. Επομένως, δεν αποτελεί μια διαφανή και απλή πρακτική (Hall, 1997), αλλά μια δυσνόητη και πολύπλευρη διαδικασία. Οι "αντικειμενικές" πραγματικότητες αποδίδονται και το περιεχόμενο των αναπαραστάσεων διαμορφώνεται σύμφωνα με προσωπικά

βιώματα και ιδεολογικές/πολιτικές τοποθετήσεις, παράγοντας και αναπαράγοντας διαφορετικές πληροφορίες και εν τέλει διαφορετικά νοήματα. Επομένως, το περιεχόμενο χρήζει κατανόησης μέσα σε ένα ολιστικό πλαίσιο, στο οποίο περιλαμβάνονται αξίες, συναισθήματα, ιδέες, πεποιθήσεις, καθώς και κοινωνικές αλληλεπιδράσεις (Psaltis κα, 2014). Ως κοινωνικά φαινόμενα, οι αναπαραστατικές πρακτικές διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην παραγωγή/διαμόρφωση των κοινωνικών σχέσεων και του πολιτισμού. Διαμορφώνονται και θεσπίζονται μέσα από τις αλληλεπιδράσεις των ανθρώπων, στα πλαίσια της καθημερινότητας, εξάγοντας συγκεκριμένες κοινωνικές σχέσεις (Psaltis κα, 2014). Αποτελούν, με άλλα λόγια, ουσιαστικό μέρος της διαδικασίας παραγωγής και ανταλλαγής νοημάτων ανάμεσα στα μέλη ενός πολιτισμικού συνόλου (Hall, 1997).

Από το ευρύ φάσμα των απεικονίσεων, επιλέγεται η εστίαση στις χαρτογραφικές αναπαραστάσεις. Η εστίαση σε αυτές έγινε λόγω της άρρηκτης σχέσης των χαρτών με τις επιστήμες που μελετούν το χώρο. Υπό αυτή τη θέση εξετάζεται η δυναμική που έχουν οι χάρτες και η σχέση τους με τον πραγματικό χώρο, φυσικό ή κοινωνικό. Ως εικονογραφικά στοιχεία, αποτελούν "κοινές" γεωγραφικές εικόνες, εύκολα αναγνώσιμες, που κατ' επέκταση διαδίδονται με σχετική άνεση. Συνεπώς, αποτελούν εργαλεία με έντονη επίδραση στο κοινωνικό σύνολο. Η κοινωνική σχέση που δημιουργείται, λοιπόν, αναδεικνύει την ικανότητά τους να πλάθουν, εν τέλει, το χώρο και προσδίδει μια ξεχωριστή δυναμική στην αμφίδρομη σχέση του χάρτη με αυτόν.

Χαρτογραφικές Αναπαραστάσεις

Ο τρόπος με τον οποίο περιγράφεται και αποδίδεται ο χώρος αποτελεί μια ενδιαφέρουσα πτυχή των αστικών σπουδών και ένα ζήτημα που απασχολεί, διεπιστημονικά, τον ακαδημαϊκό χώρο. Τόσο η γραπτή, όσο και εικονογραφική αφήγηση κατέχουν σημαντικό ρόλο στις χαρτογραφικές αναπαραστάσεις (Cosgrove, 1988). Η μουσική, η λογοτεχνία, το θέατρο και ο κινηματογράφος γίνονται τακτικά εργαλεία της χωρικής ερμηνείας, μέσα από τις διαφορετικές όψεις της πραγματικότητας που θέλουν να καταγράψουν. Σε μια πρώτη ανάγνωση, οι χάρτες μας δίνουν την εντύπωση πως αυτό που βλέπουμε στο χαρτί ή στην οθόνη του υπολογιστή είναι μια πιστή αντιγραφή του χώρου που βιώνουμε. Σύμφωνα με τον Harley (1989), προκαλούν μια αίσθηση σιγουριάς και σταθερότητας: μας προτείνουν να τους διαβάζουμε προσεκτικά, να τους δεχόμαστε άκριτα και να τους ακολουθούμε πιστά. Προσδίδεται, δηλαδή, μια αίσθηση ουδετερότητας στον τομέα των χαρτογραφικών αναπαραστάσεων, με τους χάρτες να θεωρούνται αναμφισβήτητες μορφές δημιουργίας γνώσης, μακριά από υποκειμενικά κριτήρια (Harley 1989), και τους χαρτογράφους να αντιμετωπίζονται ως αντικειμενικά υποκείμενα, καθαρά από πολιτικούς, κοινωνικούς ή ψυχολογικούς εμποτισμούς.

Οι τεχνολογικές επιτεύξεις και η είσοδός τους στον κλάδο της χαρτογράφησης ενέτεινε το αίσθημα του ορθού και του πραγματικού. Λόγω των νέων τεχνολογιών που προσφέρονται στον κλάδο της χαρτογραφίας (και κυρίως μέσα από τις δορυφορικές εικόνες), ενισχύθηκε η πεποίθηση πως με τις τεχνολογικές εφαρμογές δύνανται να παραχθούν πιο ακριβείς αναπαραστάσεις που θα

αντικατοπτρίζουν πιστά την πραγματικότητα, απομακρυσμένες ταυτόχρονα από τις κοινωνικές συνιστώσες (Harley 1989). Ως εκ τούτου, η χαρτογραφία οδηγείται δυνητικά στην υποταγή «σε έναν τεχνοκρατικό και ουδέτερο επιστημονισμό, ο οποίος στηρίζεται στην, υποτιθέμενη, αξιοπιστία των νέων τεχνολογιών» (Χατζημιχάλης 2016, σελ. 31). Είναι, όμως, δυνατόν ο βιωμένος χώρος, ο οποίος περιλαμβάνει φυσικά, κοινωνικά, πολιτικά και πολιτισμικά στοιχεία να μπορεί να μεταφερθεί ατόφιος, δίχως απλοποιήσεις και ιδεολογικές παραποιήσεις;

Τις τελευταίες δεκαετίες οι χαρτογραφικές αναπαραστάσεις έχουν υποβληθεί σε προβληματισμό και κριτική (Cosgrove 1988), κυρίως μέσα από κριτικούς γεωγράφους που αμφισβητούν την αντικειμενικότητά τους. Υπάρχουν, πράγματι, πολλοί θεωρητικοί που με το έργο τους επηρέασαν τη χαρτογραφική ερμηνεία και συνέβαλαν στον προσανατολισμό σε μια πιο ριζοσπαστική αντιμετώπισή της. Οι κριτικές προσεγγίσεις συνέβαλαν πρωτίστως στην άρση της αντικειμενικής θεώρησης των χαρτών και κατά συνέπεια στη συσχέτιση της χαρτογράφησης με κοινωνικές και πολιτικές πτυχές, η οποία αποτέλεσε μια σημαντική τομή στην πορεία της ερμηνείας των χαρτών.

Οι χάρτες, επισημαίνει ο Harley (1989), δεν είναι η ίδια η πραγματικότητα, μα ο τρόπος με τον οποίο γίνεται αντιληπτή. Οι γνωστικοί και συναισθηματικοί δεσμοί των ανθρώπων με τον υπόλοιπο κόσμο δημιουργούν σύνθετες συνδέσεις στην όραση, τη φαντασία και εν τέλει την αναπαράσταση του κόσμου (Cosgrove, 1988). Ως εκ τούτου, η χαρτογράφηση, ως αναπαραστατική πρακτική, χρωματίζεται αναπόφευκτα τόσο με ψυχολογικές,

όσο και με ιδεολογικές αποχρώσεις, εμπεριέχοντας τα ζωντανά στοιχεία της κοινωνίας: την πολιτική, τον πολιτισμό και ούτω καθεξής. Επιπροσθέτως, η χωρική αναπαράσταση δεν είναι απλώς πηγή γνώσης, αλλά ενεργό συστατικό στοιχείο που διαμορφώνει κοινωνικές και χωρικές πρακτικές (Cosgrove, 1988). Δηλαδή, δεν αποτελεί στάσιμη και μονοδιάστατη διαδικασία, η οποία μονάχα περιγράφει το χώρο, αλλά αμφίπλευρη επιτέλεση, όπου μέσα από την περιγραφή του χώρου προκύπτουν διαρκώς μετασχηματισμοί του, τόσο σε φυσικό, όσο και σε κοινωνικό επίπεδο.

Αμφισβητώντας την κυρίαρχη θεώρηση των χαρτών ως αντικειμενική μορφή γνώσης, ο Harley (1989) εξετάζει τις πτυχές της χωρικής αναπαράστασης ως πεδίο "σιωπηλής" άσκησης της εξουσίας. Για την αμφισβήτηση της εμφανούς ειλικρίνειας της χαρτογράφησης και την αναγωγή της σε υποκειμενική πρακτική, ο Harley (1989), εμπνευσμένος από τους Derrida και Foucault, προτείνει αποδομιστικούς τρόπους ανάγνωσης των χαρτών, μέσα από τους οποίους τα υποκειμενικά στοιχεία που συγκροτούν τους χάρτες έρχονται στην επιφάνεια του νοήματος. Για να ενισχύσει το επιχείρημά του αναφέρεται στις σύγχρονες δυτικές κοινωνίες, όπου οι χάρτες διαχρονικά παίζουν καθοριστικό ρόλο στην ιμπεριαλιστική σχηματοποίηση των εδαφών τους (Harley 1989). Η περίοδος της αποικιοκρατίας, παραδείγματος χάριν, ήταν μια περίοδος κατά την οποία οι αποικιοκρατικές δυνάμεις είχαν ανάγκη την χαρτογραφική ανάδειξη της κρατικής τους εξουσίας και της εδαφικής τους κυριότητας (Harley 1989).

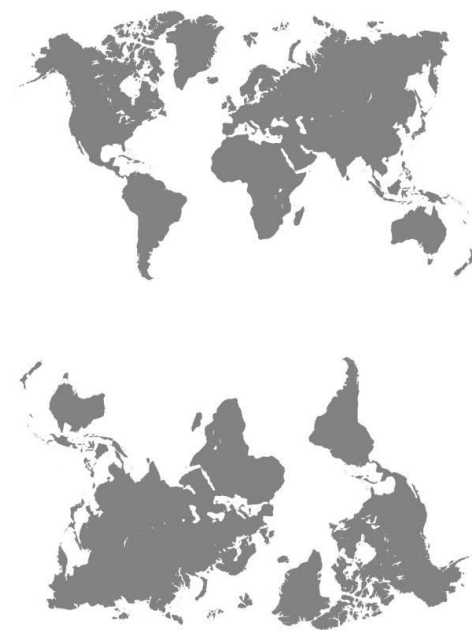
Στο ίδιο κλίμα, ο Monmonier (1991) αναφέρει πως, κατά τις εδαφικές διεκδικήσεις, τα εθνικά σύνολα χρησιμοποιούν τους

χάρτες ως πνευματικά όπλα για να νομιμοποιήσουν τον έλεγχο και την εξουσία τους στις περιοχές. Παράλληλα, ως εκ των άνω επιβολές, οι χάρτες ενισχύουν τις κρατικές επιταγές για τη μονιμοποίηση των πολιτικών τους επί του εδάφους. Οι χαρτογραφικές αναπαραστάσεις δύναται να γίνουν εργαλεία παραπληροφόρησης και προπαγάνδας, δημιουργώντας αφηγήματα που εξυπηρετούν τις εκάστοτε πολιτικές πρακτικές, σύμφωνα με τον Monmonier (1991). Όπως γράφει ο Monmonier (1991), η διαμόρφωση απόψεων συνδέεται άμεσα με το χειρισμό των χαρτών, μέσα από συγκεκριμένες (μεροληπτικές) πρακτικές. Οι χάρτες αναπαριστούν τμήματα των κοινωνικών και πολιτικών ανησυχιών, οι οποίες διαμορφώνουν τις πληροφορίες που περιέχονται, ενώ παράλληλα περιέχουν συλλογισμούς, οι οποίοι προσπαθούν να επιβεβαιώσουν ή να αναιρέσουν υπάρχουσες καταστάσεις (Leuenberger, 2016).

Η αναζήτηση και επιβολή της εξουσίας μέσα από συγκεκριμένες παρουσιάσεις του πλανήτη, υπογραμμίζει τη γεωπολιτική δύναμη των αναπαραστάσεων και τον εθνοκεντρισμό με τον οποίο παρουσιάζονται οι παγκόσμιοι χάρτες. Ένα από παράδειγμα είναι οι πολλαπλές απεικονίσεις της γης, όπου, στηριζόμενες σε διαφορετικές πολιτισμικές και γεωπολιτικές βάσεις, παράγουν και διαφορετικά αποτελέσματα, διαφορετικές εικόνες. Η πιο γνώριμη στον ευρωπαϊκό κόσμο είναι η αναπαράσταση όπου η Ευρώπη κατέχει κεντρικό ρόλο μέσα από την τοποθέτησή της στο κέντρο της εικόνας, αλλά και μέσα από τη μεγέθυνσή της λόγω της μερκατορικής προβολής (εικόνα 9), ενώ "εναλλακτικές" για τον κόσμο της δύσης αναπαραστάσεις έχουν, για παράδειγμα, το βορρά προς τα πάνω, θέτοντας την αφρικανική ήπειρο ή τη Λατινική Αμερική στο κέντρο (εικόνα 10).

Εικόνα 9 (πάνω).

Εικόνα 10 (κάτω).

Συγκρουσιακά δίπολα

Ο εντοπισμός της πολιτικής διάστασης των χαρτών φαίνεται πιο ξεκάθαρα σε αμφισβητούμενες περιοχές, ακριβώς επειδή σε τέτοιες περιπτώσεις υπάρχουν συνήθως αναπαραστάσεις από δύο αντιτιθέμενες πλευρές. Έτσι, η συγκριτική παρατήρηση χαρτογραφικών αναπαραστάσεων αμφισβητούμενων/αντιπάλων/συγκρουόμενων/διαιρεμένων περιοχών αποτελεί ένα ιδανικό επιχείρημα για την ανατροπή της ουδετερότητας των χαρτών και την ανάδειξή τους ως πολιτικά εργαλεία. Σε τέτοιες περιπτώσεις, οι χαρτογραφικές αναπαραστάσεις είναι πλημμυρισμένες από συναισθηματισμούς και οι συμβολικές σημασίες που προκύπτουν μέσα από αυτές, σχετίζονται άμεσα με τις σχέσεις ή/και διαμάχες ανάμεσα στις κοινωνικές ομάδες των εκάστοτε περιοχών, είτε πρόκειται για πολιτικές, είτε για θρησκευτικές, είτε για εθνικές/εθνοτικές συγκρούσεις.

Οι χωρικές διαιρέσεις, στον κοινωνικό ή φυσικό χώρο, πυροδοτούν χαρτογραφική ποικιλομορφία στο επίπεδο των αναπαραστάσεων (Leuenberger, 2016). Τα αμφισβητούμενα εδάφη αναπαρίστανται με διαφορετικούς τρόπους μεταξύ τους, λόγω των πολλαπλών επιλογών που υπάρχουν και σύμφωνα με τις διαφορετικές οπτικές γωνίες, καθώς και με στόχο την εξυπηρέτηση γεωπολιτικών ή οικονομικών συμφερόντων. Αντιστοίχως, η διαφοροποίηση των αναπαραστάσεων αντικατοπτρίζει τις αμφισβητούμενες γεωπολιτικές συνθήκες που επικρατούν. Ως εκ τούτου, χαρτογράφοι αναπαριστούν τόσο τους "φυσικούς" διαχωρισμούς, όσο και τις διαιρέσεις σε επίπεδο γεωπολιτικό, κοινωνικό και εθνικό, σύμφωνα με τις δικές τους θεωρήσεις για τα γεωπολιτικά δρώμενα, οι οποίες

προέρχονται τόσο από τα προσωπικά τους βιώματα, όσο και από τις ιδεολογικές τους βάσεις. Οι συγκρουόμενες κοινωνίες, σύμφωνα με τους Psaltis κα (2014), αναφέρονται στα ίδια γεγονότα με τέτοιο τρόπο που παράγουν μεταξύ τους αντιτιθέμενα νοήματα και, άρα, ανταγωνιστικές σχέσεις μεταξύ των ομάδων.

Στις αμφισβητούμενες περιοχές, οι χαρτογραφικές αναπαραστάσεις γίνονται πιο ξεκάθαρα εργαλεία εδαφικών διεκδικήσεων (Leuvenberger, 2016). Οι κοινωνικές ομάδες με συγκρουσιακές σχέσεις χρησιμοποιούν τις χαρτογραφικές αναπαραστάσεις, έτσι ώστε να προωθήσουν τα αίτια του συλλογικού τους αγώνα, στοχεύοντας να επικοινωνήσουν το ζήτημα τόσο στο εσωτερικό, όσο και στο εξωτερικό (Psaltis κα, 2014). Έτσι, οι αναπαραστάσεις διαδραματίζουν βασικό ρόλο στις συγκρουσιακές καταστάσεις και η χρήση τους αποτελεί ζήτημα αμφισβήτησης (Psaltis κα, 2014). Όπως υποστήριξε ο Jacques Derrida (1974 στο Hall, 1997), υπάρχουν πολύ λίγα δίπολα αντιθέτων που είναι ουδέτερα και ίσα μεταξύ τους, καθώς εμπεριέχονται ζητήματα εξουσίας, τα οποία θέτουν το ένα από τα δύο αντίθετα ισχυρότερο και κυρίαρχο επί του άλλου.

Ιδιαίτερως ισχυρά σύμβολα πολιτικής διχοτόμησης αποτελούν/ αποτελούσαν η Ιερουσαλήμ, το Βερολίνο, καθώς και η Λευκωσία. Οι διαχωρισμοί, τα τείχη, αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι της πόλης και χαρακτηριστικό της αστικής της ταυτότητας τόσο για το Βερολίνο, που πλέον δεν είναι χωρισμένο, όσο και για την Ιερουσαλήμ, που υφίσταται το διαχωρισμό μέχρι σήμερα. Οι επόμενες γραμμές περιέχουν μια σύντομη παράθεση αντιτιθέμενων χαρτογραφικών αναπαραστάσεων για το Βερολίνο και την Ιερουσαλήμ, αφού η σε

Εικόνα 11 (πάνω):
Ανατολικά προερχόμενος χάρτης του Βερολίνου.
Εικόνα 12 (κάτω):
Δυτικά προερχόμενος χάρτης του Βερολίνου.

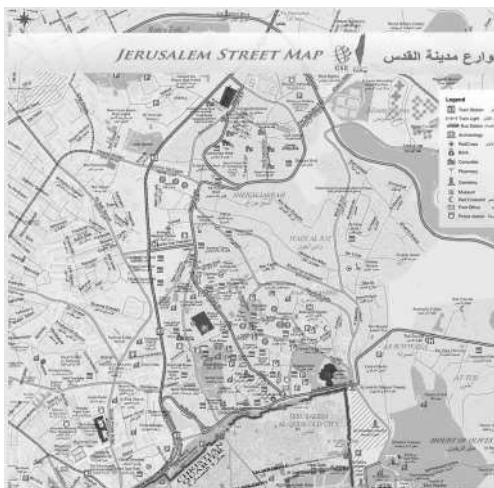
βάθος ανάλυση τέτοιων ιδιαίτερων και περίπλοκων παραδειγμάτων, ξεφεύγει από τα όρια της θεματολογίας της παρούσας δουλειάς. Προφανώς, από την αναφορά στο Βερολίνο και την Ιερουσαλήμ δεν επιχειρείται σχηματισμός γενικών κανόνων αναπαράστασης δίπολων, αλλά αντιθέτως η διαμόρφωση μιας σφαιρικότερης άποψης ευρύτερα, για τις απεικονίσεις αντικρουόμενων και αμφισβητούμενων περιοχών, και συγκεκριμένα για την περίπτωση της Λευκωσίας, που θα ακολουθήσει.

Το Βερολίνο, που ήταν διαιρεμένο από το 1961 μέχρι και το 1989, αποτελεί σύμβολο μοιρασμένης πόλης μέχρι και σήμερα, μετά την επανένωσή του. Το τείχος του Βερολίνου, άρρηκτα συνδεδεμένο με την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου, αντιπροσωπεύει την πολιτική και οικονομική κρίση που ακολούθησε το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Ως εκ τούτου, σε ό,τι αφορά τη χαρτογραφική απεικόνιση της πόλης, προέκυψαν σημαντικές διαφοροποιήσεις ανάμεσα σε ανατολικά ή δυτικά προερχόμενες αναπαραστάσεις, αντανακλώντας έτσι τις αντίστοιχες γεωπολιτικές διαφοροποιήσεις και διαφωνίες της εποχής. Ο χάρτης της εικόνας 11 παράχθηκε από την Ανατολική Γερμανία, το 1988, ενώ ο χάρτης της εικόνας 12 παράχθηκε από την Δυτική Γερμανία, το 1961 (Leuenberger, 2016). Συγκρίνοντας τους χάρτες αυτούς, οι οποίοι προέρχονται από αντιτιθέμενους θεσμούς, βλέπουμε πως αφηγούνται δύο διαφορετικές ιστορίες, αναφερόμενοι στην ίδια περιοχή.

Η ανατολικά προερχόμενη απεικόνιση του Βερολίνου περιορίζει την αναπαράσταση στο Ανατολικό τμήμα της πόλης, με το Δυτικό να παρουσιάζεται σαν ένας κενός χώρος. Αντιθέτως, ο χάρτης που προέρχεται από τη Δυτική Γερμανία, κατά την οποία το τείχος

αποτελούσε εσωτερική πολιτική διαίρεση και όχι διεθνές σύνορο μεταξύ δύο εθνών (Leuenberger, 2016), περιλαμβάνει τόσο το Δυτικό, όσο και το Ανατολικό Βερολίνο. Η χωρική συμπερίληψη της "άλλης" πλευράς είναι συνακόλουθη με το τότε κυρίαρχο πολιτικό σύνθημα της Δυτικής Γερμανίας, σύμφωνα με το οποίο η επανένωση ήταν η θεμιτή πολιτική λύση (Leuenberger, 2016). Σε ότι αφορά τον τρόπο με τον οποίο αναπαρίστανται τα όρια, από τη μια, στην περίπτωση του ανατολικώς προερχόμενου χάρτη, το όριο ανάμεσα στα δύο τμήματα του Βερολίνου τονίζεται από μια παχιά μωβ γραμμή, ενώ το τείχος που επιβάλλει το διαχωρισμό παραμένει ασημάδευτο. Από την άλλη, ο χάρτης της Δυτικής Γερμανίας τονίζει οπτικά τη διαίρεση, οριοθετώντας σαφώς το Τείχος (Leuenberger, 2016).

Η Ιερουσαλήμ είναι, επίσης, σύμβολο συγκρουσιακής, διαιρεμένης πόλης, αφού αποτελεί διεκδικούμενο έδαφος τόσο από την Παλαιστίνη όσο και από το Ισραήλ. Παράλληλα, αποτελεί τόπο θρησκευτικής αναφοράς, αλλά και διεκδίκησης, κυρίως μεταξύ Εβραίων και Μουσουλμάνων. Ακόμα και σήμερα, η πόλη υφίσταται χωρικό και κοινωνικό διαχωρισμό, με μεγάλες εκτάσεις να είναι κατειλημμένες από τις Ισραηλινές Αρχές. Η χαρτογραφική "μάχη" για απεικόνιση και ονομασία των περιοχών, καταδεικνύει την πραγματική μάχη που υφίσταται η περιοχή (Leuenberger, 2016). Λόγω του τεταμένου πολιτικού κλίματος που επικρατεί τόσο στην πόλη, όσο και στην ευρύτερη περιοχή, κατά τη χαρτογραφική αναπαράσταση παράγεται πληθώρα από αντιτιθέμενες εικόνες για την πόλη. Ο κατακερματισμός των αστικών περιοχών της Ιερουσαλήμ σε εθνικά/θρησκευτικά προκαθορισμένους χώρους είναι ενδεικτικός του αγώνα για επικράτεια, δημιουργώντας

Εικόνα 13 (πάνω):
Ισραηλινή απεικόνιση της Ιερουσαλήμ.
Εικόνα 14 (κάτω):
Παλαιστινιακή απεικόνιση της πόλης.

παράλληλα θρησκευτικούς και εθνικούς αποκλεισμούς.

Σε ένα γενικότερο πλαίσιο, παρατηρείται πως οι χάρτες που παράγονται από το Ισραήλ τείνουν να τονίζουν τους εβραϊκούς χώρους, αγνοώντας την παλαιστινιακή ιστορία και κοινωνία της πόλης, ενώ αντιστοίχως, οι παλαιστινιακές χαρτογραφήσεις – που σαφώς υστερούν, εξαιτίας της επισφαλούς γεωπολιτικής κατάστασης, καθώς και λόγω έλλειψης οικονομικών πόρων – εστιάζουν στην ανατολική Ιερουσαλήμ, βόρεια των τειχών της παλιάς πόλης (Leuenberger, 2016). Σε ότι αφορά την Ιερουσαλήμ, επιλέχθηκαν δύο χάρτες, προερχόμενοι από φορείς πολιτικών αντιπάλων, των οποίων οι διαφορετικές οπτικές για την πόλη παρουσιάζονται, συνοπτικά, πιο κάτω.

Στην εικόνα 13, ο χάρτης με τίτλο 'Η πόλη του Δαβίδ – Αρχαία Ιερουσαλήμ' (The City of David – Ancient Jerusalem), είναι παραγωγή της ΜΚΟ The Ir David Foundation (Leuenberger, 2016) και ενσαρκώνει τον αρχαιολογικό χώρο της "Πόλης του Δαβίδ". Ο αρχαιολογικός χώρος, αν και βρίσκεται στα δυτικά του Τείχους, στην καρδιά της Παλαιστινιακής γειτονιάς Σιβάν, εν τούτοις η γειτονιά παραμένει ανώνυμη, αποκλείονται οι παλαιστινιακοί χώροι και υποδομές, παραμερίζονται οι αραβικές ονομασίες, ενώ οι δρόμοι αντικαθίστανται από εβραϊκά ονόματα (Leuenberger, 2016), νομιμοποιώντας με αυτό τον τρόπο την εβραϊκή παρουσία στην περιοχή. Στην εικόνα 14, φαίνεται ο χάρτης "Jerusalem Street Map", ο οποίος αποτελεί προϊόν του Palestine Mapping Center. Ο χάρτης αυτός εστιάζει στην ανατολική Ιερουσαλήμ και, αντίστοιχα, τα εβραϊκά στοιχεία της πόλης εξαλείφονται, ενώ παράλληλα γίνεται

χρήση αραβικών ονομάτων.

Χαρτογραφικά Στοιχεία

Η περιγραφή του χώρου πραγματοποιείται μόνο μέσα από την ερμηνεία της πραγματικότητας (Monmonier 1991), αφού κατά τη διαδικασία μεταφοράς ενός σύνθετου και τρισδιάστατου κόσμου σε ένα κομμάτι χαρτί γίνονται επιλογές, παραλείψεις, απλουστεύσεις και ταξινομήσεις, οι οποίες δημιουργούν ιεραρχίες και κατ' επέκταση ενσωματώνουν σχέσεις εξουσίας, ενισχύοντας και νομιμοποιώντας τις υπάρχουσες καταστάσεις (Harley 1989). Ο Monmonier (1991) τονίζει πως *«με τους χάρτες δεν είναι μόνο εύκολο, αλλά είναι και απαραίτητο να λες ψέματα»* (σελ. 1), προσθέτοντας πως η δημιουργία αληθούς εικόνας εμπεριέχει πλήθος ψεμάτων, τα οποία επιτρέπουν στους χρήστες να κατανοήσουν καλύτερα την διαδικασία μεταφοράς της περίπλοκης φυσικής πραγματικότητας.

Κατά τη συγκρότηση του χαρτογραφικού υλικού, το σύνολο των επιλογών που λαμβάνονται σχηματίζει το παραγόμενο νόημα. Οι γραφιστικές επιλογές, λέει ο Harley (1989), συμβάλλουν στην ενισχυτική τάση του/της χαρτογράφου προς μια συγκεκριμένη περιοχή ή ένα συγκεκριμένο χαρακτηριστικό. Η κλίμακα του χάρτη, το πάχος των γραμμών, το μέγεθος των γραμμάτων και των συμβόλων, καθώς και η επιλογή χρωμάτων είναι μερικά από τα τεχνάσματα τα οποία συμβάλλουν στο σχηματισμό του νοήματος που πρόκειται να αποδοθεί. Τα "κόλπα" αυτά έχουν τη δυνατότητα να σχηματίζουν το νόημα του χάρτη μέσα από την έμφαση ή την

υποβάθμιση επιλεγμένων στοιχείων του, δημιουργώντας έναν γραφικό κώδικα για την αποθήκευση και την ανάκτηση δεδομένων σε ένα δισδιάστατο γεωγραφικό πλαίσιο (Monmonier 1991).

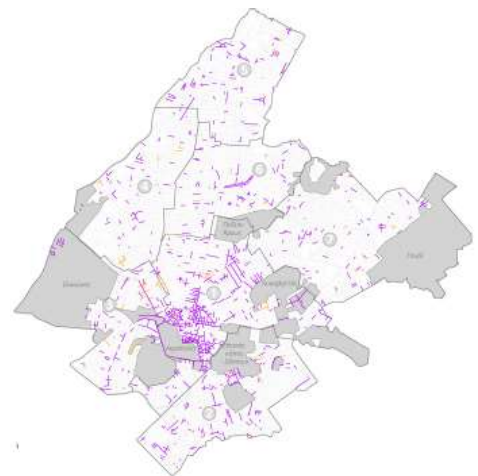
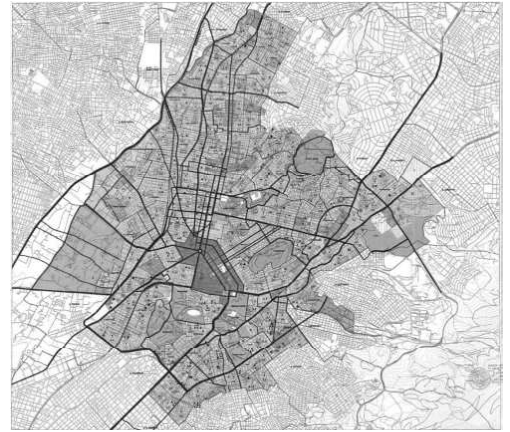
Πιο κάτω επιχειρείται ο εντοπισμός των χαρτογραφικών τεχνασμάτων, τα οποία χρησιμοποιούνται κατά την διαδικασία σύνταξης ενός χάρτη. Παράλληλα, μέσα από τον εντοπισμό τους γίνεται προσπάθεια για ανάδυση των εθνικιστικών/εθνοκεντρικών στοιχείων που δυνητικά κρύβονται κάτω από τις χαρτογραφικές επιλογές.

ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ. Βασικό γνώρισμα ενός χάρτη αποτελεί η προέλευσή του: ποιος τον έφτιαξε και για ποιον λόγο; με τι πόρους; κάτω από ποιες κοινωνικο-οικονομικές συνθήκες; Υπάρχει ένας ή περισσότεροι χαρτογράφοι (φυσικά πρόσωπα, εταιρείες ή θεσμοί), οι οποίοι υπογράφουν τον χάρτη (Harley 1989). Παράλληλα, υπάρχει η οικονομική πηγή από την οποία εξασφαλίζονται τα έξοδα που απαιτούνται κατά τη χαρτογραφική διαδικασία, η οποία δεν ταυτίζεται απαραίτητα με τον ίδιο τον χαρτογράφο. Επιπλέον, ο κάθε χάρτης παράγεται στα πλαίσια συγκεκριμένων πολιτικών και οικονομικών συνθηκών, ο εντοπισμός των οποίων δεν εμφανίζεται άμεσα στο χάρτη. Η κατανόηση των "εξωτερικών" συνθηκών, όμως, αποτελεί μια απαραίτητη ενέργεια, αφού σαφώς επηρεάζουν το χαρτογραφικό περιεχόμενο. Δεδομένου του γεγονότος πως ένας χάρτης φέρει ιδεολογικές θέσεις, ο εντοπισμός του δημιουργού, των οικονομικών πηγών, καθώς και των πολιτικών-οικονομικών-κοινωνικών συνθηκών είναι ουσιώδης. Η ανάγνωση ενός χάρτη, λαμβάνοντας υπόψη τα δεδομένα προέλευσης, οδηγεί στην συνολικότερη κατανόησή του, καθώς συμπεριλαμβάνονται τα

υποκειμενικά στοιχεία που συμβάλλουν στη δημιουργία του.

ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΗ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ. Η επιλογή των τμημάτων του εδάφους, καθώς και ο τρόπος με τον οποίο παρουσιάζονται, αποτελεί βασική διαδικασία κατά την παραγωγή χαρτών, και δη χαρτών που περιγράφουν συγκρουσιακές περιοχές. Οι χάρτες συμπεριλαμβάνουν και αποκλείουν ταυτόχρονα συγκεκριμένους χώρους (Leuenberger, 2016). Η στρατηγική τοποθέτηση εντός πλαισίων, το κεντράρισμα δηλαδή, δημιουργεί ξεχωριστές εικόνες, ανάλογα με το νόημα που επιχειρείται να μεταδοθεί. Επιπλέον, ανάλογα με την κεντρικότητα ή μη που αποφασίζουμε να δώσουμε στην κύρια περιοχή την οποία περιγράφουμε, προκύπτουν διαφορετικές περιβάλλουσες εδαφικές περιοχές. Από την επιλογή των ορίων του χάρτη συνεπάγεται ο συγκεκριμένος χώρος που θα περιέχεται εντός τους, καθώς και ο χώρος που θα αποκλείεται. Από τη μια, τα όρια μπορεί να είναι ευθείες γραμμές, έτσι ώστε να σχηματίζουν ένα ορθοκανονικό πλαίσιο. Σε αυτή την περίπτωση δεν περιγράφεται μονάχα η περιοχή ενδιαφέροντος, αλλά και η σχέση της με τα συνορεύοντα εδαφικά τμήματα (εικόνα 15). Από την άλλη, τα όρια μπορεί να ορίζονται από ακανόνιστες μονοκονδυλίες, οι οποίες εμπεριέχουν ακριβώς και μόνο την περιοχή ενδιαφέροντος (εικόνα 16). Σε αυτές τις περιπτώσεις αποκόπτεται η σχέση με τα εδαφικά τμήματα που γειτονεύουν με την περιοχή ενδιαφέροντος. Το ποια από τις δύο πρακτικές θα επιλεγεί εξαρτάται από τις προθέσεις του χαρτογράφου σε σχέση με το νόημα που θέλει να αναδείξει και, αντίστοιχα, από τα στοιχεία που επιλέγει να παραλείψει.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ: Το τουρκικό λήμμα της Wikipedi (Wikipedia), έπειτα από την αναζήτηση "Kıbrıs" (Κύπρος στην τουρκική), χρησιμοποιεί

Εικόνα 15 (πάνω):
Χάρτης με ορθοκανονικά πλαίσια.
Εικόνα 16 (κάτω):
Χάρτης με ακανόνιστα πλαίσια.

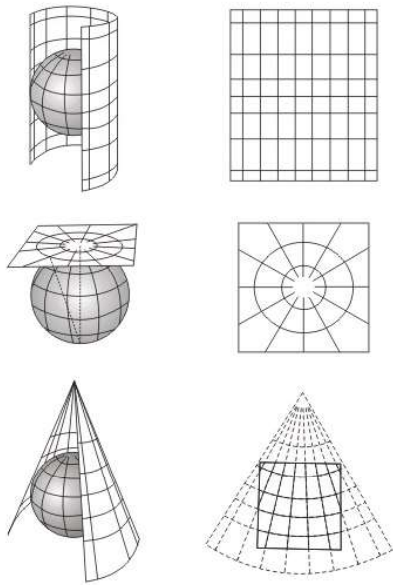
Εικόνα 17 (πάνω):
Χάρτης από Τουρκικό λήμμα.
Εικόνα 18 (κάτω):
Χάρτης από Ελληνικό λήμμα.

χάρτη (εικόνα 17) ο οποίος τοποθετεί την Κύπρο στο δυτικό άκρο της εικόνας, έτσι που να φαίνεται "κομμάτι της ανατολής". Με αυτό τον τρόπο υποσημειώνεται ότι το νησί αποτελεί δυτικό άκρο της ανατολής και κατ' επέκταση αναπόσπαστο κομμάτι της. Από την άλλη, ο χάρτης που εμπεριέχεται στο ελληνικό λήμμα της Βικιπαίδεια (εικόνα 18), και μέσα από την αναζήτηση "Κύπρος" (στα ελληνικά), τοποθετεί την Κύπρο στο νότιο άκρο της εικόνας, έτσι που να φαίνεται "κομμάτι της δύσης". Η εικόνα που σχηματίζεται υποδηλώνει ότι το νησί αποτελεί ανατολικό άκρο της δύσης και, ως εκ τούτου, αναπόσπαστο κομμάτι του δυτικού πολιτισμού. Δύο χάρτες που περιγράφουν το ίδιο αντικείμενο που, όμως, αποδίδουν δύο διαφορετικές μεταξύ τους εικόνες. Οι δύο αντιδιαμετρικές απεικονίσεις του ίδιου νησιού, ως χάρτες που είναι, έχουν τη δυνατότητα να περιγράψουν μόνο ορισμένες από τις εδαφικές πτυχές που χαρακτηρίζουν το νησί. Έτσι, οι δύο χάρτες, ως πολιτικά εργαλεία, μεταδίδουν τα θεμιτά νοήματα με τις δύο πλευρές να διεκδικούν λίγη ακόμα εδαφική κυριαρχία.

ΧΡΩΜΑΤΑ ΚΑΙ ΣΥΜΒΟΛΑ. Η επιλογή χρωμάτων και συμβόλων είναι άλλη μία απόφαση που λαμβάνεται κατά την χαρτογραφική απεικόνιση. Η χρήση έντονων χρωμάτων συνοδεύει τα στοιχεία του χάρτη που επιλέγονται να τονιστούν και, αντίστοιχα τα λιγότερο έντονα χρώματα ανταποκρίνονται στις εδαφικές περιοχές στις οποίες αποδίδεται λιγότερη σημασία. Παράλληλα, μέσα στους χάρτες εμφανίζονται σύμβολα, τα οποία περιγράφουν ορισμένα χαρακτηριστικά του χάρτη με τρόπο πιο αναπαραστατικό και, άρα, πιο κατανοητό. Για περισσότερη έμφασή τους τοποθετούνται χωρίς να ακολουθούν την κλίμακα του χάρτη. Είναι, συνήθως, αναλογικά μεγαλύτερα από τα στοιχεία που περιγράφουν, ούτως ώστε να καθιστούν ορατές τις

πληροφορίες που παρουσιάζουν, διαφοροποιώντας ή τονίζοντάς τις, όπου κρίνεται χρήσιμο (Monmonier, 1991).

κλίμακα. Μέσα από την επιλογή της κλίμακας ορίζεται το επίπεδο χαρτογραφικών λεπτομερειών, ενώ παράλληλα δίνεται η δυνατότητα στο χαρτογράφο να ορίσει το μέγεθος του πλαισίου στο οποίο θα εντάξει το αντικείμενο του. Όπως ο Monmonier (1991) λέει, οι περισσότεροι χάρτες, για πρακτικούς λόγους, είναι μικρότεροι από την πραγματικότητα που αναπαριστούν, ενώ η κλίμακα είναι αυτή που περιγράφει το πόσο μικρότεροι είναι. Η κλίμακα είθισται να δηλώνεται είτε με λόγο, είτε με γράφημα. Οι χάρτες μεγαλύτερης κλίμακας τείνουν να είναι πιο λεπτομερείς, συγκριτικά με τους χάρτες μικρότερης κλίμακας, αφού η σμίκρυνσή τους από το πραγματικό μέγεθος που αναπαριστούν είναι μικρότερη και κατ' επέκταση οι λεπτομέρειες που χάνονται λιγότερες. Η επιλογή της κλίμακας στην οποία γίνεται η χαρτογραφική απεικόνιση αποτελεί, πέραν της πρακτικής της εφαρμογής να "χωράει" στο χαρτί, τέχνασμα γραφικό. Ανάλογα με την κλίμακα που επιλέγεται, δημιουργείται μια ξεχωριστή εικόνα μέσα από την οποία προκύπτουν διαφορετικά νοήματα. Έτσι όπως μας εξηγεί ο Monmonier (1991), είναι πιο σύνηθες οι προπαγανδιστικοί χάρτες να αναπαρίστανται σε παγκόσμιο ή ηπειρωτικό επίπεδο, και όχι τόσο σε τοπικό, προσθέτοντας πως, λόγω μεγάλης κλίμακας, η πραγματικότητα μπορεί πιο εύκολα να διαστρεβλωθεί, μέσα από την επιλογή της συμφέρουσας προβολής. Αφενός, η παγκόσμια κλίμακα επιτρέπει την περίτεχνη τοποθέτηση της περιοχής ενδιαφέροντος στον ευρύτερο γεωπολιτικό χάρτη. Αφετέρου, μέσα από τη χαρτογραφική αναπαράσταση σε παγκόσμιο επίπεδο, δίνεται η δυνατότητα της επιλογής ανάμεσα σε μια ευρεία γκάμα απεικονίσεων, οι οποίες προκύπτουν από τους ποικίλους

Εικόνα 19:
Πάνω: Κυλινδρική προβολή,
Μέση: Αζιμουθιακή προβολή,
Κάτω: Κωνική προβολή

τρόπους με τους οποίους προβάλλεται το σχήμα της γης στο επίπεδο. Οι μεγάλες κλίμακες, λοιπόν, προσφέρουν περισσότερες επιλογές μεγέθυνσης ή σμίκρυνσης των περιοχών, ανάλογα με τη χαρτογραφική πρόθεση. Όσο πιο ορατή παρουσιάζεται μια περιοχή, τόσο πιο ισχυρή υπονοείται.

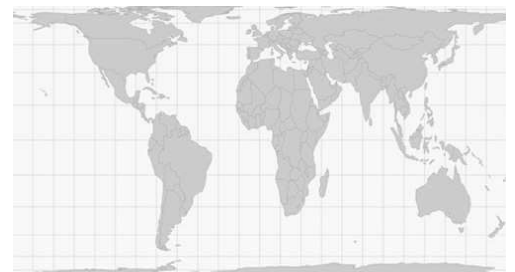
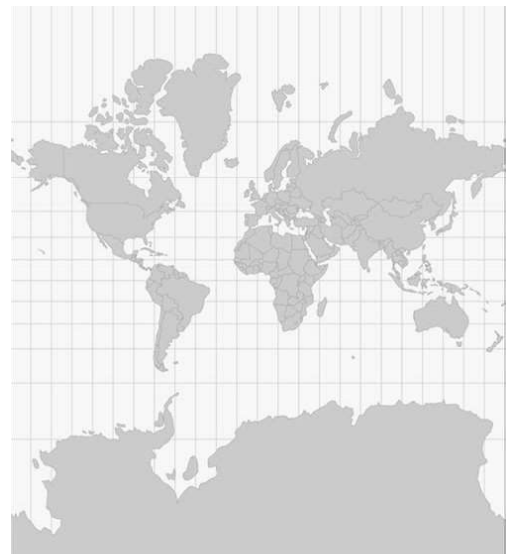
προβολή. Όπως μας εξηγεί ο Monmonier (1991), η κλίμακα διαστρεβλώνεται σε μεγάλο βαθμό έπειτα από την προσπάθεια προβολής των χαρτών στο επίπεδο. Η διαδικασία της μεταφοράς της γης στο χαρτί γίνεται μέσα από δύο στάδια: το πρώτο είναι η συρρίκνωση της γης στην υδρόγειο σφαίρα, με την διατήρηση σταθερής κλίμακας σε όλα τα σημεία και προς όλες τις κατευθύνσεις, το δεύτερο είναι η προβολή από καμπύλη σε επίπεδη επιφάνεια, όπου συνήθως η κλίμακα είναι σταθερή μόνο κατά μήκος συγκεκριμένων γραμμών (Monmonier, 1991). Κατά την προβολή τεντώνονται κάποιες περιοχές και συμπιύσσονται κάποιες άλλες (ούτως ώστε να μεταφερθεί η καμπύλη στο επίπεδο), με αποτέλεσμα η κλίμακα να αλλάζει ανάλογα με τις συντεταγμένες (Monmonier, 1991). Ως εκ τούτου, επισημαίνεται πως η συμπίεση τρισεπίσταντων χαρακτηριστικών σε μια επίπεδη επιφάνεια προκαλεί μεγαλύτερη διαστρέβλωση σε μεγαλύτερους εδαφικούς σχηματισμούς, λόγω αλλαγής κλίμακας στις κατευθύνσεις, ενώ σε μικρότερες περιοχές η κλίμακα τείνει να γίνεται η ίδια προς όλες τις κατευθύνσεις (Monmonier, 1991).

Οι τρόποι με τους οποίους πραγματοποιούνται οι προβολές ποικίλουν, παράγοντας διαφορετικές αναπαραστατικές παραμορφώσεις. Το σίγουρο είναι πως με καμία από αυτές δεν προκύπτει ένα ακέραιο αποτέλεσμα και η παραμόρφωση, είτε της

έκτασης, είτε της απόστασης, είτε της διεύθυνσης, είτε του σχήματος των ηπείρων είναι αδύνατον να αποφευχθεί (Γκριμπαβιώτης, 2017). Αναλόγως της γεωμετρικής επιφάνειας στην οποία προβάλλεται η επιφάνεια της γης, προκύπτουν τα είδη χαρτογραφικών προβολών. Οι προβολές διακρίνονται σε Κυλινδρικές (όταν η επιφάνεια προβολής είναι το εσωτερικό τμήμα ενός κυλίνδρου που περιβάλλει ή τέμνει τη γήινη σφαίρα), Αζιμουθιακές (όταν η επιφάνεια προβολής είναι το επίπεδο), και Κωνικές (όταν η επιφάνεια προβολής είναι το εσωτερικό τμήμα ενός κώνου που περιβάλλει ή τέμνει τη γήινη σφαίρα) (εικόνα 19).

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ: Μια από τις προβολές που συναντούμε πιο συχνά είναι η προβολή Mercator (εικόνα 20). Είναι μια κυλινδρική προβολή, η οποία δημιουργήθηκε το 1569, από το χαρτογράφο και μαθηματικό Γκεράρντους Μερκάτωρ (Γκριμπαβιώτης, 2017). Είναι, επίσης, η προβολή που είθισται να χρησιμοποιείται στα σχολικά βιβλία (Γκριμπαβιώτης, 2017), καθώς και στους πιο συχνά επισκέψιμους διαδικτυακούς χάρτες, όπως το Google Maps. Υποστηρίζεται πως η μερκατορική προβολή κυριάρχησε λόγω της διατήρησης των ευθείων γραμμών των μεσημβρινών, που χρησιμεύουν στη ναυσιπλοΐα. Ταυτόχρονα, όμως, υπάρχει αμφιβολία για την επικράτηση της συγκεκριμένης προβολής, λόγω των περιοχών που αναδεικνύει και, αντίστοιχα, των περιοχών που αποχρωματίζονται, λαμβάνοντας παράλληλα το αποικιακό πλαίσιο. Η μερκατορική προβολή δημιουργεί την ψευδαίσθηση της χωρικής υπεροχής του παγκόσμιου βορρά και κατ' επέκταση των αποικιακών δυνάμεων εκείνης της εποχής (Χατζημιχάλης, 2016). Ενδεικτικά, αναφέρεται πως οι ΗΠΑ εμφανίζονται 68% μεγαλύτερες και η Αφρική 25% μικρότερη από τα πραγματικά τους μεγέθη (Χατζημιχάλης, 2016).

Εικόνα 20 (πάνω): Προβολή Mercator
Εικόνα 21 (κάτω): Προβολή Gall – Peters

Απάντηση στη μερκατορική προβολή αποτελεί η προβολή Gall-Peters (εικόνα 21). Η πρώτη αναφορά στην προβολή έγινε το 1855 από τον James Gall, ενώ πολύ αργότερα, τη δεκαετία του 1970, ο Arno Peters παρουσίασε το χάρτη. Η πρόθεση του Peters για «απόδοση χαρτογραφικής δικαιοσύνης» χαρακτηρίστηκε αντιεπιστημονική και προπαγανδιστική (Χατζημιχάλης, 2016), αλλά σήμερα φαίνεται να κερδίζει έδαφος, ιδίως στα πλαίσια εναλλακτικών τρόπων απεικόνισης του παγκόσμιου χάρτη.

ΓΛΩΣΣΑ/ΟΝΟΜΑΣΙΕΣ. Η επιλογή γλώσσας και η έμφαση στις ονομασίες παίζουν σημαντικό ρόλο στις χαρτογραφικές αναπαραστάσεις. Ιδίως στις αμφισβητούμενες περιοχές, ο αγώνας των πολιτικών αντιπάλων εκφράζεται, μεταξύ άλλων, μέσα από τον αγώνα για την επικράτηση συγκεκριμένων ονομάτων έναντι άλλων, θέτοντας τα ίδια τα ονόματα των πόλεων κομμάτι της πολιτικής τους ταυτότητας (Leuenberger, 2016). Αντίστοιχα, η μετονομασία μιας περιοχής αποκτά σημασία, αφού τα νέα ονόματα, είτε πόλεων, περιοχών, δρόμων, είτε τοποθεσιών, συμβάλουν αφενός στη νομιμοποίηση των νέων πολιτικών δυνάμεων που ελέγχουν τον εκάστοτε χώρο και αφετέρου στην απαλοιφή των προηγούμενων κατοίκων (Leuenberger, 2016). Στο ίδιο κλίμα, η επιλογή της γλώσσας, επίσης αποτελεί ένα μέσο επικράτησης και διεκδίκησης της εδαφικής κυριαρχίας. Μέσα από τη χρήση της γλώσσας δηλώνεται η παρουσία της αντίστοιχης κοινωνικής ομάδας, καθώς υπογραμμίζεται η άμεση και η σταθερή σχέση της με το χώρο.

Οι θεσμικοί χάρτες, ως συνυφασμένοι με τις επίσημες εθνικές/κρατικές αφηγήσεις, έχουν ως στόχο την ανάδειξη του δικού τους έθνους/κράτους αντίστοιχα. Έτσι, διά μέσου των χαρτογραφικών

επιλογών που προηγήθηκαν, οι χάρτες δύνανται να ξεφεύγουν από την αυστηρή χωρική περιγραφή, σκιαγραφώντας εμμέσως ιστορικά γεγονότα και τωρινές συγκυρίες, που, είτε νομιμοποιούν τις δικές τους πολιτικές, είτε καταγγέλλουν πολιτικές των αντιπάλων. Η παράθεση των πρακτικών αναπαράστασης και των χαρτογραφικών επιλογών που προηγήθηκαν, δυνητικά προσδίδουν είτε στο έθνος/εθνότητα, είτε στη θρησκεία κεντρικό ρόλο, έτσι που φαίνεται να συμβάλλουν σημαντικά στη διαιώνιση των εθνικών διαχωρισμών. Ως εκ τούτου, ένα ζήτημα που προκύπτει από αυτές τις προσεγγίσεις είναι η αποτυχία να εντοπίσουν την πολυπλοκότητα που προκύπτει από εσωτερικές διαφοροποιήσεις, λόγω των διαφορετικών ιδεολογικών ή φιλοσοφικών ρευμάτων (Psaltis κα, 2014). Πρόθεσή τους η ηγεμονία στην εκάστοτε κοινωνία, μέσα από την οικοδόμηση του παρελθόντος, του παρόντος και, κατά συνέπεια, του μέλλοντος των μελών των συγκρουόμενων κοινωνικών ομάδων (Psaltis κα, 2014).

Η προσπάθεια συνάρθρωσης θεωρητικού πλαισίου, τόσο για τις χαρτογραφικές αναπαραστάσεις, όσο και για τον εθνικισμό, έδωσε την ευκαιρία για το σχηματισμό ενός κοινού πλαισίου διερεύνησης, το οποίο τίθεται ως οδηγός για την ανάλυση των χαρτών της Λευκωσίας, που ακολουθεί. Μια ανάλυση η οποία εμπεριέχει τόσο την ανάδειξη του εθνικισμού εντός χαρτογραφικών αναπαραστάσεων, όσο και τον εντοπισμό των κυρίαρχων εθνικών αφηγήσεων μέσα σε αυτές, έτσι όπως θα δούμε πιο αναλυτικά παρακάτω.

Εικόνα 22: Μια "εναλλακτική" απεικόνιση της γης.

Λευκωσία: Δύο όψεις του ίδιου νομίσματος

Μέσα από το δεύτερο μέρος της εργασίας, επιχειρείται να διασταυρωθεί το θεωρητικό πλαίσιο που αναπτύχθηκε στο προηγούμενο στάδιο, μέσα από ένα από χωρικό και χρονικό γεγονός. Δηλαδή, διερευνάται αν, και κατά πόσο, οι θεωρίες που αναπτύχθηκαν ευσταθούν σε συγκεκριμένες περιπτώσεις, αναμένοντας, φυσικά, διαφοροποιήσεις που προκύπτουν από τη χωρο-χρονική μοναδικότητα. Η περίπτωση που πρόκειται να διερευνηθεί είναι η τουριστική χαρτογράφηση της Λευκωσίας, μέσα από δύο σύγχρονες χαρτογραφικές αναπαραστάσεις, εκ των οποίων η μία απεικονίζει το βόρειο κομμάτι της πόλης και η άλλη το νότιο. Η επιλογή κατευθύνθηκε μέσα από το πλαίσιο αναφοράς των εν λόγω χαρτών, αφού αναφέρονται πρωτίστως σε τουρίστες και γενικότερα σε περιηγητές της πόλης, που κατά πάσα πιθανότητα δε θα γνωρίζουν τον τόπο (και πιθανόν ούτε την ιστορία του). Ως εκ τούτου, κρίνεται ιδιαίτερως ενδιαφέρουσα η διερεύνηση των τρόπων με τους οποίους γνωστοποιείται η ιστορία και γεωγραφία της πόλης από δύο διαφορετικές προσεγγίσεις προς τρίτους: η διερεύνηση, δηλαδή, των τρόπων με τους οποίους μεταδίδεται η κοινωνικοπολιτική συγκυρία, σε διεθνές επίπεδο.

Δεν πρόκειται για μία αποσπασματική διερεύνηση, είτε των χαρτών, είτε της ίδιας της πόλης. Αντιθέτως, η εκατέρωθεν αναπαράσταση της Λευκωσίας (καθώς κι η ίδια η πόλη) εντάσσεται σε ένα χρονικό και χωρικό πλαίσιο. Το διπλό αυτό πλαίσιο καθορίζεται συναρτήσεως της διαίρεσης της πόλης. Χρονικά, λοιπόν, η διερεύνηση διαμορφώνεται

εντός ενός αποικιακού πλαισίου και μετα-αποικιακών διεκδικήσεων, κατά το οποίο εδραιώνεται ο διπλός εθνικισμός στην Κύπρο και κατ' επέκταση η διχοτόμηση. Χωρικά, γίνεται εστίαση στην εντός των τειχών πόλη της Λευκωσίας, εξαιτίας της κομβικής της γεωγραφικής θέσης ανάμεσα σε δύο de facto κράτη. Επιπλέον, ως το κέντρο της πρωτεύουσας και των δύο πλευρών, αποτελεί διαχρονικά πρωταρχικό χώρο για την έκφραση των πολιτικών αναταραχών, ενώ συγκεκριμένα η περιοχή εντός των τειχών, αποτέλεσε χωρικά την αρχή του διαχωρισμού.

Λαμβάνοντας υπόψη το πλαίσιο, θεωρείται πως η χαρτογραφική απεικόνιση μιας πόλης όπως η Λευκωσία – που αποτελείται από κοινότητες που πατούν πάνω σε διαφορετικά εθνικά, θρησκευτικά και γλωσσικά υπόβαθρα – αποτελεί ένα γόνιμο έδαφος για να αρθεί η ουδετερότητα που, εσφαλμένα, παρουσιάζουν οι χαρτογραφήσεις και μια εύστοχη περίπτωση για τον εντοπισμό του εθνικισμού μέσα σε αυτές.

Πολιτικό Πλαίσιο

Ο εντοπισμός της πολιτικής διάστασης των χαρτών προϋποθέτει, εξ ορισμού, τον εντοπισμό των πολιτικών γεγονότων που επηρεάζουν το πεδίο αναπαράστασης. Ως εκ τούτου, αναπτύχθηκαν περαιτέρω τα κυπριακά πολιτικά δρώμενα των τελευταίων δεκαετιών, κρίνοντάς τα καθοριστικά για την πορεία των αναπαραστάσεων. Το πολιτικό πλαίσιο διαμορφώνεται μέσα από ένα συνονθύλευμα αποικιοκρατικών πρακτικών, εξωτερικών παρεμβολών (πχ. Ελλάδα, Τουρκία) και, κυρίως, μέσα από την έξαρση του διπλού εθνικισμού. Χωρίς αυτό, η ερμηνεία των χαρτών της Λευκωσίας,

αλλά κυρίως ο εντοπισμός των διαφοροποιήσεων ανάμεσα σε αναπαραστάσεις βορρά/νότου, θα έμενε αδύναμος και απολιτικός. Το πολιτικό πλαίσιο, όπως ήδη αναφέρθηκε, διαμορφώνεται βάσει του διαχωρισμού των δύο κοινοτήτων, εμπεριέχοντας συνοπτικά τα γεγονότα που καθόρισαν την πορεία του νησιού. Αρχή του, λοιπόν, είναι η αποικιοκρατία, περίοδος στην οποία εντοπίζεται ο εθνικισμός και κατ' επέκταση ο πρώτος χωρικός διαχωρισμός, ενώ κλείνει με το σχέδιο Ανάν και την ένταξη της Κύπρου στην ΕΕ, ως τα τελευταία μέχρι στιγμής γεγονότα τα οποία δυνητικά θα μετάλλασαν τη μορφή και το ρόλο του διαχωρισμού. Η συγκρότηση του πολιτικού πλαισίου πραγματοποιείται παράλληλα με την πρόθεση να μην αναπαράξει τις εκατέρωθεν κυρίαρχες αφηγήσεις της ιστορίας, οι οποίες ευθύνονται σε μεγάλο βαθμό για την τωρινή πολιτική αβεβαιότητα που επικρατεί.

Συγκεκριμένα, η αρχή του ελληνικού/ελληνοκυπριακού εθνικισμού εντοπίζεται στις αρχές του 20ού αιώνα, όπου κατά τη διάρκεια της αποικιοκρατίας οι οικονομικές πολιτικές αποδεικνύονταν καταστροφικές, ενώ οι Κύπριοι εξακολουθούσαν να αποκλείονται από υψηλές διοικητικές θέσεις (Bryant, 2006). Ήδη από το 1931 ο ελληνικός/ελληνοκυπριακός εθνικισμός εδραιώθηκε και πυροδότησε την εξέγερση των Οκτωβριανών (Ιωάννου, 2019). Ως εκ τούτου, δημιουργήθηκε πολιτική αναταραχή και αντιαποικιακός αγώνας, από Ελληνοκύπριους, υπό το πρόταγμα της "Ένωσις". Κύρια εκφράστρια του αιτήματος για αυτοδιάθεση και κατ' επέκταση για την προσάρτηση του νησιού στο ελληνικό κράτος ήταν η ένοπλη οργάνωση ΕΟΚΑ (Εθνική Οργάνωση Κυπρίων Αγωνιστών). Αρχηγός της οργάνωσης ήταν ο Γεώργιος Γρίβας¹ (γνωστός με το προσωνύμιο Διγενής). Ως απάντηση στο ελληνοκυπριακό πολιτικό

Εικόνα 23 (πάνω):
Διαδηλώσεις υπό το πρόταγμα της Ένωσις.
Εικόνα 24 (κάτω):
Γκράφιτι σε τοίχο της Λευκωσίας στα τέλη της
δεκαετίας του 1950.

¹ Ο Γρίβας ήταν ιδρυτής της οργάνωσης Χ, η οποία – συνεργαζόμενη με τις κατοχικές δυνάμεις – επιδόθηκε στον αντικομμουνιστικό αγώνα κατά τη διάρκεια της κατοχής.

Εικόνα 25:
Οι ελληνοκυπριακές και τουρκοκυπριακές συνοικίες
της Λευκωσίας διαχωρίζονται για πρώτη φορά.

αίτημα για ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα, συστάθηκε η ένοπλη οργάνωση TMT (Türk Mukavemet Teşkilatı - Τουρκική Οργάνωση Αντίστασης), προερχόμενη από την τουρκοκυπριακή κοινότητα, με αρχηγό της τον Ραούφ Ντενκτάς (Rauf Denktaş). Μέσα από την TMT διεκδικήθηκε η πολιτική διαίρεση του νησιού, υπό το σύνθημα "Taksim", που στα ελληνικά αποδίδεται ως διαίρεση/διχοτόμηση.

Η πολιτική κατεύθυνση των δύο αντίπαλων οργανώσεων, παρόλο που στηρίχθηκε σε αντίθετα πολιτικά αιτήματα και εθνικά οράματα (Καραθανάσης 2017), στηρίζονταν σε κοινές ιδεολογικές βάσεις. Η ιδεολογική σύσταση και των δύο οργανώσεων ήταν βασισμένη σε εθνικιστικές, θρησκευτικές, συντηρητικές και αντικομμουνιστικές ιδέες. Τόσο η TMT, όσο και η ΕΟΚΑ, συγκρότησαν δύο ξεχωριστά και αυστηρά πολιτικά πλαίσια, βασισμένα στο διαχωρισμό ή την ένωση, αντίστοιχα, καταστέλλοντας εναλλακτικές πολιτικές σκέψεις που ξέφευγαν από τα πλαίσια αυτά, ενώ παράλληλα κατάφεραν να αναπτύξουν κλίμα φόβου και αμφισβήτησης για την "άλλη" κοινότητα (Ιωάννου, 2019).

Σαν απάντηση στον αντιαποικιακό αγώνα, οι βρετανικές δυνάμεις προσέλαβαν Τουρκοκύπριους επικουρικούς αστυνομικούς για να συμβάλουν στην καταστολή του αγώνα των Ελληνοκυπρίων (Ιωάννου, 2019). Μέσα από τις διαιρετικές πολιτικές, οι αποικιοκράτες κατάφεραν να ενισχύσουν την αντιπαλότητα ανάμεσα στην δύο κοινότητες. Το 1958 διαμορφώθηκε η πρώτη διαίρεση, όταν ξέσπασαν οι πρώτες διακοινοτικές συγκρούσεις, οι οποίες βασίστηκαν σε τυφλή εθνοτική βία, ενώ έδωσαν έναυσμα για το διαχωρισμό των αγορών, τη συνοριακή οριοθέτηση, καθώς και για τις πρώτες πληθυσμιακές μετακινήσεις (Ιωάννου, 2019).

Το 1960 ιδρύθηκε η Κυπριακή Δημοκρατία ως ανεξάρτητο δικαιοκρατικό κράτος (Psaltis κα 2014). Η ανεξαρτησία, όμως, βρήκε τις δύο κοινότητες να συνεχίζουν την επιδίωξη των δύο ξεχωριστών στόχων, της Ενώσεως και του Taksim (Paradakis 2005). Το νεοσύστατο κράτος ήταν εξαρχής βασισμένο σε τεταμένη πολιτική κατάσταση, με συνεχείς διακοινοτικές συγκρούσεις, οι οποίες κορυφώθηκαν το 1963. Τότε, ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας Μακάριος πρότεινε συνταγματική τροπολογία (γνωστή ως τα 13 Σημεία) μέσα από την οποία ανατρεπόταν η πολιτική ισορροπία ανάμεσα στις δύο κοινότητες (Ιωάννου, 2019). Οι πολιτικές αυτές, οι οποίες ξέφευγαν από την συμφωνημένη Συνθήκη Ζυρίχης-Λονδίνου, πυροδότησαν βίαιες συγκρούσεις στη Λευκωσία, γνωστές ως "Ματωμένα Χριστούγεννα του 1963" (Ιωάννου, 2019). Οι συγκρούσεις σχημάτισαν την πρώτη επίσημη διαίρεση του νησιού, μέσα από την χάραξη της Πράσινης Γραμμής κατά μήκος της Λευκωσίας το 1964 (Καραθανάσης 2017). Ο άλλοτε εμπορικός άξονας της Ερμού μετατράπηκε σε εθνικό όριο, χωρίζοντας τους Τουρκοκύπριους στο βόρειο και τους Ελληνοκύπριους στο νότιο κομμάτι της πόλης.

Οι διακοινοτικές συγκρούσεις, οι οποίες συνεχίστηκαν μέχρι και το

Επισημ. **θηριωδίες της ΕΟΚΑ Β**
ΕΝΩ ο Αττίλας καταλάμβανε το ένα μετά το άλλο τα χωριά της Κύπρου, εξτρεμιστικά στοιχεία της ΕΟΚΑ Β επιδόθηκαν σε ανόρθους με βλήματα άγνων Τουρκοκυπρίων. Στις 14 Δε-

Εικόνα 26 (πάνω): Ομαδικός τάφος Τουρκοκυπρίων.
Εικόνα 27 (αριστερά): Απεικόνιση τουρκοκυπριακών θυλάκων (με σκούρο γκρι).

1967, επέφεραν, παράλληλα, την απόσυρση των Τουρκοκυπρίων από τη δημόσια διοίκηση και την πολιτική ζωή, καθώς και την αναδιοργάνωση της κοινωνικής και πολιτικής τους ζωής σε κράτος-μέσα-σε-κράτος (Bryant & Hatay, 2011, Papadakis 2005). Ήταν η περίοδος όπου η ελληνοκυπριακή κοινότητα σταδιακά αποκτούσε το συνολικό έλεγχο του κράτους, ενώ οι τουρκοκυπριακή κοινότητα εκτοπιζόταν σε ένοπλες και εσωτερικά προστατευόμενες περιοχές, γνωστές ως θύλακες (Καραθανάσης 2017). Ο εγκλεισμός στους θύλακες βρήκε τους τουρκοκύπριους εντελώς αβοήθητους από το κυρίαρχο κράτος, με τους ελληνοκύπριους να ασκούν εμπάργκο (Bryant & Hatay, 2011). Ως εκ τούτου, η κοινότητα των Τουρκοκυπρίων εξαρτιόταν ολοένα και περισσότερο από την Τουρκία (Ιωάννου, 2019). Η ελληνοκυπριακή εξουσία κήρυξε τους Τουρκοκύπριους αντάρτες, αφαιρώντας πολλά από τα δικαιώματα και τα προνόμια που τους έδωσε το σύνταγμα του 1960, ενώ η αναστολή της συνταγματικής τάξης δημιούργησε μια κατάσταση εξαίρεσης που συνεχίζεται μέχρι σήμερα (Bozkurt & Trimikliniotis, 2014).

Εικόνα 28 (πάνω):
Επίθεση στο Προεδρικό Μέγαρο.
Εικόνα 29 (κάτω):

Τούρκοι αλεξιππιτιστές που «πέφτουν» στην Κερύνεια.

Επόμενη στιγμή που καθόρισε την πολιτική πορεία του νησιού ήταν το καλοκαίρι του 1974, όπου η συνθήκη του διαχωρισμού μονιμοποιήθηκε. Τότε, η ΕΟΚΑ Β, παρακρατική οργάνωση (με επικεφαλής και πάλι το Γεώργιο Γρίβα), σε συνεργασία με την Εθνική Φρουρά της Κύπρου, με το ελληνικό στρατιωτικό σώμα που ήταν τοποθετημένο στην Κύπρο (ΕΛΔΥΚ) και κατόπιν στήριξης από το δικτατορικό καθεστώς της Ελλάδας, πραγματοποίησαν πραξικόπημα με στόχο την ανατροπή του καθεστώτος του Μακαρίου και κατ' επέκταση την ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα (Papadakis 2005, Psaltis κα 2014). Απόρροια του πραξικοπήματος ήταν η στρατιωτική

επέμβαση της Τουρκίας. Με την είσοδο του τουρκικού στρατού κατελήφθη το βόρειο κομμάτι του νησιού, τέμνοντας την Κύπρο, χωρικά και πολιτικά, με το διαχωρισμό να παίρνει την απόλυτή του μορφή (Ιωάννου, 2019). Ως επακόλουθο ήταν ένας μεγάλος αριθμός εκτοπισμένων, νεκρών και αγνοούμενων, ενώ παράλληλα η γεωγραφική διαίρεση επεκτάθηκε σε όλη την έκταση του νησιού, δημιουργώντας δύο μέρη σχεδόν ολοκληρωτικά εθνοτικά ομοιογενή (Psaltis κα 2014, Papadakis 2005). Το νησί χωρίστηκε σε ελληνοκυπριακό νότο και τουρκοκυπριακό βορρά.

Το 1983, το βόρειο τμήμα του νησιού αυτοανακηρύχθηκε ως κράτος με το όνομα Τουρκική Δημοκρατία της Βόρειας Κύπρου (ΤΔΒΚ). Το κράτος, που δεν αναγνωρίζεται από τη διεθνή κοινότητα (πλην της Τουρκίας), μετέλαξε την περιοχή της Πράσινης Γραμμής από προσωρινό και εσωτερικό εθνοτικό όριο σε εν δυνάμει μόνιμο και κρατικό.

Τον Απρίλη του 2003, η τουρκοκυπριακή ηγεσία, με επικεφαλή το Ραούφ Ντενκτάς, άνοιξε το πρώτο οδόφραγμα στο Λήδρα Πάλας, επιτρέποντας τη διέλευση ανθρώπων στον άξονα βορρά-νότου έπειτα από σχεδόν τριάντα χρόνια (Papadakis 2005). Για το άνοιγμα των οδοφραγμάτων φαίνεται να συνέβαλαν οι κινητοποιήσεις του τουρκοκυπριακού λαού (Ιωάννου, 2019). Παρά τις αποτρεπτικές προθέσεις των δύο ηγεσιών για επανένωση και, εν αντιθέσει, με τις περιγραφές για κινδύνους που εγκυμονούν πέραν της γραμμής, η κινητικότητα στον άξονα βορρά-νότου αποδείχθηκε «πρωτοφανής σε μέγεθος και ένταση» (Ιωάννου 2019, σελ. 93). Ελληνοκύπριοι και Τουρκοκύπριοι πέρασαν τα οδοφράγματα επιθυμώντας να δουν τους τόπους που είχαν να δουν τριάντα χρόνια, ενώ συγκεκριμένα οι

Εικόνα 30: Αναμονή για το πέρασμα στο βορρά-νότου.

Τουρκοκύπριοι, έσπευσαν μαζικά να επισκεφτούν το νότο και κατ' επέκταση την Κυπριακή Δημοκρατία, της οποίας τυπικά ήταν ακόμα πολίτες, για να εξασφαλίσουν τα απαραίτητα έγγραφα, (Ιωάννου 2019). Το άνοιγμα των οδοφραγμάτων αποτέλεσε κομβικό σημείο του Κυπριακού, αφού ξαφνικά «η Κύπρος μεγάλωσε» (Ιωάννου, 2019). Αναμφιβόλως, η τομή του μέχρι τότε αδιαπέραστου ορίου δημιούργησε απρόσμενες προοπτικές για τη συνένωση των Κυπρίων εκατέρωθεν της γραμμής (Τριμικλινώτης 2009). Με το πέρασμα των χρόνων οι δύο κοινότητες είχαν χαθεί· οι νεαροί/ νεαρές Τουρκοκύπριοι/ες δεν είχαν συναντήσει ποτέ κάποιο Ελληνοκύπριο/α, και αντιστρόφως. Μέχρι τότε, οι ελάχιστες επαφές γίνονταν, είτε στο εξωτερικό, είτε στο Λήδρα Πάλλας, είτε στην Πύλα², ενώ πολλές από αυτές υπάγονταν στην ομπρέλα διεθνών πρωτοβουλιών (Ιωάννου, 2019). Η δυναμική των μετακινήσεων από το βορρά στο νότο και αντίστροφα, παρά το ότι δεν κατάφερε να εξελιχθεί σε πολιτική στάση, ήταν αυθόρμητη και αδιαμεσολάβητη (Ιωάννου, 2019). Στην ευρύτερη χρονική περίοδο, υπήρξε μέγιστη αισιοδοξία για την πιθανή επαναπροσέγγιση των δύο κοινοτήτων, αφού παρά τις ξενοφοβικές αντιδράσεις, σε γενικές γραμμές το κλίμα ήταν πλημμυρισμένο από συγκίνηση.

Η αισιόδοξη προοπτική για επανένωση, όμως, έδωσε τη θέση της στη σκοτεινή προοπτική της εδραίωσης του status quo, με την καταψήφιση του σχεδίου Ανάν. Το Μάρτιο του 2004, κατατέθηκε η τελική μορφή του σχεδίου, από τον τότε γενικό γραμματέα του ΟΗΕ, Κόφι Ανάν. Το σχέδιο ήταν αποτέλεσμα πολύχρονων διεθνών διαπραγματεύσεων, και βασισμένο στη δημιουργία Διζωνικής Δικοινοτικής Ομοσπονδίας, μορφή η οποία είχε συμφωνηθεί ήδη από το 1977. Στις 24 Απριλίου 2004, μόλις ένα μήνα δηλαδή

² Το Λήδρα Πάλλας είναι κτίριο στην Πράσινη Γραμμή, το οποίο βρίσκεται υπό τον έλεγχο των Ηνωμένων Εθνών. Η Πύλα είναι ένα από τα δύο εναπομείναντα μικτά χωριά, το οποίο βρίσκεται, επίσης, εντός της Πράσινης Γραμμής. Η Πράσινη Γραμμή, πριν το άνοιγμα των οδοφραγμάτων, αποτελούσε – υπό προϋποθέσεις του ΟΗΕ – το μοναδικό κοινό έδαφος των δύο κοινοτήτων εντός Κύπρου.

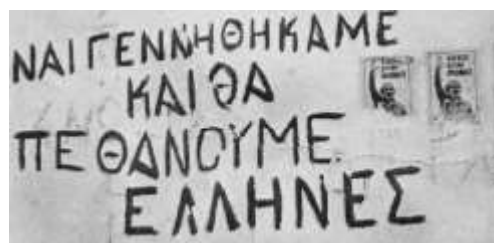
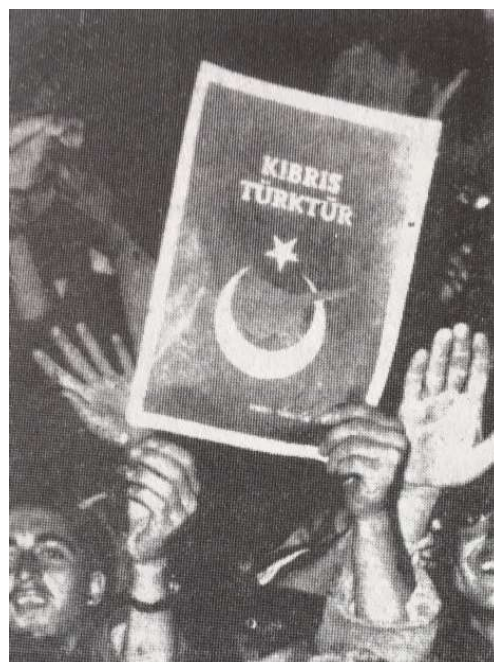
μετά την κατάθεση του σχεδίου, ο κυπριακός λαός (βόρεια και νότια της γραμμής) κλήθηκε να εκφράσει άποψη για αυτό μέσα από διπλό δημοψήφισμα. Το αρνητικό αποτέλεσμα από πλευράς Ελληνοκυπρίων σηματοδότησε, κατά τον Ιωάννου (2019), το «τέλος της αθωότητας» της ελληνοκυπριακής κοινότητας, αφού καταρρίφθηκε ο μύθος περί αδιάλλακτων Τουρκοκυπρίων/Τούρκων και διαλλακτικών Ελληνοκυπρίων, ο οποίος σχηματίστηκε από την ελληνοκυπριακή ηγεσία και εμπεδώθηκε τόσο εσωτερικά, όσο και διεθνώς. Παράλληλα, η καταψήφιση του σχεδίου πλησίασε στη μονιμοποίηση του status quo και στην εδραίωση της διχοτόμησης (Ιωάννου 2019).

Έξι μέρες αργότερα, στην 1 Μαΐου 2004, η Κύπρος έγινε επίσημα κράτος-μέλος της ΕΕ, μεταβάλλοντας την Πράσινη Γραμμή από ιδιόμορφο εσωτερικό όριο σε αβέβαιο ανατολικό όριο της ΕΕ (Paradakis 2005).

Εθνικές ταυτότητες / αφηγήσεις

Οι εθνικές ταυτότητες στην Κύπρο ξεκίνησαν να αναπτύσσονται κατά την αποικιοκρατία, παράλληλα με την άνθηση του εθνικισμού. Οι αποικιοκρατικές δυνάμεις, ως κύριοι εκφραστές της Δύσης, συνέτειναν σε μια διαδικασία "εκδυτικισμού" ενός τόπου που βρισκόταν – γεωγραφικά και συμβολικά – ανάμεσα σε "Ανατολή" και "Δύση", ενώ ο τουρκικός και ο ελληνικός εθνικισμός ενεπλάκησαν ως οι αντίστοιχοι εκπρόσωποι ανατολής/δύσης (Καραθανάσης 2017). Η διαδικασία αυτή μετέλλαξε τις ταυτότητες από θρησκευτικές/γλωσσικές σε εθνικές/εθνοτικές, μέσα από τη δημιουργία νεωτερικών εθνικών υποκειμένων (Καραθανάσης 2017). Ήταν η

Εικόνα 31 (πάνω):
Σύνθημα "Kıbrıs Türktür" (Η Κύπρος είναι Τουρκική).
Εικόνα 32: (κάτω):
Σύνθημα περί ελληνικής καταγωγής.

ευρύτερη περίοδος, όπου οι χριστιανοί ή ελληνόφωνοι ξεκίνησαν να επαναπροσδιορίζονταν ως Έλληνες και οι μουσουλμάνοι ή τουρκόφωνοι άρχισαν να θεωρούν τους εαυτούς τους Τούρκους.

Οι κυρίαρχες αφηγήσεις για την ιστορία του νησιού, καθώς και για τη μετέπειτα πορεία του, συμπορεύονται με αυτές των κυρίαρχων εθνοτικών ομάδων, έχοντας το έθνος στον πυρήνα τους. Ως εκ τούτου, υπάρχουν δύο αντιδιαμετρικά αφηγήματα, προερχόμενα από τις δύο εθνοτικές ομάδες, τόσο για την πρόσφατη, όσο και για την παλαιότερη ιστορία του νησιού. Οι αφηγήσεις αυτές αναπαράγονται ξανά και ξανά, κυρίως μέσα από τα ΜΜΕ και την εκπαίδευση, διαιωνίζοντας την προκατάληψη και δηλητηριάζοντας τις εν δυνάμει σχέσεις ανάμεσα σε Ελληνοκύπριους και Τουρκοκύπριους. Οι πολιτικά κατευθυνόμενοι χειρισμοί εκφράζονται έντονα σε θεσμικό επίπεδο (πχ. χαρτογραφικές αναπαραστάσεις) τόσο βόρεια, όσο και νότια του νησιού.

Όπως επισημαίνει ο Καραθανάσης (2017), έπειτα από τον οριστικό κοινωνικό και γεωγραφικό διαχωρισμό που επέβαλαν τα γεγονότα του 1974, αναπτύχθηκαν παράλληλα δύο διαφορετικές ιστοριογραφίες (και γεωγραφίες), οι οποίες «*κατασκευάζουν και χρησιμοποιούν το παρελθόν εργαλειακά έχοντας σαν στόχο τη νομιμοποίηση των πολιτικών και εθνικών τους αιτημάτων*» (σελ. 31). Αναφερόμενες στην καταγωγή τους, οι μεν τουρκοκυπριακές αφηγήσεις ξεκινούν από την Οθωμανική περίοδο, παρουσιάζοντας το νησί ως τουρκικό, και οι δε ελληνοκυπριακές, έχουν ως αφετηρία της ιστορίας τη Βυζαντινή εποχή και κατ' επέκταση παρουσιάζουν το νησί ως διαχρονικά ελληνικό τόπο (Καραθανάσης 2017, Papadakis 2005). Σε ότι αφορά την πιο πρόσφατη ιστορία, από τη

μία, η ελληνοκυπριακή κυρίαρχη αφήγηση περιγράφει την αρχή της δημιουργίας του κράτους ως μια περίοδο που χαρακτηρίζεται από την ειρηνική συνύπαρξη ανάμεσα σε τουρκοκύπριους και ελληνοκύπριους η οποία διαταράχτηκε από τη βάρβαρη "τουρκική εισβολή του 1974", ενώ από την άλλη, η τουρκοκυπριακή κυρίαρχη αφήγηση περιγράφει τη βαρβαρότητα των Ελληνοκυπρίων για κυριαρχία, που προκάλεσε τον περιορισμό τους σε θύλακες, η οποία διακόπηκε από τη "χαρούμενη ειρηνική επιχείρηση του 1974" (Καραθανάσης 2017, Papadakis 2005). Μέσα από αυτά τα τεχνάσματα «*τροφοδοτείται το αίσθημα της αδικίας*» (Καραθανάσης 2017, σελ. 31), ενώ παράλληλα θυματοποιούν τους "εθνικούς εαυτούς". Σε ότι αφορά τις επίσημες βλέψεις για την ενδεχόμενη λύση του κυπριακού, οι μεν ελληνοκυπριακές, απομακρυσμένες πλέον από την ιδέα της ένωσης, εστιάζουν σε λύσεις όπου η Κυπριακή Δημοκρατία ελέγχεται όσο το δυνατό περισσότερο από την ελληνοκυπριακή κοινότητα, ενώ οι δε τουρκοκυπριακές εξακολουθούν να κοιτάζουν το διαχωρισμό του νησιού, αναζητώντας την αναγνώριση της ΤΔΒΚ (Καραθανάσης 2017).

Οι δύο εθνοτικές ομάδες, παρά τις αντίθετες περιγραφές, δεν είναι ομοιογενείς στο εσωτερικό τους, αφού υπάρχουν εσωτερικές διαφοροποιήσεις (Papadakis, 2006). Η εντονότερη από αυτές είναι η διάκριση ανάμεσα στο χώρο της δεξιάς και της αριστεράς. Λόγω των εσωτερικών ιδεολογικών διαφοροποιήσεων, απομένει ελάχιστος κοινός χώρος για διάλογο, μεταφορικά και κυριολεκτικά, τόσο που η οργάνωση του κοινωνικού χώρου ορίζεται από αυτές τις βαθιές ιδεολογικές διαφορές σε ότι αφορά το κυπριακό (Papadakis, 2006). Οι "δεξιές" αναγνώσεις (και των δύο κοινοτήτων) για τον εθνικό

αυτοπροσδιορισμό, οι οποίες είναι και οι επικρατέστερες, είναι προσκολλημένες τις εθνικές ταυτότητες των "μητέρων-πατρίδων". Έτσι, ο χώρος της δεξιάς εμπεριείχε μόνο "Έλληνες" και μόνο "Τούρκους".

Αμφισβητώντας την κυρίαρχη αφήγηση που παρουσιάζει τις εθνικές ταυτότητες ως ομοιογενείς κοινωνικές ομάδες που είναι ιστορικά αναπόφευκτες και φυσικές (Bozkurt & Trimikliniotis, 2014), εκφράστηκαν και εναλλακτικές ερμηνείες των οποίων ο άξονας αναφοράς είναι η Κύπρος. Οι προσδευτικές αναγνώσεις – τόσο των Ελληνοκυπρίων, όσο και των Τουρκοκυπρίων – βασίστηκαν περισσότερο σε μια από κοινού ταυτότητα, η οποία ήταν κυρίως κυπριακή και δευτερευόντως ελληνική ή τουρκική (Paradakis, 2006). Οι κυπροκεντρικές αφηγήσεις αναφέρονται στις κοινές εμπειρίες των Κύπριων (Ελληνοκύπριων και Τουρκοκύπριων). Κατά συνέπεια, αποσκοπούν στην πολιτική ανεξαρτησία του νησιού, ενώ η ιδεολογία που τις περιγράφει είναι ο κυπριωτισμός (Καραθανάσης 2017). Ο κυπριωτισμός, ως νέος τύπος εθνικισμού, εμφανίστηκε στα πλαίσια αντίδρασης στο κυρίαρχο ελληνικό/τουρκικό εθνικισμό, αμφισβητώντας το διαιρετικό δίπολο Έλληνας/Τούρκος και τις αφηγήσεις περί εαυτών και άλλων (Καραθανάσης 2017).

Σύμφωνα με τους Paradakis κ.α. (2006), οι εναλλακτικές λύσεις που έχουν στο επίκεντρο την Κύπρο βασίζονται στον πολιτικό εθνικισμό (civic nationalism), ο οποίος αναφέρεται σε κοινή πολιτική ταυτότητα και κοινό έδαφος, σε αντίθεση με τις ελληνοκεντρικές/τουρκοκεντρικές αφηγήσεις και τις ιστορικές ταυτίσεις με τις αντίστοιχες πατρίδες, οι οποίες βασίζονται στον εθνοτικό εθνικισμό (ethnic nationalism) και κατά συνέπεια στην κοινή εθνικότητα και

καταγωγή.

Περί Λευκωσίας

Η Λευκωσία, ως πρωτεύουσα δύο έτερων κρατικών οντοτήτων που τίθενται συνεχώς σε αμφισβήτηση, αποτελεί μια ιδιαίτερη περίπτωση μελέτης και ένα ιδιαίτερο χώρο διαβίωσης. Η πολιτική της σκηνή επηρέασε καθοριστικά τη γεωγραφία της. Ως μοιρασμένη πόλη, εδώ και σχεδόν εξήντα χρόνια, χαρακτηρίζεται από ορισμένες ιδιομορφίες, οι οποίες είναι αποτέλεσμα των ευρύτερων γεωπολιτικών ασταθειών που έλαβαν χώρα στο νησί. Έχει αναπτύξει τα επί μέρους στοιχεία μιας πόλης εις διπλούν. Η "διπλή" εξέλιξη της "διπλής" πόλης, όμως, δεν υποδηλώνει την ισομερή ανάπτυξή της. Η ανάπτυξη του βόρειου κομματιού της σε οικονομικό, καθώς και σε χωρικό επίπεδο είναι – συγκριτικά – περιορισμένη. Τόσο το γεγονός πως δεν αναγνωρίζεται διεθνώς, όσο και η επιβολή εμπάργκο, έκαναν τη βόρεια πόλη αδύναμη και πλήρως εξαρτώμενη από την Τουρκία.

Ως οριακή και αμφισβητούμενη περιοχή εμπεριέχει στοιχεία με έντονη την εθνική φόρτιση. Ο κοινότοπος εθνικισμός, έτσι όπως τον νοεί ο Billing (1995), αναδύεται σε διάφορα σημεία της πόλης μέσα από σημαίες, προειδοποιητικές σημάσεις, χαρτογραφικές αναπαραστάσεις και μουσεία. Το πλήθος των εθνικά φορτισμένων στοιχείων είναι υπεύθυνο για τη θύμηση των "φρικιαστικών" εγκλημάτων των ετέρων και κατ' επέκταση για τη νομιμοποίηση των εαυτών. Ως εκ τούτου, οι κάτοικοι των οριακών περιοχών νότια της γραμμής υπενθυμίζονται καθημερινώς για την ελληνική τους ταυτότητα, για την "τουρκική βαρβαρότητα" και την ύπαρξη του

Εικόνα 33 (πάνω):
Φυλάκιο στη νότια Λευκωσία χρωματισμένο με τα
χρώματα της Ελληνοκυπριακής Σημαίας.
Εικόνα 34 (κάτω):
Προειδοποιητική σήμανση.

Εικόνα 35:
Αφίσες αναφερόμενες στο περιστατικό θανάσιμης επίθεσης των Τάσου Ισαάκ και Σολωμού Σολωμού

"ψευδοκράτους" που αναγκαστικά πρέπει να τους ενοχλεί, ενώ παράλληλα, μέσα από το σλόγκαν του "Δεν ξεχνώ", καλούνται να μην ξεχάσουν τις αποτρόπαιες πράξεις των εθνικών αντιπάλων. Παράλληλα, οι κάτοικοι των οριακών περιοχών βόρεια της γραμμής υπενθυμίζονται καθημερινώς για την τουρκική τους ταυτότητα, για το πόσο χαρούμενοι είναι όντας Τούρκοι, ενώ παράλληλα υπενθυμίζονται για την ικανοποίησή τους που ζουν επιτέλους σε ένα δικό τους ανεξάρτητο κράτος. Τέτοιες εικόνες πυροδοτούν τη διχόνοια ανάμεσα στους ανθρώπους της Κύπρου, ενώ παράλληλα δίνουν χωρική διάσταση στο φανταστικό άλλο. Οι άλλοι δεν είναι μόνο όσοι δεν είναι εμείς, αλλά και όσοι δεν μένουν από την πλευρά που μένουμε εμείς.

Μια τέτοια αναφορά στον "επικίνδυνο" εχθρό βρίσκεται στο οδόφραγμα του Λήδρα Πάλας. Κατά τη μετάβαση από το νότο προς το βορρά, μέσα από την αναφορά της δολοφονίας των Τάσου Ισαάκ και Σολωμού Σολωμού τον Αύγουστο του 1996 από Τουρκοκύπριους αστυνομικούς/στρατιωτικούς, αποτρέπεται το πέρασμα πέραν της Πράσινης Γραμμής. Οι πινακίδες προσπαθούν να υπενθυμίσουν ή να γνωστοποιήσουν την ιστορία και τις βιαιότητες που προκάλεσαν οι Τούρκοι/Τουρκοκύπριοι στους Ελληνοκύπριους. Η αναπαράσταση στέκεται επιλεκτικά σε μια, ούτως ή άλλως, αποτρόπαια πράξη που θέτει τους "άλλους" ως βίαιους και επικίνδυνους, αφήνοντας, όμως, πίσω μια πληθώρα ιστορικών γεγονότων που συνέβαλαν στο σχηματισμό της διχοτόμησης. Από την επιλεκτική αναφορά φανερώνονται, για ακόμα μια φορά, οι κυρίαρχες τάσεις που έχουν ως στόχο να ενοχοποιούν τους "άλλους" και να νομιμοποιούν τις δικές τους πράξεις. Αξίζει να σημειωθεί ότι οι φωτογραφίες στο σημείο ελέγχου Ledra Palace τοποθετήθηκαν από ακροδεξιούς

οργανισμούς το 2011 (Psaltis κα 2014) με την ανοχή της τότε κυβέρνησης, καθώς και των επόμενων.

Οι σημαίες, ως εθνικό σύμβολο, αποτελούν, επίσης, μια γνώριμη πολιτική αναπαράσταση, που συμβάλλει στην επικράτηση των εθνικών αφηγημάτων. Είναι το χαρακτηριστικό παράδειγμα που χρησιμοποιεί ο Billig (1995) για να εικονοποιήσει τον κοινότοπο εθνικισμό. Αποτελούν ένα επαναλαμβανόμενο στοιχείο του χώρου, το οποίο είναι υπεύθυνο να μας υπενθυμίζει την εθνική μας "προέλευση", την εθνική μας ταυτότητα. Ιδίως σε οριακές και αμφισβητούμενες περιοχές, η τοποθέτηση σημαιών τείνει να γίνεται συχνότερη. Η Λευκωσία, και συγκεκριμένα οι περιοχές της που γειτνιάζουν με την Πράσινη Γραμμή, ως μια περιοχή αμφισβήτησης, μετρά πολλές και διαφορετικές σημαίες, από τις οποίες οι εκάστοτε θεσμοί όχι μόνο επιβάλλουν την εδαφική κυριαρχία τους, αλλά την προβάλλουν και στους "άλλους".

Ίσως το πιο έντονο παράδειγμα να είναι η παρέμβαση στο βουνό του Πενταδακτύλου. Η παρέμβαση αφορά το σχηματισμό της σημαίας της ΤΔΒΚ περιβαλλόμενη από το τουρκικό εθνόσημο και την κεμαλιστική δήλωση "Ne mutlu Türküm diyene" (Πόσο χαρούμενος είναι αυτός που αποκαλείται Τούρκος). Η σημαία, παρά το ότι βρίσκεται στην επαρχία Κερύνειας, αναφέρεται γιατί απευθύνεται χωρικά στη Λευκωσία. Η στρατηγική τοποθέτηση της σημαίας σε ένα κατάλληλο σημείο από το οποίο η σημαία γίνεται ορατή σε ένα μεγάλο κομμάτι του "νότου" κάνει ξεκάθαρες τις προθέσεις για την – όχι και τόσο σιωπηλή – υπενθύμιση του τουρκικού έθνους (εικόνα 37). Πλην, όμως, τέτοιων θορυβωδών παρεμβάσεων, συναντούμε και πιο "διακριτικές" τοποθετήσεις, που όμως έχουν τον ίδιο σκοπό:

Εικόνα 36 (πάνω): Μια εικόνα με 4 σημαίες.
Εικόνα 37 (κάτω): Σημαία της ΤΔΒΚ στον Πενταδάκτυλο.

την υπενθύμιση του έθνους. Ένας περίπατος στην παλιά πόλη της Λευκωσίας, βόρεια και νότια, αρκεί για να διαπιστωθεί η συχνή παράθεση εθνικών σημαιών της Τουρκίας και της Ελλάδας (εικόνα 36).

Ένα ακόμα στοιχείο της Λευκωσίας, που αποδεικνύει την υποκειμενικότητα της ιστορίας και την ιδιαίτερη περίπτωση της πόλης είναι η ύπαρξη δύο μουσείων, με το ίδιο όνομα: Εθνικό Μουσείο Αγώνα. Το ελληνοκυπριακό μουσείο διηγείται την ιστορία ενός νησιού με ελληνικές καταβολές. Το νησί αυτό κατακτήθηκε από διάφορες ξένες δυνάμεις, με τελευταία τη Βρετανική αποικιοκρατία, από την οποία εξεγέρθηκε και διεκδίκησε την ιστορικά επιτακτική και νόμιμη ένωση με την Ελλάδα (Paradakis κ.α. 2006). Το τουρκοκυπριακό μουσείο περιγράφει μια άλλη, διαφορετική ιστορία του ίδιου νησιού. Το νησί αυτό ήταν από τις καταβολές του τουρκικό, ενώ οι Τουρκοκύπριοι κάτοικοί του έγιναν θύματα της ελληνοκυπριακής επιθετικότητας (Paradakis κ.α. 2006). Σε αυτό το νησί ήταν αδύνατον να συνυπάρξουν ειρηνικά οι δύο λαοί και ως εκ τούτου ο διαχωρισμός τους και η δημιουργία της ΤΔΒΚ ήταν αναπόφευκτη και άρα νόμιμη (Paradakis κ.α. 2006). Οι ιστορικές αφηγήσεις είναι τόσο διαφορετικές που είναι δύσκολο να χωρέσει ο νους ότι πρόκειται για το ίδιο νησί, για την Κύπρο.

Στο επόμενο κεφάλαιο, γίνεται εκτενέστερη αναφορά σε ένα ακόμα παράδειγμα που αναφέρεται στην πόλη και υπενθυμίζει διακριτικά το έθνος: στους χάρτες. Η εστίαση στους χάρτες γίνεται λόγω της άρρηκτης σχέσης που έχουν με τον χώρο. Ως εκ τούτου, προέκυψε η ανάγκη για την εκτενέστερη διερεύνηση των δυνατοτήτων που έχουν ως συχνά εργαλεία για τις επιστήμες του χώρου.

Τουριστικοί Χάρτες της Λευκωσίας

Το περιεχόμενο του παρόντος κεφαλαίου αφορά την προσέγγιση των χαρτογραφικών αναπαραστάσεων της Λευκωσίας, βόρειας και νότιας, και τον εντοπισμό των εθνοκεντρικών στοιχείων που κουβαλούν, ως υποκειμενικές παραστάσεις επηρεασμένες από την πολιτική σκηνή. Συγκεκριμένα, εξετάζονται δύο χάρτες, εκ των οποίων ο ένας αναπαριστά το νότιο και ο άλλος το βόρειο κομμάτι της πόλης. Πρωτίστως, οι χάρτες επιλέχθηκαν λόγω της αντιδιαμετρικής αντιμετώπισης που έχουν για τη πόλη. Δύο χάρτες, με δύο διαφορετικές "Λευκωσίες", το περιεχόμενο των οποίων μεταβάλλεται ανάλογα με τις πολιτισμικές, εθνοτικές και πολιτικές - ιδεολογικές θέσεις. Δευτερευόντως, οι επιλεγμένοι χάρτες είναι πλούσιοι από πληροφορίες και κουβαλούν πολλές ιστορίες για την πόλη, καθώς και συνολικότερα για το νησί. Ένας τρίτος λόγος που συνέτεινε προς αυτή την επιλογή είναι τα υποκείμενα στα οποία αναφέρονται, από κοινού, οι δύο χάρτες. Ως τουριστικοί χάρτες, αναφέρονται σε τουρίστες και περιηγητές που θέλουν να ανακαλύψουν τη Λευκωσία, βόρεια και νότια. Ως εκ τούτου, οι δύο κοινότητες, μέσα από τις αναπαραστάσεις, προσπαθούν εμμέσως να γνωστοποιήσουν διεθνώς τα δικά τους εθνικά αφηγήματα για το κυπριακό πρόβλημα.

Για τη μεταφορά των κυρίαρχων αφηγήσεων, τόσο στο εσωτερικό, όσο και διεθνώς, γίνονται συνειδητές επιλογές μέσα από τις οποίες αναπαρίστανται – και αντίστοιχα αποκρύπτονται – γεγονότα και στοιχεία που είναι εθνικά φορτισμένα. Πιο κάτω, λοιπόν, επιχειρείται ο εντοπισμός αυτών των στοιχείων που αποκαλύπτονται/ αποσιωπώνται, υπογραμμίζοντας το δυνητικό ρόλο που έχει

η χαρτογράφηση ως πολιτικό εργαλείο για τη διαιώνιση του εθνικισμού.

ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ. Η προέλευση των χαρτών αποτελεί ένα βασικό στοιχείο για την κατανόηση του περιεχομένου τους. Το πώς, το πού και το πότε κατασκευάστηκαν οι δύο χάρτες, μας φανερώνουν το κοινωνικοπολιτικό πλαίσιο στο οποίο συντάχθηκαν, ενώ παράλληλα δημιουργούνται οι πρώτες ενδείξεις ως προς την εθνική κατεύθυνση που θέλουν να δώσουν. Τόσο ο ελληνοκυπριακός χάρτης, όσο και ο τουρκοκυπριακός, αποτελούν εκ των άνω αναπαραστάσεις. Ως θεσμικοί χάρτες αναμένεται να αντανακλούν τις κυρίαρχες πολιτικές πεποιθήσεις που ο κάθε ένας εκπροσωπεί. Οι δύο χάρτες δεν έχουν εμφανώς σημειωμένη την ημερομηνία που εκδόθηκαν. Από το περιεχόμενό τους, όμως, συμπεραίνεται πως δημιουργήθηκαν έπειτα από το άνοιγμα των πρώτων οδοφραγμάτων, αφού είχε προηγηθεί το διπλό δημοψήφισμα για το σχέδιο Ανάν και αφού το νότιο κομμάτι του νησιού είχε ενταχθεί στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Ο χάρτης 1 αναφέρεται σε τρεις κρατικούς φορείς: στην Τούρκικη Δημοκρατία της Βόρειας Κύπρου (ΤΔΒΚ), στο Υπουργείο Οικονομίας, Τουρισμού, Πολιτισμού και Αθλητισμού και στην Πρεσβεία της Τουρκικής Δημοκρατίας στη Λευκωσία. Δεν υπάρχει ξεκάθαρη εικόνα, ούτε για τη δημιουργία, ούτε για την χρηματοδότηση, αλλά φαίνεται πως έχει παραχθεί από το εν λόγω Υπουργείο, το οποίο υπάγεται στην ΤΔΒΚ, μέσα από την οικονομική στήριξη της Τουρκίας.

Στο χάρτη 2 έχουμε πιο ξεκάθαρη εικόνα. Ο χάρτης παράχθηκε από την Εταιρεία Τουριστικής Ανάπτυξης και Προβολής Περιφέρειας Λευκωσίας. Πρόκειται για ιδιωτική εταιρεία που,

Εικόνες 38-39:
Αποσπάσματα από τους δύο χάρτες που δείχνουν την προέλευσή τους

όμως, συνδέεται άμεσα με δημόσιους φορείς. Στην ιστοσελίδα της εταιρείας αναφέρεται πως στο Διοικητικό Συμβούλιο συμμετέχουν εκπρόσωποι των Δήμων και Κοινοτήτων της Λευκωσίας, καθώς και του Υφυπουργείου Τουρισμού (<https://www.visitnicosia.com.cy/Nicosia>).

ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΗ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ. Οι χάρτες της Λευκωσίας αποδεικνύουν την βαρύτητα που έχει ο στρατηγικός ορισμός των πλαισίων ενός χάρτη. Η απεικόνιση τόσο της βόρειας, όσο και της νότιας Λευκωσίας, θέτει την εντός των τειχών πόλη, ή καλύτερα τη μισή, στο επίκεντρο της

Χάρτης 1: Τουρκοκυπριακή απεικόνιση / εκδοχή της Λευκωσίας.

εικόνας, αποκρύπτοντας κάθε φορά την άλλη μισή.

Στην περίπτωση του χάρτη 1, η περιοχή αναπαράστασης είναι καθορισμένη αυστηρά έτσι ώστε να εμπεριέχεται μονάχα η εντός των τειχών βόρεια Λευκωσία, ενώ η σχέση με τα εδαφικά τμήματα που συνορεύει παραλείπεται. Τόσο η σχέση με την υπόλοιπη πόλη στο βορρά, όσο και η γεινίαση με το νότιο τμήμα της πόλης, στρατηγικά απουσιάζει και στη θέση τους μπαίνει μια γκρι επιφάνεια. Η περιγραφή ενός συγκεκριμένου τμήματος, αυτού που εντάσσεται στο εσωτερικό των τειχών, σχετίζεται άμεσα με

Χάρτης 2:
Ελληνοκυπριακή απεικόνιση / εκδοχή της Λευκωσίας,

Nicosia / Lefkosia City
70 Centuries of Culture

Lefkosia (Nicosia) was a walled medieval capital and has been the capital of Cyprus for more than 1,000 years. Though the city is known as Lefkosia, Lefkosia (Lefkosia) (Lefkosia) and Nicosia. The two halves of the city were separated by the British after the 1960 coup. Nicosia was divided into two parts by the British, the Greek Cypriots and the Turkish Cypriots. In the center is the 'Green Line', the international border of the island.

Nicosia within the Venetian Walls
In the 15th century, the Venetians took control of Cyprus. They built a massive wall around the city, known as the Venetian Walls. The walls were built on the remains of the city's medieval walls. The walls were built on the remains of the city's medieval walls. The walls were built on the remains of the city's medieval walls.

Nicosia Old Town Religious Route
A beautiful part of the city is hidden in the shadow of the Venetian walls and preserved during the centuries by the English rulers and the British. Here you can enjoy walking through the narrow cobbled streets and visit many Orthodox churches such as the Agios Epiphaniou Cathedral and the Holy Sepulchre. Located in the courtyard of the Archbishop's Palace. Nicosia also has the famous St. Sophia, Agios Constantinos, Agios Athanasios, Agios Panteleimonas, Agios Spyridon, Agios Demetrios, the Monastery of the Markovs Monastery and the small church of The Holy Cross of Nicosia, which was founded by a Cypriot during the Ottoman period.

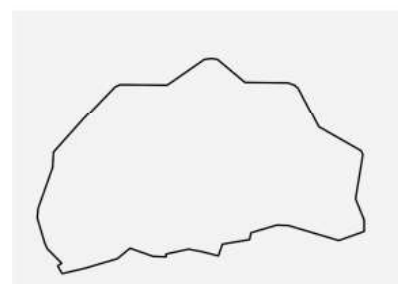
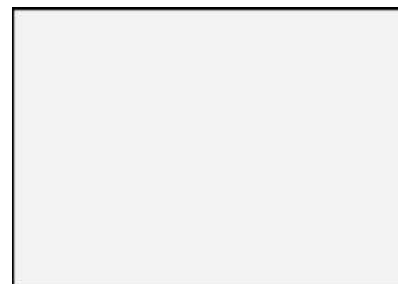
Gastronomy & Accommodation
Cyprus cuisine combines the rich flavors of the Middle East, the rich flavors of Mediterranean cuisine, and the unique traditions of Greek cooking. Traditional sweets, soups, and stews are served in a variety of settings. Start your culinary adventure by visiting a restaurant where you will be served with a taste of all the local delicacies but make sure you try the 'meze' first. You can have it in a variety of settings, from a simple cafe to a fine dining restaurant. The 'meze' is a collection of small dishes that can be shared or eaten as a main course. It is a great way to enjoy the flavors of Cyprus. Whether you're a foodie or just looking for a good meal, Nicosia has something for everyone. The city is a culinary paradise with a wide variety of restaurants and cafes. Whether you're looking for a traditional Cypriot meal or a modern twist on classic dishes, Nicosia has it all. The city is a culinary paradise with a wide variety of restaurants and cafes. Whether you're looking for a traditional Cypriot meal or a modern twist on classic dishes, Nicosia has it all.

Choose Your Cyprus
www.chooseyourcyprus.com
Email: info@chooseyourcyprus.com
Tel: 00357 24 833925
Address: Paltos Paltos Germanos 27, 7304
MAGAROS - LIMASSOL - CYPRUS
1st Edition: ISBN 978-9963-329-3-8

το γεγονός ότι αναφέρεται κυρίως σε τουρίστες ή περιπατητές. Ως εκ τούτου, αναπαρίσταται το κομμάτι όπου επισκέπτονται περισσότερο οι τουρίστες, λόγω της γραφικότητας του, αλλά και λόγω των ενδιαφερόντων μνημείων που μπορούν να επισκεφθούν. Παράλληλα, όμως, η αυστηρή οριοθέτηση και κατ' επέκταση η αγνόηση του νότιου τμήματος της πόλης σχετίζεται άμεσα με την επίσημη ηγεσία της τουρκοκυπριακής κοινότητας που προάγει τη διχοτόμηση και τη δημιουργία δύο κρατών και κατά συνέπεια δύο πρωτευουσών.

Όσον αφορά το χάρτη 2, παρατηρείται μια διαφορετική προσέγγιση σχετικά με την οριοθέτησή του. Τα όριά του συγκροτούνται από ευθείες γραμμές, σχηματίζοντας ένα ορθοκανονικό πλαίσιο. Με αυτό τον τρόπο, οι περιοχές γειτνίασης εμπεριέχονται στην αναπαράσταση. Με μια πιο προσεκτική παρατήρηση, όμως, διαπιστώνεται πως, μέσα από μεθοδική τοποθέτηση συμπληρωματικών κειμένων, το βόρειο κομμάτι περιτέχνως αποκρύπτεται. Λαμβάνοντας υπόψη τη γραμμή της ελληνοκυπριακής ηγεσίας, όπου αφενός μεν αναγνωρίζει ένα κράτος, με μια ενιαία πρωτεύουσα και αφενός δε αποτρέπει ντόπιους και τουρίστες να επισκεφθούν την πόλη στο σύνολό της, έρχεται σε συμφωνία με το αναπαραστατικό τέχνασμα. Η στρατηγική τοποθέτηση του κειμένου πάνω από περιοχές του βόρειου τμήματος, ούτε διακόπτει απότομα τον χώρο, αντιμετωπίζοντάς τον ως άλλη πόλη, ούτε όμως δίνει πληροφορίες για το βόρειο κομμάτι προκαλώντας τους αναγνώστες να το επισκεφθούν.

ΧΡΩΜΑΤΑ ΚΑΙ ΣΥΜΒΟΛΑ. Η επιλογή τόσο των χρωμάτων, όσο και των συμβόλων σχετίζονται σε μεγάλο βαθμό με τη διαμόρφωση του

Εικόνα 40:
Συμβολική Απεικόνιση Ορίων, όπου ο ελληνοκυπριακός χάρτης ορίζεται από ορθοκανονικό πλαίσιο (πάνω) και ο τουρκοκυπριακός από ακανόνιστο σχήμα (κάτω).

νοήματος των χαρτογραφικών αναπαραστάσεων. Σε ότι αφορά το χάρτη 2, παρατηρείται πως τα χρώματα που κυριαρχούν είναι το μπλε, το γαλάζιο και το πράσινο. Το μπλε και το γαλάζιο, είναι συνυφασμένα με τη θάλασσα και τον ουρανό, στοιχεία που χαρακτηρίζουν το νησί. Ταυτόχρονα, όμως, το μπλε είναι το χρώμα της ελληνικής σημαίας και, άρα, το χρώμα που αντιπροσωπεύει το ελληνικό έθνος. Με αυτή την επιλογή, ίσως να προβλέπεται η υπενθύμιση της στενής σχέσης που έχει το νησί με τη "μητέρα πατρίδα", την Ελλάδα. Ως εκ τούτου το κόκκινο, το οποίο ως χρώμα συνδέεται με το τουρκικό έθνος απουσιάζει. Σε ότι αφορά τον χάρτη 1, θα περίμενε κανείς να είναι πλημμυρισμένος από κόκκινες αποχρώσεις ως αναφορά στη σημαία της Τουρκίας. Κάτι τέτοιο δε συμβαίνει. Αντιθέτως, παρατηρούμε πως το μπλε, το πορτοκαλί και το γκρι είναι τα χρώματα που κυριαρχούν εδώ.

Εικόνα 41 (πάνω):
Σύμβολο Τουρκοκυπριακού Δήμου Lefkoşa.
Εικόνα 42 (κάτω):
Σύμβολο ελληνοκυπριακού Δήμου Λευκωσίας.

Τα σύμβολα των δύο χαρτών της Λευκωσίας αναδύουν ενδιαφέροντα νοήματα. Ένα πολύ χαρακτηριστικό σύμβολο της Λευκωσίας, το οποίο παρουσιάζεται και στους δύο χάρτες είναι τα τείχη της Λευκωσίας. Τα ενετικά τείχη, ως καλοδεχούμενο σύμβολο της δυτική κληρονομιάς, υιοθετήθηκε και από τις δύο κοινότητες, σε αντίθεση με τα υπόλοιπα μνημεία, οθωμανικά και βυζαντινά, τα οποία ούτε υιοθετήθηκαν, ούτε δέχθηκαν τον απαραίτητο σεβασμό από την άλλη κοινότητα (Paradakis 2005). Πέραν από σύμβολα μέσα στο χάρτη, τα ενετικά τείχη αποτελούν σύμβολα τόσο του Δήμου της Λευκωσίας (νότιο τμήμα), όσο και του Δήμου της Lefkoşa (βόρειο τμήμα), μέσα από κάποιες μικρές, πλην όμως σημαντικές, διαφορές. Το ελληνοκυπριακό σύμβολο περιέχει, πέραν από τα τείχη, ένα περιστέρι εντός κυκλικού περιγράμματος. Το περιστέρι, ως σύμβολο ειρήνης, αναφέρεται στην ειρηνική συνύπαρξη του παρελθόντος,

³ Lefkoşa είναι η ονομασία της Λευκωσίας στα τουρκικά, και κατ' επέκταση η ντόπια ονομασία του βόρειου κομματιού της πόλης.

ελπίζοντας σε μια μελλοντική ειρηνική ενοποίηση (Paradakis 2005). Από την άλλη, το τουρκοκυπριακό σύμβολο του δήμου, το οποίο εμπεριέχεται στο χάρτη της βόρειας Λευκωσίας, αποτελείται από τα ενετικά τείχη, τα οποία περικλείουν ένα μνημείο και τη χρονολογία "1958". Το μνημείο, που ονομάζεται *Mevlevi Tekke*, προέρχεται από την οθωμανική περίοδο, ενώ η χρονολογία είναι η χρονιά που ιδρύθηκε ο Δήμος της *Lefkoşa*³, και κατ' επέκταση περίοδος κατά την οποία κορυφώνονταν οι διακοινοτικές συγκρούσεις που οδήγησαν και στη *de facto* δημιουργία ξεχωριστών τουρκοκυπριακών δήμων (Paradakis 2005).

ΓΛΩΣΣΑ/ΟΝΟΜΑΣΙΕΣ. Οι διαδικασίες (μετ)ονομασίας και επιλογής γλώσσας, υποδηλώνουν μια γλωσσική διαμάχη, η οποία συνδέεται άμεσα με την πολιτική αντιπαλότητα, με τη χωρική και ιστορική συνέχεια της κάθε εθνοτικής ταυτότητας, καθώς και με την υλική αλλά και συμβολική κυριαρχία της κάθε ταυτότητας στην πόλη. Λόγω του τεταμένου κλίματος, αλλά και λόγω της περιορισμένης αλληλεπίδρασης μεταξύ των δύο εθνοτικών ομάδων, οι ονομασίες άλλαξαν σύμφωνα με την κοινότητα που διοικούσε, έτσι ώστε να εξαλειφθούν οι αναφορές των άλλων και να αντικατασταθούν με ονόματα εθνικά φορτισμένα (Paradakis 2005). Μέσα από τη μετονομασία των στοιχείων του δημόσιου χώρου σφραγίστηκαν οι εθνοτικά ομοιογενείς χώροι που επέφερε η βίαιη ανταλλαγή πληθυσμών, συμβάλλοντας έτσι στη δημιουργία νέων ιστοριογραφιών (Palmbberger 2012).

Οι γλώσσες που επιλέγονται να συνοδεύουν τις αναπαραστάσεις αποκτούν ιδιαίτερο νόημα σε περιοχές πολιτικής αμφισβήτησης, όπως η Λευκωσία. Συγκεκριμένα, στο χάρτη 1 γίνεται χρήση της

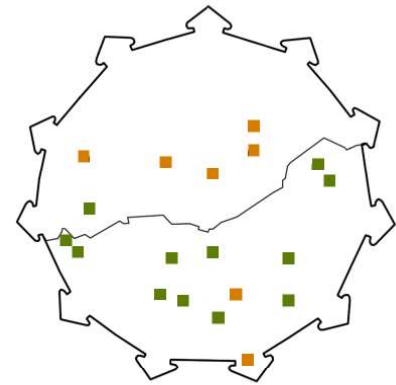
τουρκικής και αγγλικής γλώσσας, ενώ τα ελληνικά απουσιάζουν. Αυτό έρχεται σε συμφωνία με το γεγονός πως η επίσημη γλώσσα του de facto κράτους της βόρειας Κύπρου είναι τα τουρκικά, ενώ τα αγγλικά αναγράφονται λόγω του τουριστικού χαρακτήρα του χάρτη. Από την άλλη, ο χάρτης 2 χρησιμοποιεί μόνο την αγγλική γλώσσα και, αντίστοιχα, τα τουρκικά και ελληνικά παραλείπονται, παρόλο που αποτελούν επίσημες γλώσσες του κράτους της Κυπριακής Δημοκρατίας. Η αποκλειστική χρήση της αγγλικής πιθανών να σχετίζεται με τα υποκείμενα αναφοράς, αφού κατά βάση πρόκειται για ξενόγλωσσους. Επιπλέον, η ελληνοκυπριακή κοινότητα, μεταποικιακά, κράτησε μια στενή σχέση με το Ηνωμένο Βασίλειο.

Παράλληλα με την επιλογή γλώσσας, η απόδοση των ονομάτων των πόλεων και των επί μέρους στοιχείων τους, αποδεικνύεται, επίσης, μείζονος σημασίας. Η σήμανση του δημόσιου χώρου (συμπεριλαμβανομένων των ονομάτων των πόλεων ή των δρόμων) είναι μια κοινή πρακτική στη διαδικασία οικοδόμησης έθνους, ιδίως σε καιρούς αλλαγής του καθεστώτος (Palmberger 2012). Ήδη από το διπλό όνομα της πρωτεύουσας (Lefkoşa/Λευκωσία) βλέπουμε πως η ονομασία συμβάλλει στην εδαφική/πολιτική διεκδίκηση.

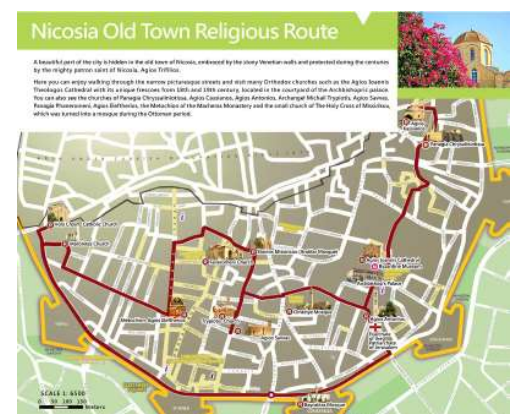
Κατά τη διάρκεια των πολιτικών ταραχών, πραγματοποιήθηκε μια σειρά μετονομασιών στο δημόσιο χώρο, η οποία ξεκίνησε από τη δεκαετία του '50 με το ξέσπασμα των διακοινοτικών συγκρούσεων και κορυφώθηκε μετά το 1974 και τον πλήρη διαχωρισμό σε ελληνοκυπριακό νότο και τουρκοκυπριακό βορρά. Παρατηρώντας τόσο τους χάρτες, όσο και τους ίδιους τους δρόμους, βλέπουμε πως στο νότο δόθηκαν ελληνικά ονόματα, ενώ πολλές από τις νέες ονομασίες που δόθηκαν σχετίζονται με το ελληνικό έθνος.

Αντίστοιχα, οι ονομασίες των δρόμων της βόρειας Λευκωσίας σταδιακά μετονομάστηκαν, παίρνοντας τουρκικά ονόματα, πολλά από τα οποία αναφέρονται στο τουρκικό έθνος. Τέτοιες μετονομασίες αποσκοπούν στην εθnicoποίηση του δημόσιου χώρου και στην αξίωση του έθνους για τον αποκλειστικό έλεγχο των συγκεκριμένων περιοχών (Palmberger 2012). Πώς μπορεί, άλλωστε, ένας δρόμος που ονομάζεται "Μεγάλου Αλεξάνδρου" να είναι κάτι άλλο, πέραν από ελληνικός; Και πως γίνεται, επίσης, ένας άλλος δρόμος που λέγεται Ατατούρκ να ελέγχεται από οποιουδήποτε άλλους πέραν από τους Τούρκους;

ΚΕΝΤΡΙΚΟΤΗΤΑ ΘΡΗΣΚΕΙΑΣ. Το νησί έχει αρκετά στενές σχέσεις με τις αντίστοιχες θρησκείες που εκπροσωπούνται σε κάθε πλευρά. Έτσι, ο νότος είναι συνυφασμένος με το χριστιανισμό και ο βορράς με το μουσουλμανισμό, αποκλείοντας κάθε φορά την ετέρα θρησκεία. Στον πραγματικό χώρο, υπάρχει πλειοψηφία χριστιανικών ναών στο νότο και, αντίστοιχα, στο βορρά υπάρχει πλειοψηφία μουσουλμανικών ναών, συνθήκη η οποία προέκυψε από τον εθνοτικό χωρισμό και, κατά συνέπεια, ως αποτέλεσμα κατεδαφίσεων των συμβόλων του «εχθρού» εκατέρωθεν. Πέραν από τον πραγματικό χώρο, ο θρησκευτικός διαχωρισμός, στο επίπεδο του χώρου, εκφράζεται και μέσω των χαρτών, όπου αναδεικνύονται μονομερώς τα θρησκευτικά μνημεία και οι θρησκευτικοί χώροι λατρείας. Όπως φαίνεται και από το σχεδιάγραμμα της εικόνας 43, το οποίο είναι βασισμένο στους δύο χάρτες, η συντριπτική πλειοψηφία των θρησκευτικών μνημείων που παρουσιάζει ο τουρκοκυπριακός χάρτης είναι μουσουλμανικά και, αντίστοιχα, τα περισσότερα από τα μνημεία του ελληνοκυπριακού χάρτη είναι χριστιανικά. Συγκεκριμένα, ο τουρκοκυπριακός χάρτης αναφέρεται

Εικόνα 43 (πάνω): Αποτύπωση θρησκευτικών ναών μετά διαχωρισμού. Με πράσινο απεικονίζονται οι χριστιανικοί ναοί και με πορτοκαλί οι μουσουλμανικοί.
Εικόνα 44 (κάτω): Θρησκευτική Διαδρομή στον ελληνοκυπριακό χάρτη.

σε 6 ναούς, εκ των οποίων οι 5 είναι τζαμιά, ενώ η ελληνοκυπριακή απεικόνιση περιέχει ξεχωριστό χάρτη με θρησκευτική διαδρομή στην εντός των τειχών πόλη, όπου από τα 11 μνημεία, τα 9 είναι χριστιανικά.

ΓΕΓΟΝΟΤΑ. Ως αναπαραστάσεις των εθνικών αφηγήσεων, οι θεσμικοί χάρτες αμφοτέρων των δύο κοινοτήτων αναδεικνύουν το έθνος τους, νομιμοποιώντας περίτεχνα τις πολιτικές του παρελθόντος. Ένα από παράδειγμα για να υποστηριχθεί η θέση της εθνικής κεντρικότητας είναι η αναφορά των γεγονότων που πυροδότησαν την κυπριακή πολιτική αστάθεια, έτσι όπως, μονομερώς, νοούνται. Η επιλεκτική αναφορά σε ιστορικά και πολιτικά γεγονότα του παρελθόντος, καθώς και οι ερμηνείες που αποδίδονται σε αυτά, είναι τακτική που χαρακτηρίζει και τις δύο αναπαραστάσεις. Υπό αυτές τις συνθήκες, οι χάρτες γίνονται οι αρωγοί των εθνικών αφηγήσεων της κάθε κοινότητας.

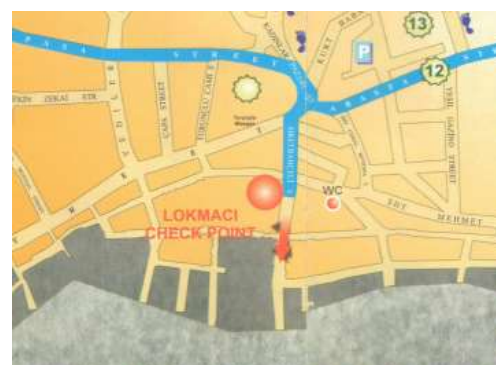
Ο χάρτης 1, ως προερχόμενος από τουρκοκυπριακούς θεσμούς, εμπεριέχει στοιχεία που αναδεικνύουν τις πτυχές του Κυπριακού ερμηνεύοντάς τα με βάση το τουρκικό/τουρκοκυπριακό εθνικό αφήγημα. Ένα τέτοιο στοιχείο, το οποίο αναφέρθηκε και προηγουμένως, είναι η αναγραφή της χρονολογίας "1958", χρονιά κατά την οποία έγινε ο δημοτικός διαχωρισμός. Η χαρτογραφική επιλογή για την τοποθέτηση της συγκεκριμένης χρονολογίας μόνο τυχαία δεν είναι, αφού ήταν η εποχή όπου το πολιτικό κλίμα στο νησί ήταν τεταμένο, ενώ η τουρκοκυπριακή κοινότητα έχανε όλο και περισσότερο την πολιτική της ισχύ. Κυνηγημένη πια από τους εθνικιστές Ελληνοκύπριους, η κοινότητα των Τουρκοκυπρίων περιορίστηκε σε ελεγχόμενες περιοχές, τους λεγόμενους θύλακες.

Η στρατιωτική επέμβαση του τουρκικού στρατού, το 1974, δεν αναφέρεται. Μέσα από τις στρατηγικές αναφορές – και μη – των γεγονότων, ο χάρτης προσπαθεί σιωπηλά να υπενθυμίσει τις βιαιότητες που προκάλεσαν οι Ελληνοκύπριοι, θυματοποιώντας τον εθνικό εαυτό. Ως εκ τούτου, η χαρτογραφική απεικόνιση συμβάλλει στη νομιμοποίηση της υφιστάμενης πολιτικής κατάστασης του νησιού.

Από την άλλη, ο προερχόμενος από την ελληνοκυπριακή κοινότητα χάρτης, εστιάζει στις δοκιμασίες που βίωσε ο "κυπριακός ελληνισμός" εξαιτίας των Οθωμανών/τούρκων, κατά το 16ο αιώνα με την αρχή της Οθωμανικής Κυριαρχίας και, έπειτα, κατά την τουρκική στρατιωτική επέμβαση του 1974. Συγκεκριμένα αναγράφεται πως «η Λευκωσία έπεσε στους Οθωμανούς το Σεπτέμβριο του 1570 και είδε μια περίοδο παρακμής», ενώ πιο κάτω αναφέρεται στην «τουρκική εισβολή [που] ακολούθησε το 1974, αφήνοντας την πόλη την τελευταία διαιρεμένη πρωτεύουσα της Ευρωπαϊκή Ένωση». Παράλληλα αναφέρονται οι φορτισμένες φράσεις «περιοχή υπό τουρκική κατοχή από το 1974» ή «τουρκοκρατούμενη Λευκωσία». Η χαρτογραφική αναπαράσταση, συνεπής προς τον κυρίαρχο λόγο της ελληνοκυπριακής/ελληνικής κοινότητας, μετατοπίζει όλη την ευθύνη του κυπριακού ζητήματος σε έναν "βάρβαρο τουρκικό επεκτατισμό" βιώνοντας κάποιου είδους αμνησία τόσο για τις εθνοτικές συγκρούσεις, όσο και για το ίδιο το πραξικόπημα (Papadakis 2005).

ΑΠΕΙΚΟΝΙΣΗ ΟΔΟΦΡΑΓΜΑΤΩΝ. Το άνοιγμα των οδοφραγμάτων ήταν, εκ των πραγμάτων, μια απροσδόκητη εξέλιξη, που τέθηκε ως βάση για την εν δυνάμει ανατροπή των δικοινοτικών σχέσεων. Πράγματι, μια

Εικόνες 45-46: Απεικόνιση οδοφραγμάτων σύμφωνα με τον τουρκοκυπριακό χάρτη.

μικρή – πλην όμως δυναμική – μερίδα του πληθυσμού (αμφοτέρων των δύο κοινοτήτων) άρπαξαν την ευκαιρία και προσπάθησαν να δημιουργήσουν κοινό χώρο. Οι ηγεσίες, όμως, των δύο κοινοτήτων, που αδιαφορούσαν για τους "κοινούς χώρους", αντιμετώπισαν αλλιώς το ζήτημα.

Η αναπαράσταση των οδοφραγμάτων στους τουριστικούς χάρτες των δύο κοινοτήτων έρχονται σε συμφωνία με τις αντίστοιχες πολιτικές προθέσεις των δύο ηγεσιών. Η τουρκοκυπριακή απεικόνιση εμπεριέχει τα δύο οδοφράγματα που βρίσκονται ενός των ορίων του χάρτη, τόσο το οδόφραγμα του Λήδρα Πάλας, όσο και αυτό της οδού Λήδρας (ή αλλιώς Lokmaci). Μπαίνουν σα στοιχεία πάνω στο χάρτη με τις κόκκινες λεζάντες "LEDRA PALACE CHECK POINT" και "LOKMACI CHECK POINT", ενώ τονίζονται αφού συνοδεύονται από κόκκινες κουκκίδες και βέλη. Το ότι ο θεσμικός χάρτης της τουρκοκυπριακής κοινότητας εμπεριέχει τα οδοφράγματα δείχνει την πρόθεση για νομιμοποίηση τους ως σημεία διέλευσης από κράτος σε κράτος και κατ' επέκταση τη επιδίωξη για διατήρηση του status quo. Η ελληνοκυπριακή απεικόνιση, αντιθέτως, αδιαφορεί για τα σημεία διέλευσης. Η παράβλεψη στοιχείων της πόλης σαν και αυτό, που άλλαξαν καθοριστικά το τοπίο σε κοινωνικό και χωρικό επίπεδο, μόνο τυχαία δεν μπορεί να χαρακτηριστεί. Αντιθέτως, έρχεται σε πλήρη συμφωνία με την ελληνοκυπριακή ηγεσία που αποτρέπει το πέρασμα των οδοφραγμάτων. Ως εκ τούτου, ο ελληνοκυπριακός χάρτης, ο οποίος υπενθυμίζεται πως έχει διεθνή απήχηση, λόγω του ότι απευθύνεται σε τουρίστες, αποφεύγει να ενημερώσει τους χρήστες/αναγνώστες πως κάπου εκεί υπάρχει η επιλογή να περάσει κανείς στη βόρεια Λευκωσία.

ΑΠΕΙΚΟΝΙΣΗ ΠΡΑΣΙΝΗΣ ΓΡΑΜΜΗΣ. Η Πράσινη Γραμμή ή Νεκρή Ζώνη ή Γκρίζα Ζώνη πρόκειται για την "Παρεμβαλλόμενη Γραμμή του ΟΗΕ στην Κύπρο", η οποία αποτελεί όριο ανάμεσα σε τουρκοκυπριακό βορρά και ελληνοκυπριακό νότο ή, κατά την ελληνοκυπριακή αφήγηση όριο ανάμεσα σε "κατεχόμενα" και "ελεύθερες περιοχές". Η γραμμή, που εγγράφηκε χωρικά το 1964 στη Λευκωσία και επεκτάθηκε σε ολόκληρο το νησί το 1974, αποτέλεσε – και αποτελεί μέχρι σήμερα – το κατεξοχήν σύμβολο του κυπριακού προβλήματος, αλλά και το φυσικό χώρο που καθιστά τη διχοτόμηση πραγματική. Παράλληλα, είναι ένα όριο/σύνορο το οποίο οι δύο ηγεσίες αντιμετωπίζουν διαφορετικά: για τους τουρκοκύπριους αποτελεί όριο ανάμεσα στα ξεχωριστά κράτη της ΤΔΒΚ και της Κυπριακής Δημοκρατίας, ενώ για τους ελληνοκύπριους είναι ένα εσωτερικό ιδιόμορφο όριο ανάμεσα στο "επίσημο/νόμιμο κράτος" και το "ψευδοκράτος".

Ως συνέπεια των διαφορετικών αντιλήψεων για την Πράσινη Γραμμή, είναι η δημιουργία δύο διαφορετικών εικόνων για αυτή. Από τη μια, ο τουρκοκυπριακός χάρτης περιγράφει αθόρυβα το όριο μέσα από την παράθεση μιας γκρι λωρίδας, η οποία εμφανίζεται διακριτικά λόγω του ήδη γκρι φόντου. Το όριο εδώ δεν αποτελεί ζήτημα διεκδίκησης, μιας και η υφιστάμενη πολιτική κατάσταση της διχοτόμησης είναι σύμφωνη με την τουρκοκυπριακή ηγεσία, η οποία επιθυμεί την ύπαρξη δύο κρατικών οντοτήτων. Από την άλλη, η ελληνοκυπριακή απεικόνιση του ορίου της Πράσινης Γραμμής πραγματοποιείται μέσα από την εγγραφή μιας διακριτής μαύρης γραμμής, η οποία διαπερνά την πόλη. Στην περίπτωση αυτή, το όριο αποτελεί ζήτημα διεκδίκησης και αμφισβήτησης, αφού η ελληνοκυπριακή κοινότητα δεν αναγνωρίζει την ΤΔΒΚ και, ως εκ

Εικόνα 47 (αριστερά): Απεικόνιση Πράσινης Γραμμής σύμφωνα με τον τουρκοκυπριακό χάρτη.
Εικόνας 48 (δεξιά): Απεικόνιση Πράσινης Γραμμής σύμφωνα με τον ελληνοκυπριακό χάρτη.

τούτου, η γραμμή δεν αποτελεί μια μόνιμη συνθήκη, αλλά μια προσωρινή χωρική τομή, η οποία πρέπει να αναιρεθεί.

Ανασυγκρότηση σχέσεων

Η ερευνητική περιπλάνηση – που φτάνει σιγά σιγά στο τέλος της – διαφωτίστηκε μέσα από τις γνώσεις που αποκτήθηκαν, τόσο από τη έρευνα σε επίπεδο επιστημονικό, όσο και μέσα από τη συζήτηση και την παρατήρηση στο επίπεδο της καθημερινής ζωής. Παράλληλα, και εξίσου σημαντική για την ερευνητική πορεία, ήταν η επιβεβαίωση ή και διάψευση παλιότερων "δεδομένων" που είχαν ληφθεί κατά καιρούς. Η παράλληλη διερεύνηση των εννοιών του εθνικισμού και των αναπαραστάσεων, καθώς και η μεταξύ τους σύζευξη, φάνηκε ιδιαίτερα εποικοδομητική για την πορεία της έρευνας. Η συνάρθρωση δύο, εκ πρώτης όψης, διαφορετικών εννοιών ήταν καθοριστική για την προσπάθεια εντοπισμού των χαρτογραφικών εκείνων στοιχείων που αναπαράγουν τον εθνικισμό και τις κυρίαρχες εθνοκεντρικές αφηγήσεις. Παράλληλα, μέσα από αυτό το συνδυασμό, σχηματίστηκε το ανάλογο πλαίσιο για να αναλυθούν οι χάρτες της Λευκωσίας. Για τη δημιουργία, όμως, ενός κοινού πλαισίου, διερευνήθηκαν πρώτα ξεχωριστά οι δύο έννοιες, ο εθνικισμός και οι αναπαραστάσεις, και στη συνέχεια πραγματοποιήθηκε η ερευνητική "ανάμειξη". Πιο κάτω, λοιπόν, παρατίθενται τα όσα κερδήθηκαν από την αυτή τη διαδικασία.

Αρχικά, αποδομήθηκε ο μύθος περί "φυσικότητας" των εθνών, μέσω της συμβολής ενός συνόλου θεωρητικών προσεγγίσεων. Η σύνδεση και διασταύρωση των πληροφοριών, που συνέβαλαν στη γνώση πως ο εθνικισμός είναι δημιούργημα μόλις των τελευταίων δύο αιώνων, ήταν καθοριστική για την επανεξέταση της φυσικότητας των εθνικών

διαχωρισμών. Ακολούθως, διαφάνηκε πως ο εθνικισμός συντελείται από επί μέρους στοιχεία, όπως η γλώσσα, η θρησκεία και το έθνος, τα οποία δεν είναι απαραίτητως ικανά να σχηματίζουν από μόνα τους εθνικισμούς. Αυτό έγκειται στο ότι οι εθνικισμοί, ανά το χρόνο και ανά το χώρο, δεν είναι ίδιοι μεταξύ τους και, ενώ συγκροτούν κοινά στοιχεία, αναπτύσσουν συγχρόνως τις δικές τους ιδιαιτερότητες που προκύπτουν από τη χωρο-χρονική μοναδικότητα. Η περιήγηση στη θεωρία περί εθνικισμού, όμως, πέραν από γνώσεις, δημιούργησε και ερωτηματικά. Παρά τον εντοπισμό των επί μέρους στοιχείων που συγκροτούν τους εθνικισμούς, είναι ακόμα θολές οι ακριβείς διαδικασίες διά μέσου των οποίων δημιουργούνται οι εθνικισμοί.

Παράλληλα, η βιβλιογραφική περιήγηση ανέδειξε πως οι εθνικές αναπαραστάσεις, που συναντούμε επανειλημμένως στα πλαίσια της καθημερινότητας, είχαν, κατά τον Billig (1995), όνομα: κοινότοπος εθνικισμός. Οι αναπαραστάσεις αυτές, των οποίων ο ρόλος είναι να μας θυμίζουν συνεχώς ποιοι είμαστε και, συγχρόνως, ποιοι δεν είμαστε, αποδεικνύονται ανησυχητικές, αφού δίνουν πάτημα στην έκφραση του ακραίου και επιθετικού εθνικισμού.

Πέραν της αναθεώρησης της διαχρονικότητας του εθνικισμού, επανεξετάστηκε και η αντικειμενικότητα των χαρτών. Από την καθοριστική συνεισφορά ενός πλούσιου θεωρητικού έργου, έγινε κατανοητό πως οι αναπαραστάσεις δεν αποτελούν ουδέτερες εικόνες που απλώς περιγράφουν το χώρο. Δεν είναι η ίδια η πραγματικότητα, μα ο τρόπος που γίνεται κατανοητή. Ως εκ τούτου, πρόκειται για υποκειμενικές εικόνες, οι οποίες εμπεριέχουν, ή αποκλείουν, στοιχεία πολιτικά, πολιτισμικά και, φυσικά, εθνικά/εθνοτικά, διαμορφώνοντας το παραγόμενο νόημα, σύμφωνα με τις

ιδεολογικές βάσεις των δημιουργών τους.

Για την απομάκρυνση των χαρτογραφικών αναπαραστάσεων από την υποτιθέμενη ουδετερότητα που διαχρονικά τους προσδίδεται, απεδείχθη ιδιαιτέρως επωφελής η διαδικασία αποδόμησης των χαρτών, αφού έφερε στην επιφάνεια τρόπους και επιλογές, μέσα από τις οποίες επιτυγχάνεται το θεμιτό νόημα του χάρτη. Εντοπίστηκαν, δηλαδή, χαρτογραφικά "κόλπα", συγκροτώντας πλαίσιο θεωρητικό, το οποίο εφαρμόστηκε κατά την προσέγγιση του κυπριακού χαρτογραφικού υλικού. Μέσα από την αποδόμηση των δύο χαρτών της Λευκωσίας, λοιπόν, και την παρατήρηση των επί μέρους στοιχείων που τους συγκροτούν, αναδείχθηκε η εθνική παρουσία, η οποία ενσωματώνεται σε διάφορες πτυχές της χαρτογραφικής διαδικασίας. Ο αμφισβητούμενος χώρος της Λευκωσίας περιεγράφηκε από δύο (τουλάχιστον) διαφορετικές απόψεις για την πραγματικότητα, στις οποίες δύσκολα εντοπίζονται κοινές αναφορές. Ως εκ τούτου, επιβεβαιώθηκε η πολιτική διάσταση που έχουν, γενικότερα, οι χάρτες και η συνεισφορά τους για την παγίωση ή ανατροπή κοινωνικών και πολιτικών αντιλήψεων.

Συνδυάζοντας τις γνώσεις που λήφθηκαν από δύο διαφορετικές θεωρητικές κατευθύνσεις, περί εθνικισμού και περί αναπαραστάσεων χαρτογραφικών, εντοπίστηκε και η μεταξύ τους σύνδεση. Ο εθνικισμός μέσω των αναπαραστάσεων δύναται να αναδεικνύεται, είτε ρητώς, είτε πλαγίως. Αντιστοίχως, οι εθνικιστικές ιδέες περνούν και στους χάρτες, ως είδος χωρικής αναπαράστασης. Υπενθυμίζουν, μέσα από συγκεκριμένες αναπαραστάσεις, καθημερινώς την εθνική υπόσταση των κοινωνικών συνόλων, δημιουργώντας κοινές εντυπώσεις για το εθνικό ανήκειν. Είναι αυτό που ο Billig (1995),

περιέγραψε ως κοινότοπο εθνικισμό (banal nationalism).

Επί τούτου, το παράδειγμα της Λευκωσίας έδειξε πως ο ίδιος ο χώρος, καθώς και αναπαράστασή του, εμπεριέχει πλήθος εικόνων με εθνική φόρτιση, που μεριμνούν για την εθνική αφύπνιση των υποκειμένων. Βάσει του εθνοκεντρισμού, που λειτουργεί σαν άξονας γύρω από τον οποίο ξετυλίγονται οι χάρτες της Λευκωσίας, η πόλη αναπαρίσταται με τρόπους που αναδεικνύουν το πολιτικό πρόβλημα, βάσει της συμφέρουσας, κάθε φορά, οπτικής γωνίας. Η πολιτική αντιμαχία και η προσπάθεια να ακουστεί δυνατώτερα η μια εκ των δύο εθνικών αφηγήσεων εντοπίστηκε στους δύο χάρτες, μέσα από τα χαρτογραφικά τεχνάσματα που χρησιμοποιήθηκαν στρατηγικά από τους εκάστοτε θεσμούς. Οι τρόποι με τους οποίους πλαισιώνονται τα όρια των χαρτών, η επιλογή των χρωμάτων, η επιλογή συγκεκριμένων συμβόλων, η επιλογή της γλώσσας, οι αναφορές στη θρησκεία και οι αναφορές στα γεγονότα της ιστορίας συνέβαλαν από κοινού στη σιωπηλή, πλην όμως επανειλημμένη υπενθύμιση του έθνους, στην υπενθύμιση των θυμάτων "εαυτών" και στην υπενθύμιση των βάρβαρων "άλλων", διά μέσου της συμπερίληψης και ταυτόχρονα του αποκλεισμού χωρικών και κοινωνικών στοιχείων.

Κατά τη διάρκεια της διερεύνησης, και ιδίως στη συγκρότηση του θεωρητικού πλαισίου για τις αναπαραστάσεις, εντοπίστηκε η σχέση ανάμεσα σε χάρτες και χώρο και χαρακτηρίστηκε ως αμφίπλευρη. Αμφίπλευρη, επειδή οι απεικονίσεις όχι μόνο περιγράφουν το χώρο, αλλά μέσα από αυτές ο χώρος εν δυνάμει μεταλλάσσεται. Ως εκ τούτου οι χάρτες, ως εθνικοί αρωγοί, πέραν από τη συνδρομή τους στην οικοδόμηση/συντήρηση της εθνικής συνείδησης, συντείνουν

και στην κατασκευή του φανταστικού άλλου, σε κοινωνικό και χωρικό επίπεδο. Η περίπτωση της Λευκωσίας υπογραμμίζει τη συνθήκη αυτή, αφού η συντήρηση του διαχωρισμού των Κυπρίων και η διατήρηση των εθνοτικά ομοιογενών χώρων συντηρείται και εν μέρει προκύπτει από τις εθνικά φορτισμένες αναπαραστάσεις, συμπεριλαμβανομένων και των χαρτών. Έτσι, το διπλό, και αντιδιαμετρικό, κυρίαρχο εθνικό αφήγημα, το οποίο χωρίζει τους Κύπριους σε "Τούρκους" και "Έλληνες", εμπεριέχεται (και) στους χάρτες και παγιώνεται μέσα (και) από αυτούς.

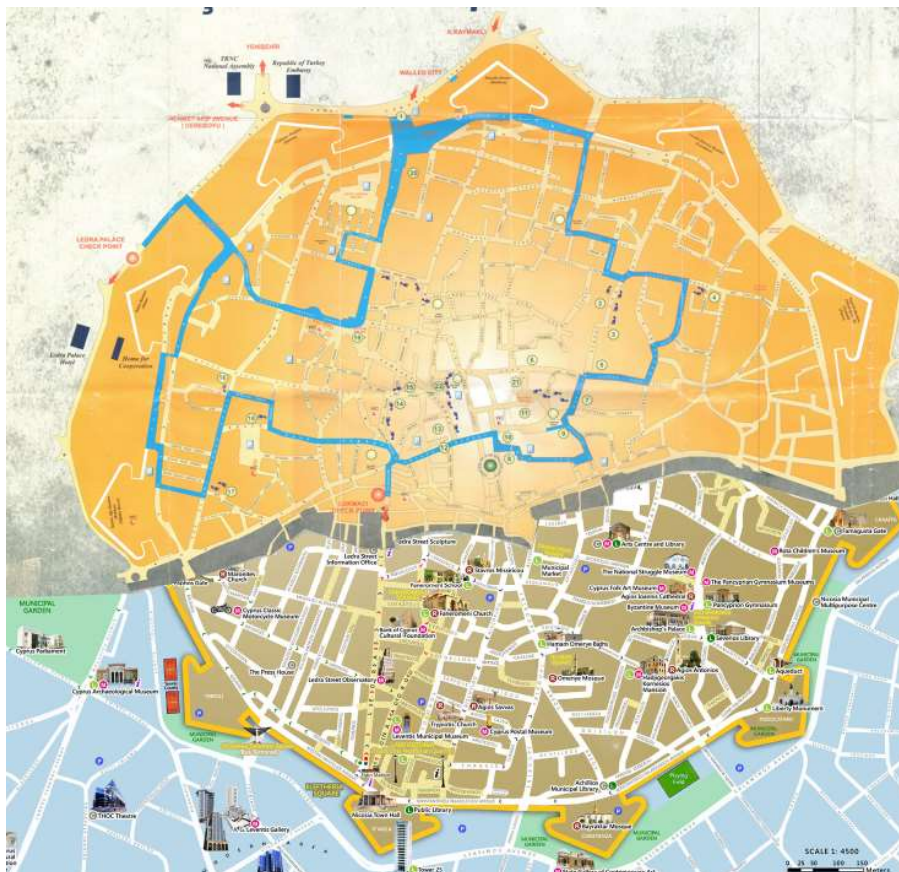
Προφανώς, ο εθνικισμός, ως κύριος ρυθμιστής του κυπριακού προβλήματος, βρίσκεται σε διάφορα χρονικά και χωρικά σημεία: στο σχολείο, στην εκκλησία, στον εργασιακό χώρο, στα ΜΜΕ. Συνεπώς θα ήταν αφελές να υποστηριχθεί η μονομερής ευθύνη των χαρτών προς την διαίωνηση του εθνικισμού. Εντείνεται, όμως, και μονιμοποιείται εν μέρει από τις αναπαραστάσεις, που υπενθυμίζουν, σε καθημερινή βάση, τους μεν ότι είναι Έλληνες και τους δε ότι είναι Τούρκοι, δημιουργώντας έτσι φανταστικούς χώρους τους οποίους καταλαμβάνουν οι επικίνδυνοι "άλλοι".

Ο κεντρικός ρόλος των δύο «γονέων» που έχει το νησί, και η προσκόλληση που έχουν οι μεν με την Τουρκία και οι δε με την Ελλάδα, μεσολαβεί για τη δημιουργία χώρων που είναι κυρίως εθνικοί. Σήμερα, η Κύπρος αποτελείται κυρίως από τον ελληνοκυπριακό νότο και τον τουρκοκυπριακό βορρά, που ενίοτε γίνεται ελληνικός νότος και τουρκικός βορράς. Ως εκ τούτου, οι εθνικά φορτισμένοι χώροι που σχηματίζονται δημιουργούν αποκλεισμούς στο επίπεδο των δύο κοινοτήτων, αφού ο εθνικά διαμορφωμένος χώρος φαίνεται να μη χωράει τον θρησκευτικό, ούτε τον εθνοτικό πλουραλισμό.

Εικόνα 49:
Πανοραμικό Σκίτσο που δείχνει την πολύ-
πολιτισμικότητα της πόλης.

Παράλληλα, σε ένα δεύτερο επίπεδο ανάγνωσης, εντοπίζονται και αποκλεισμοί ως προς άλλες ταυτότητες που απομακρύνονται από τις δύο κυρίαρχες (πχ. η κυπριακή ταυτότητα).

Εικόνα 50: Κολλάζ από τους δύο χάρτες που απεικονίζει τη εντός των τειχών πόλη στο σύνολό της.

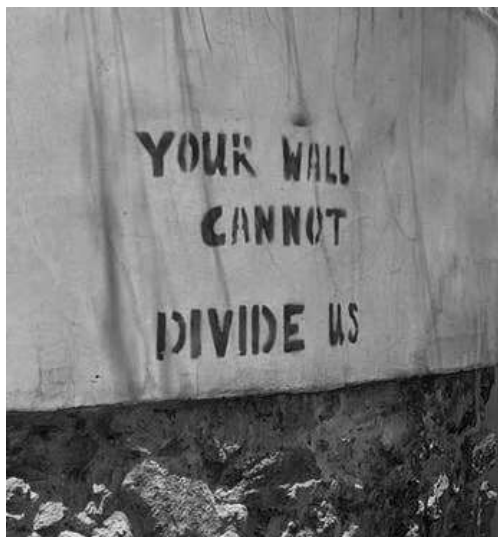
Προοπτικές

Κατά τη διάρκεια της διερεύνησης, αναζητήθηκαν εναλλακτικοί χάρτες (και ευρύτερα απεικονίσεις), που να αντιτίθενται στις καθιερωμένες εθνικές αφηγήσεις. Ριζοσπαστικές εικόνες, που να περιγράφουν την πόλη, και μελλοντικές προοπτικές για αυτή, μακριά από τους κυρίαρχους εθνικούς εμποτισμούς. Όμως, χαρτογραφικές αναπαραστάσεις, που να αμφισβητούν τις υφιστάμενες καταστάσεις και τις κυρίαρχες ρητορικές, εκλείπουν από την κυπριακή συγκυρία. Μεμονωμένα παραδείγματα χαρτών, που θα μπορούσαν να ενταχθούν στο πλαίσιο των εναλλακτικών χαρτογραφήσεων, από την άποψη πως ξεφεύγουν από τα όρια του εθνοκεντρισμού, υπάρχουν. Αλλά, ακόμα και αυτά τα λιγοστά παραδείγματα, πρόκεινται για εκ των άνω σχηματισμούς, που δημιουργούνται εκτός πολιτικών πλαισίων και ως εκ τούτου χάνουν κάθε προοπτική για ριζική μετατροπή των καθιερωμένων ιδεών για την πόλη και την πολιτική στην οποία εντάσσεται. Ως εκ τούτου, ο αναστοχασμός των δεδομένων «φαντασιακών κοινοτήτων» και κατά συνέπεια η αναθεώρηση των υφιστάμενων «φαντασιακών» γεωγραφικών απεικονίσεων βρίσκεται ακόμα σε νηπιακό στάδιο.

Παρ' όλα αυτά, όμως, φαίνεται να αναδύονται λιγοστές, πλην όμως δυναμικές, εικόνες, οι οποίες, αν και δεν αποτελούν χαρτογραφικές αναπαραστάσεις, αναφέρονται γιατί μιλούν για την πόλη και τις προοπτικές που αυτή έχει. Πρόκειται για εικόνες που συναντά ο περιπατητής, οι οποίες ξεφεύγουν των τετριμμένων αντιλήψεων για την πολιτική συνθήκη που υφίσταται η πόλη· εκ των κάτω δημιουργίες (κυρίως graffiti), που στολίζουν τη Λευκωσία, ενώ μέσα από αυτές αναδύονται πιθανές δυναμικές συμβίωσης και

Εικόνα 51:
Graffiti αναφερόμενο στην Πράσινη Γραμμή.

Εικόνα 52:
Stencil αναφερόμενο στο όριο ανάμεσα σε
ελληνοκυπριακό νότο και τουρκοκυπριακό βορρά.

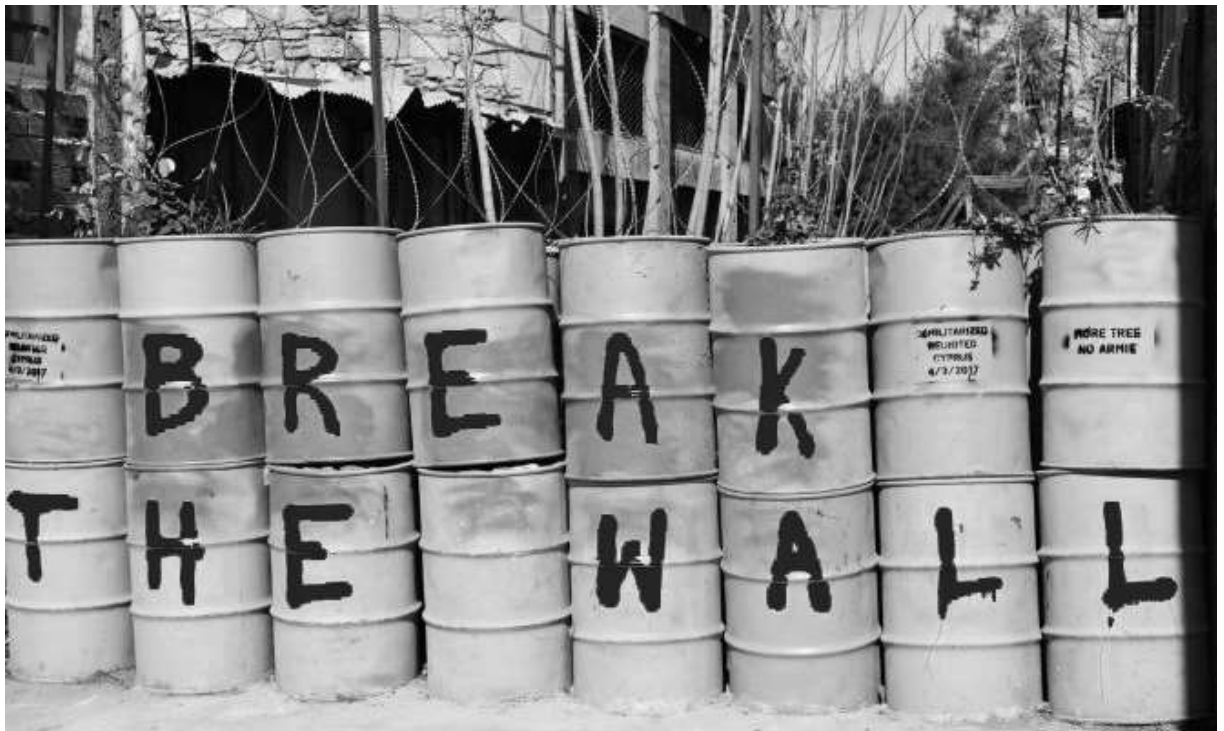
ανατροπής της υφιστάμενης κατάστασης.

Οι εικόνες αυτές αφορούν παρεμβάσεις στο δημόσιο χώρο της Λευκωσίας, κυρίως στην εντός των τειχών πόλη. Όπως φαίνεται, προσπαθούν να δημιουργήσουν κλίμα αμφισβήτησης του status quo, μέσα από τις ενστάσεις τους για το όριο της Πράσινης Γραμμής και της παρότρυνσης για το γκρέμισμά του, καθώς και για την αποστρατικοποίηση του τόπου. Παράλληλα, συμβάλλουν στη δημιουργία διαφορετικών αφηγήσεων κοινού βίου ανάμεσα στις δύο κοινότητες, αναζητώντας έναν κοινό χώρο και μια κοινή Κύπρο, χωρίς τους υφιστάμενους διαχωρισμούς.

Παρόλο που συμβάλλουν στη δημιουργία νέων εικόνων, νέων κοινωνικών σχέσεων και νέων προοπτικών, οι απεικονίσεις αυτές δε νοούνται ως καταλύτες του κυπριακού προβλήματος, ούτε δύνανται από μόνες τους να ανατρέψουν τις κυρίαρχες εθνικές αφηγήσεις. Μια τέτοια θεώρηση θα ήταν αφελώς ρομαντική. Αν και δεν έχουν τέτοιες "υπερδυνάμεις", φαίνεται να συντείνουν στην επικοινωνία των εναλλακτικών αφηγήσεων για την πολιτική συνθήκη της Λευκωσίας, και ευρύτερα της Κύπρου. Επιπροσθέτως, σχηματίζονται προοπτικές για τη δημιουργία κοινής "γλώσσας" και κοινών χώρων που, κατά συνέπεια, δημιουργούν πρακτικές και συμβολικές συνθήκες για να βρεθούν οι Κύπριοι εκατέρωθεν της γραμμής. Και στην τελική, αυτές οι εικόνες αποτυπώνουν στο χώρο την ύπαρξη εναλλακτικών τρόπων σκέψης, που αμφισβητούν την εθνοκεντρική ιστορία, την εθνοκεντρική κυρίαρχη αφήγηση και, κυρίως, τις εθνοκεντρικές προοπτικές, που μολύνουν τις διαδικασίες ρύθμισης του πολιτικού και κοινωνικού προβλήματος που ταλαιπωρεί εδώ και δεκαετίες τους ανθρώπους της Κύπρου.

Εικόνα 53 (πάνω):
Stencil "drilling the border".
Εικόνα 54 (αριστερά):
πανό του κινήματος "Occupy the Buffer Zone".
Εικόνα 55 (κάτω):
Όριο από βαρέλια στην Πράσινη Γραμμή.

Βιβλιογραφία

ANDERSON, B. (1997). Φαντασιακές Κοινότητες Στοχασμοί για τις απαρχές και τη διάδοση του εθνικισμού (Π. Χαντζαρούλα, Μετ.). Αθήνα: Νεφέλη.

ANTONSICH, M. SKEY, M. (2017). Introduction: The Persistence of Banal Nationalism, στο Antonsich, M. Skey, M. (επιμ.), *Everyday Nationhood Theorising Culture, Identity and Belonging after Banal Nationalism* (σ. 1-17). Palgrave Macmillan.

BILLIG, M. (1995). *Banal Nationalism*. London: Sage Publications

BOZKURT, U. TRIMIKLINIOTIS, N. (2014). Incorporating a Class Analysis within the National Question: Rethinking Ethnicity, Class, and Nationalism in Cyprus. *Nationalism and Ethnic Politics*. 20(2). 244-265. DOI: 10.1080/13537113.2014.909162

BRYANT, R. (2006). On the Condition of Postcoloniality in Cyprus, στο Papadakis Y., Peristianis N. και Welz G. (επιμ.), *Divided Cyprus: Modernity, History, and an Island in Conflict* (σ. 45-65). Bloomington και Indianapolis: Indiana University Press.

BRYANT, R. HATAY, M. (2011). Simulating sovereignty in a state of siege. *American Ethnologist*: 38(4). 631-649

COSGROVE, D. (2008). *Geography and Vision Seeing, Imagining and Representing the World*. London: I.B.Tauris

ΓΚΡΙΜΠΑΒΙΩΤΗΣ, Π. (2017). Μερκατορική Προβολή. <http://www.mathink.gr/math/mercator/> (τελευταία προβολή 21/9/2020)

DRAGONAS, Th. Bar-On, D. (2000). National Identity among a Neighboring Quartet: The Case of Greeks, Turks, Israelis, and Palestinians. 18(2). 335-353.

HALL, S. (1997). The spectacle of the 'other', στο Hall, S. (επιμ.), Representation: Cultural representations and signifying practices (σ. 223-290). Sage Publications.

HARLE, V. (1994). On the Concepts of the "Other" and the "Enemy". Pergamon. Vol. 19. 27-34.

HARLEY, J. B. (1989). Deconstructing the Map. Cartographica. 26 (2). 1-20

HOBBSBAWM, E. J. (1994). Έθνη και εθνικισμός Από το 1780 μέχρι και σήμερα. (Χ. Νάντρις, Μετ.). Αθήνα: Καρδαμίτσα.

ΙΩΑΝΝΟΥ, Γ. (2019). Ο Ντενκτάς στον Νότο: Η κανονικοποίηση της διχοτόμησης στην ελληνοκυπριακή πλευρά. Θεσσαλονίκη: Ψηφίδες

ΚΑΡΑΘΑΝΑΣΗΣ, Π. (2006). Από τα κάτω δραστηριοποίηση και έξοδος από την οριακότητα: δημόσιες εκδηλώσεις και δράσεις στην εντός των τειχών Λευκωσία (Διδακτορική διατριβή). Πανεπιστήμιο Αιγίου. Διαθέσιμο από: Εθνικό Αρχείο Διδακτορικών Διατριβών.

LEUENBERGER, Ch. (2016). First we take Berlin then we take Jerusalem: The Geopolitics of Mapping Divided Cities and their Separation Walls. Perspektiv: Vol. 27. 14-32.

MONMONIER, M. (1991). How to lie with maps. Chicago and London: The University of Chicago Press.

ΜΗΛΛΑΣ, Η. (2019). Πρόλογος, στο Μήλλας, Η. (επιμ.), Ο «αθώος»

εθνικισμός (σ. 9-14). Αλεξάνδρεια.

ΎΡΓΟΥΕΛ, ΤΖ. (2016). Για τον εθνικισμό και άλλα δοκίμια. (Α. Πάππας, Μετ.). Αθήνα: Πατάκη.

PALMBERGER, M. (2012). Renaming of Public Space: A Policy of Exclusion in Bosnia and Herzegovina. MMG Working Paper. 12 (02)

PAPADAKIS, Y. (2005). Locating the Cyprus Problem: Ethnic Conflict and the Politics of Space. *Macalester International*: 15 (11). 81-98

PAPADAKIS, Y. (2006). Disclosure and Censorship in Divided Cyprus Toward an anthropology of ethnic autism, στο Papadakis Y., Peristianis N. και Welz G. (επιμ.), *Divided Cyprus: Modernity, History, and an Island in Conflict* (σ. 66-83). Bloomington και Indianapolis: Indiana University Press.

PAPADAKIS, Y. PERISTIANIS, N. WELZ, G. (2006). Modernity, History, and Conflict in Divided Cyprus: An Overview, στο Papadakis Y., Peristianis N. και Welz G. (επιμ.), *Divided Cyprus: Modernity, History, and an Island in Conflict* (σ. 1-29). Bloomington και Indianapolis: Indiana University Press.

PSALTIS, CH. BEYDOLA, T. FILIPPOU, G. VRACHIMIS, N. (2014). Contested Symbols as Social ΣRepresentations: The Case of Cyprus, στο S.L. Moeschberger. R.A.P, DeZalia (επιμ.), *Symbols that Bind, Symbols that Divide* (61-89). Springer International Publishing Switzerland.

SUMARTOJO, S. (2017). Making Sense of Everyday Nationhood: Traces in the Experiential World, στο Antonsich, M. Skey, M. (επιμ.), *Everyday Nationhood Theorising Culture, Identity and Belonging*

after Banal Nationalism (σ. 197-214). Palgrave Macmillan.

TRIANDAFYLLOU, A. (1998). National identity and the 'other'. *Ethnic and Racial Studies*. 21(4). 593-612.

ΤΡΙΜΙΚΛΙΝΙΩΤΗΣ, Ν. (2010). Η Διαλεκτική του Έθνους-Κράτους και το Καθεστώς Εξαίρεσης: Κοινωνιολογικές και Συνταγματικές Μελέτες για την Ευρω-Κυπριακή Συγκυρία και το Εθνικό ζήτημα. Αθήνα: Εκδ. Σαββάλας

ΧΑΤΖΗΜΙΧΑΛΗΣ, Κ. (2016). Ζητήματα γεωγραφίας Κατάλληλα για μη γεωγράφους. Αθήνα: Νήσος.

ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΣ, Μ. (2002). Έθνος και Εθνικισμός. Συνοπτική επισκόπηση ενός σύγχρονου επιστημονικού διαλόγου. *Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης*, 19, 109-127

Εικόνα 56: Παρέμβαση σε τοίχο στη βόρεια Λευκωσία.

Πηγές Εικόνων:

Χάρτης 1: Προσωπικό Αρχείο.

Χάρτης 2: <http://www.visitnicosia.com.cy/default.aspx?articleid=5478>

Εικόνα 1: <https://m.kathimerini.com.cy/gr/politiki/neo-ranteboy-sti-lidras-gia-ta-odofragmata>

Εικόνα 2: https://www.lifo.gr/articles/travel_articles/200399/odoiporiko-stin-prasini-grammi-tis-eleytheris-kai-katexomenis-leykosias

Εικόνα 3: <https://www.ft.com/content/2867d79e-1fe4-11ea-92da-f0c92e957a96>

Εικόνα 4: <https://9gag.com/gag/aZN7DQn>

Εικόνα 5: https://en.wikipedia.org/wiki/Banal_nationalism

Εικόνα 6: https://www.shutterstock.com/es/search/multi+cultural+beauty?safe=false&image_type=vector

Εικόνα 7: <https://www.sporcle.com/games/NarwhalNukeYT/find-the-australian-state>

Εικόνα 8: <https://www.pngwing.com/en/free-png-yjicj>

Εικόνα 9: https://www.freepik.com/free-vector/grey-world-map_893780.htm

Εικόνα 10: https://www.freepik.com/free-vector/grey-world-map_893780.htm

Εικόνα 11: <https://www.zlb.de/fachinformation/spezialbereiche/historische-sammlungen/publikationen/berliner-ansichten-eine-kartografische-zeitreise.html>

Εικόνα 12: https://www.berlinplaene.de/shop/images/produkte/1961g_g.jpg

Εικόνα 13: <https://www.palestine-studies.org/en/node/198349>

Εικόνα 14: <https://www.palestine-studies.org/en/node/198349>

Εικόνα 15: <https://athensanaplastis.gr/erga/eidiko-xoriko-sxedio/>

Εικόνα 16: <https://www.athenssocialatlas.gr/άρθρο/πεζόδρομοι-στην-αθήνα/>

Εικόνα 17: <https://tr.wikipedia.org/wiki/K%C4%B1br%C4%B1s>

Εικόνα 18: <https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9A%CF%8D%CF%80%CF%81%CE%BF%CF%82#/media/%CE%91%CF%81%CF%87%CE%B5%CE%AF%CE%BF:EU-Cyprus.svg>

Εικόνα 19: <http://www.mathink.gr/math/mercator/>

Εικόνα 20: <https://www.axismaps.com/guide/general/map-projections/>

Εικόνα 21: <https://www.axismaps.com/guide/general/map-projections/>

Εικόνα 22: <https://pnghut.com/png/bnPFfveyKC/dymaxion-map-world-projection-regular-polyhedron-transparent-png>

Εικόνα 23: <https://www.erepublik.com/en/article/2035891>

Εικόνα 24: [https://en.wikipedia.org/wiki/Taksim_\(politics\)#/media/File:Taksim_graffiti_in_Nicosia_late_1950s.jpg](https://en.wikipedia.org/wiki/Taksim_(politics)#/media/File:Taksim_graffiti_in_Nicosia_late_1950s.jpg)

Εικόνα 25: https://www.efsyn.gr/themata/fantasma-tis-istorias/189153_oi-aparhes-tis-dihotomisis

Εικόνα 26: <https://anthellenism.blogspot.com/2013/02/5-1897-27-1974.html?m=0>

Εικόνα 27: [https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9A%CF%85%CF%80%CF%81%CE%B9%CE%B1%CE%BA%CF%8C_\(%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CE%BC%CE%B1\)#/a/%CE%91%CF%81%CF%87%CE%B5%CE%AF%CE%BF:Cyprus_1973_ethnic_gr.svg](https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9A%CF%85%CF%80%CF%81%CE%B9%CE%B1%CE%BA%CF%8C_(%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CE%BC%CE%B1)#/a/%CE%91%CF%81%CF%87%CE%B5%CE%AF%CE%BF:Cyprus_1973_ethnic_gr.svg)

Εικόνα 28: <https://www.offsite.com.cy/perissotera/afieromata/15-ioylioy-1974-praxikopima-poy-efere-tin-katastrofipic-vid>

Εικόνα 29: <https://www.dailysabah.com/politics/2018/07/20/turkish-cypriots-military-mark-44th-anniversary-of-cyprus-peace-operation>

Εικόνα 30: <https://www.lensculture.com/projects/983299-visitors-in-their-land-a-pho>

Εικόνα 31: <https://twitter.com/LobbyforCyprus/status/905810867371073536/photo/1>

Εικόνα 32: <https://synthimata-se-toixous.blogspot.com/p/patriotika.html>

Εικόνα 33: <https://romanrobroek.nl/a-rare-view-inside-the-buffer-zone-in-nicosia-cyprus/>

Εικόνα 34: <https://www.laimitomos.com/tag/%CE%BF%CE%B4%CF%8C%CF%86%CF%81%CE%B1%CE%B3%CE%BC%CE%B1-%CE%B1%CF%83%CF%84%CF%81%CE%BF%CE%BC%CE%B5%CF%81%CE%AF%CF%84%CE%B7/>

Εικόνα 35: Προσωπικό Αρχείο.

Εικόνα 36: <https://www.politica.gr/diethni/anastasiadis-akintzinai-se-anepisimi-diaskepsi/>

Εικόνα 37: <http://www.laimitomos.com/περδίκης-ο-αναστασιάδης-να-ζητήσει-αφ/>

Εικόνα 38: Από Χάρτη 1.

Εικόνα 39: Από Χάρτη 2.

Εικόνα 40: Ίδια Επεξεργασία.

Εικόνα 41: <https://www.lefkosabelediyesi.org/lfb-halk-sagligi-subesinin-rutin-denetimleri-suruyor/lfb-yatay/>

Εικόνα 42: <https://www.aftodioikisi.com.cy/online-πληρωμές-δήμος-λευκωσίας/>

Εικόνα 43: Ίδια Επεξεργασία.

Εικόνα 44: Από χάρτη 2.

Εικόνα 45: Από Χάρτη 1.

Εικόνα 46: Από Χάρτη 1.

Εικόνα 47: Από Χάρτη 1.

Εικόνα 48: Από Χάρτη 2.

Εικόνα 49: <https://www.dreamstime.com/stock-illustration-nicosia-cyprus-panorama-sketch-monochrome-urban-cityscape-vector-artprint-image90991922>

Εικόνα 50: Κολλάζ από Χάρτη 1 και 2.

Εικόνα 51: <https://www.pinterest.at/pin/508203139182597579/>

Εικόνα 52: <https://theconversation.com/graffiti-in-cyprus-paints-a-rich-and-complex-picture-of-this-divided-society-119437>

Εικόνα 53: Καραθανάσης 2017.

Εικόνα 54: <https://rubinarainbow.wordpress.com/2011/11/26/occupy-the-ledra-street-buffer-zone-a-movement-to-unify-cyprus/>

Εικόνα 55: <https://syspirosiatakton.org/kommati-kommati-tha-rixoume-to-teichos/>

Εικόνα 56: Προσωπικό Αρχείο.

